

ВОЛОДИМИР МАРТИЖЕЦЬ

**ЗА ЗУБИ
И ПАЗУРИ
НАЦІЇ**



**ВИДАВНЯ
„УКРАЇНСЬКОГО СЛОВА”
ПАРИЖ
1 9 3 7**

Володимир Мартинець

ЗА ЗУБИ Й ПАЗУРИ НАЦІЇ

Друковано фейлетонами
на сторінках «Українського Слова»
в Парижі в р. р. 1936-1937.

24060



~~1937~~
Видання справлене й доповнене автором

БІБЛІОТЕКА
ІМЕНИ О. ОЛЬЖИЧА
ВУЛ. ГРУШЕВСЬКОГО, 4
КОЛЕКЦІЯ
АКАДІЯ
ЖУКОВСЬКОГО

ВИДАННЯ «УКРАЇНСЬКОГО СЛОВА»
ПАРИЖ 1937.

Синові Левові
автор.

**«Людина має найперше свою
батьківщину, а потім свою ідеоло-
гію».**

I

Ідеологія чи біологія ?

«Україна це, друже, сплячий лев. Та що я там кажу: лев, рись і крилатий вуж ув одній особі, що спить... І уяви собі, що станеться, коли він пробудиться! Та не було й не буде нічого страшнішого на світі, як його розправа, його війна, його підбій! Ти думаєш, я не знаю, що українці від пра-старих часів, понад тисячу років, здержували номадів, великі азійські орди... Китайці мусіли свій мур проти таких орд вибудувати, а українці з себе самих мур створили... Україна була страшною тисячу, сотки років, тому вона є й буде ще страшнішою в будучині. Одне, що ви цього не знаєте».

Щойно записав я до своєї записної книжки такі думки:

«Націонал-соціалізм ототожнює націю з расою й кладе в її підстави лише один елемент — **кров**. Себто елемент чисто матеріалістичний, біологічний: — «Нація або краще кров — пише Гітлер у «Мейн Кампф» — полягає не в мові, а в **крові**. Отже можна буде говорити про германізацію (якогось народу) лише тоді, коли властяться відмінювати в цьому процесі **кров** переможених. Але це не є можливим, хіба що через мішання крові не відбудеться якась зміна, що означатиме зниження рівня вищої раси».

Нац.-соц. ідеолог Розенберг («Міт ХХ віку») сказав: «Кожна раса має свою душу, а кожна душа має свою расу, свою власну внутрішню й зовнішню архітектоніку, свій **характер**, форму, числову свого життєвого стилю й питоме відно-

шесть сил волі й розуму. Кожна раса виплекує свій власний культурний ідеал».

А побіч записав я також такі думки італійського фашистського ідеолога: «Нація не є для нас конкретною реальністю спільної людини. Це було б натуралістичною концепцією, яку ми не можемо прийняти. Нація не є в дійсності природною антропологічною чи етнічною одиницею, вона не є навіть чимсь природним історично. Ми рішучо відкидаємо такі натуралістичні інтерпретації нації. Нація для нас — спіритуальна реальність і історична реальність, що її розбудовують із дня на день наші щоденні страждання, наші прагнення й наші інстинкти. Вона є реальність свідомости всіх громадян — національної свідомости».

Як бачимо, думки про націю німецьких і італійських націоналістів відмінні. Згідно з останніми нація це спіритуальне явище, яке, силою факту, не має ніякого відношення напр. до біфстексів. Ви певно здивувані: при чому тут взявся якийсь біфстекс? Міжтим без вирішення справи отого біфстексу, ні кроку не зробимо в зрозумінні проблеми: чи нація це явище спіритуальне чи натуралістичне? Або ще ліпше поставити проблему зогляду на нашу дійсність:

ІДЕОЛОГІЯ ЧИ БІОЛОГІЯ є для нас, українців, дошкою рятунку?

Себто, висловлюючися вже зовсім на хлопський розум: чи ми, українці, для спасення нашого, як нації, маємо користися словом Божим (ідеологією), чи такі звичайними англійськими кривавими біфстексами?!

Але при чому тут англійський біфстекс? — Однак, коли б не він, то, дуже можливо, сьогодні й англійців не було б на світі. А на всякий випадок дуже сумнівне, чи мали б вони сьогодні найбільшу світову імперію; а відомо, що англійці завоювали владу над 495.000.000, себто 1/4 населення світа й над 1/4 території земної кулі та тримають це до сьогодні під своїм пануванням.

Але — можливо запитаєте — що має спільного англійський біфстекс із англійською імперією? — Має! 1 то має стільки, скільки має спільного мясо з агресією, або ще ліпше — **поміва** з формуванням **вдачі** одиниць і цілих народів.

Щоб в'яяснити цю справу, дозвольтє наперед хоч коротко й дуже побіжно затриматися над деякими прикладами з зоології, біології й... гастрономії.

Отже передусім звіринний світ. Тут можна поділити звірят на 2 головні групи: До першої належать **мясоїди**, що є заразом **драпіжниками**. Це «заразом» не є припадковим. Бо щоб м'ясо здобути, вони **мусять нападати** на інші звір'ята, **мусять бути агресивними**, коротко мусять бути драпіжниками. Зате напр. воли чи там буйволи, антильопи чи заяці це «**травоїди**»: вони не мають причини нападати на інших, зате мають причину боронитися й втікати перед **драпіжниками-«мясожерами**», коли не хочуть опинитися в жолудках останніх.

Але ось що цікаве. Ви може бачили, чим кормлять в зоологічних огородах молодих лев'ят, щоб зменшити їхню «звір'ячість» і щоб ви — і не тільки ви, але й жина дитина могла взяти такого левика на коліна й фотографуватися з ним? Кормлять їх молоком, лише не львиним молоком, а псячим: кормить їх звичайна собі добродушна сука. Але не тільки псячим молоком кормлять. Також овечим. Отже **поживою міняють одідичену природу** звір'яти. Овечим молоком гальмують його агресивність, неначе заціплюють королеві звірів баран'ячу «психологію», що не дає йому робити вжиток із своїх зубів і пазурів, коротко, уподібнюють льва до барана.

Або інший приклад подібних перемін природних властивостей, як наслідок **поживи**. У мене дома був пес-вовчур, отже дуже близький нащадок мясожерних, драпіжних вовків. Щоб він не був більше злий, ніж треба (бо він був пес «сальоновий»), **ніколи йому не давали м'яса**; що найвище велику кість, щоб на ній острив чи там спилував собі зуби; зрештою їв — мамалигу, картоплі й т. п. 1 тому він міг знаходитися в сальоні. А заразом мали ми ще двох звичайних, нерасових, хоч і рослих «Бриськів» до стороження дому. Їх кормили ми **тільки м'ясом, і то сирим м'ясом**, бо ту маленьку домішку картоплі, хліба чи інших нем'ясних страв годі враховувати. І хоч ці «Бриськи» походження свого роду від вовків напевно мусяли зовсім забути, бо від того часу уплинули сотки, а може

В цьому разі, але з ними можна б було проти тічки вовків звертатися.

На бачення відповідним кормом, можна зробити з півдиного вівчара — сальонового гагатка, а з звичайного отяжілого, відлученого «Бриська» — дику, кровожадну бестію. Але як зміняється його ліпший собака кус сирого мяса: моментально зміняється його «психологія»: навіть zdeгенерований сальоновий пінчур харчить, коли до нього приблизитесь.

Подібні метаморфози можна завважити й серед звірят у природі. Медвідь—у засаді «травоїдна» звірина, зовсім неагресивний і при зустрічі з чоловіком зовсім не небезпечний. Не диво, що потім такі добродушні «медя» бавлять дітей танцями в мандрівних цирках, у зоологічних огородах, та що вони стали моделями улюблених забавок для дітей. Але з тою хвилиною, коли медвідь закоштує крові й мяса, відразу міняється його природа: наші м'ясожерні медведі-самітники та американські «грізлі» це вже небезпечні драпіжники; вони вміють робити ужиток із своїх пазурів і зубів, і що важніше — **бігають** їх належно виужити. Вони є **агресивними**.

Щось подібне як на «травоїдних» медведях, можемо бачити, лише у відворотнім порядку, на степових вовках (поширені в Бесарабії). У відмінності до лісових вовків, їхню головну поживу творить — кукурудза (але живляться також мясом). І чи не в цій кукурудзі треба шукати причин, що вони в порівнянні з лісовими вовками — менші, боязливі, а стають небезпечними лише у великих тічках, в зимі, у час великого голоду.

Вкінці ще одно треба ствердити: як «мясоїдність» сполучена з **драпіжністю**, так знову драпіжність дає **владу** над іншими. Найбільші драпіжники між ссавцями — льви й тигри — є **панами джунглів і пущ**; найбільші драпіжники між птахами — орли — є **панами повітря**; а озублені риби-людоїди є **панами морів**.

І ніде правди діти: так то вже є на світі, що **панування сполучене з гострими зубами й пазурями** та що **агресія й гострі зуби-пазури**, хай це буде в риби, птаха, чворонога, дикуна чи цивілізованого чоловіка, завсіди викликали й будуть викликати **респект** і при стрічі з ними рішатиме не статична

мудрість, лише **більший ступень агресії й гостріші «зуби й пазури»** (хочби у формі машинових крісів, гарпунів, бомб, газів, тощо).

Коли ми вже при людях: чи не цікаве, що пастирські й ловецькі народи, себто такі, які **кормилися мясом**, позначилися в історії своєю **агресивністю, войовничістю й експансією?** Для прикладу: пастирським народом колись були старинні жида, тоді войовничий нарід, що створив питомий культурний і цивілізаційний, державний осередок. Пастирським народом були македонці, що створили за Олександра Великого наймогутнішу державу тодішнього світа. Пастирським народом були старинні римляни, нарід найбільш експансивний, що по греках і македонцях підбив цілий тодішній світ. Ловецьким-пастирським народом були старинні германи, що прийшли на місце Риму. Кочовничими-пастирськими народами були гуни, тюрки й татари, що під проводом Атиль, Джінгісханів, Батіїв і Тамерлянів, підбивали Азію й Європу; чи не відомо, що постійною поживою тих хмар найбільш агресивних і безпощадних ув історії світа войовників було **сире кінське мясо й кобиляче молоко?** — Берім вкінці і москалів, що створили також імперію на території колишньої держави Джінгісхана, а створили її, коли перед тим перебули татарсько-монгольську шкоду (**ідеологія**) й кровно (**біологія**) з своїми вчителями змішалися.

Московський історик П. Н. Милюков пише: «Періодом коли сталося, **на границі лісу й степу**, кінцеве виділення московської (в ориг.: русскої) групи (з її пізнішими відмінами) з словянської, треба вважати, відай, У1-ІХ ст. по Хр. Це початок далеко пізніший, ніж початок повстання інших національних груп Європи. Однак трудно було б шукати наших предків, як це робили московські (в ориг.: русские) історики-націоналісти, між кочовими племенами російського півдня (себто України — наша пр.). Однак там відбувалися, як ми вже говорили, **інші національні процеси й московська** (в ориг.: русская) **національна традиція — навіть і несвідомо — там не доходить**». «Згідно з всіма признаками, в початку цього періоду в лісній полосі горішніх допливів Дніпра й зараз на схід від нього, **минаючи степ**, у напрямку до Оки й Волги,

сусідували з русько-слов'янськими племенами **фінські й тюркські**. Брак географічних перешкод, єдність будови східної рівнини показали могутнім об'єднуючим принципом. Поступово поступаючи **вгору по ріках** до водозборів, а потім переходячи в другі басейни, руські колоністи **поступово розселивались між чужими племенами, передаючи їм свою мову, усвоювали їх фізичну зовнішність**».

Крім **расового** змішання з тюркськими й фінськими племенами, не без значення був тут — московський північний ліс із великими ловецькими можливостями (мясо дичини) і з великими московськими ріками (риб'яче м'ясо) та з меншими можливостями — **хліборобства**.

Зате більші можливості розвитку **хліборобства** мали — українці, що опанували південний степ. Арабський подорожник X ст. Ібрагім Ібн Якуб пише про наших предків, що вони «пильнують хліборобства й добувають собі з нього прожиток краще, ніж усі інші народи півночі».

Як бачимо, українці не тільки **расово відмінні від москалів**, але відмінні й побутом, що в свою чергу впливав на **відмінність харчування**. Північний ліс і північні ріки постачали інший харч, ніж південний степ, поступово переминюваний на uprawні поля. І коли б прийняти відому гіпотезу, що колись існувала одна слов'янська група (раса), з якої зчерги поступово виділились і оформились поодинокі відмінні від себе слов'янські народи, себто коли б погодитись, що всі слов'янські народи (отже також нинішні москалі й українці) колись були расово тотожні й їхній побут був однаковим, то всеж не улягає ніякому сумнівові, що в процесі виділення з спільної групи поодиноких слов'янських народів (при зміні осідку й побуту та расовим змішанні з іншими) москалі й українці поступово підпадали двом протилежним змінам, які можна б так окреслити: москалі — «одикунщувались» (**кровно й побутом**), українці — «окультурнювались». Або коли хто воліє: цілою сукупністю свого фізично-духового життя москалі наближувались до (дикої) Азії, українці до (культурної) Європи. Підкреслюю: цілою сукупністю свого життя, отже, коли ходить про українців — від насаджування на сте-

пі хліборобства (це вища культура від кочовничої!) й взагалі побуту, через абсорбовання всебічних цивілізаційних і культурних впливів «архикультурного» європейського півдня (це не «архикровожадна» Джінгісханова Азія!), а на психічним укладі скінчивши.

Один польський публіцист пише: «Диференціація московсько-руська, завоальована безприкладним хаосом номенклатури, політично зачалася в XII ст. проявляючись культурно й расово у випродукуванні типу східно-словянського — **північно-фінського** (москалі) та східно-словянського — **південно-іранського** (українці). Елементами, продукуючими душу Москви, була північ та північно-східний конгломерат фінсько-тюркських племен. Культурними джерелами Москви стала культура Комі та інші, як також через Сибір пливуча струя далекосхідних цивілізацій — елементи культурні Хін, перепущені через фільтр Монголії. Джерелами духової культури України є рештки цивілізації скито-кімерійської та сарматської, заключені у відомих документах курганів і впливи, що репрезентували старі надчорноморські культурні енклави Босфору, пізніші грецькі й генуєнські кольонії... Не забуваючи про спільне джерело візантійства, закладаємо отже основу, що українця формував **південь**, Москву — **північ**. **Український південь і московська північ** це антиномії імперіялістичного активізму й соняшньої пасивності, політично вимовніші антиномії досіту й голоду».

Пардон! Загналися ми дещо наперед (активізм — пасивність; досит — голод), і малощо не пропустили найцікавішої речі: харчу, чи там точніше — відмінности харчу. Бо не улягає найменшому сумнівові, що в міру опанування українцями степу й поширювання на ньому хліборобства, ішов у парі з тим і харч. Харч хлібороба це не харч лісовика чи кочовика. Також харч хлібороба піоніра, що шойно мечем здобуває степ із рук кочовиків, це не харч століттями осілого хлібороба. Перший скорше — «мясожерний», другий «траводічний». Є безсумнівним, що в добі здобичництва, в добі завоювання степу, наші предки їли більше мяса, ніж у пізніших століттях. Отже, коли москалі кровно й харчем наблизились

до крайних «мясожерів», українці наближались до типічних «травоїдів».

Цей процес треба розглядати в аспекті століть. Тоді ствердимо ось що: українці скорше створили могутню імперію, ніж москалі. Також українці, як елемент більше привязаний до землі, ставляли довший і сильніший спротив східним кочовикам. Але всеж по здобутті мечем і плугом степу, українська княжа держава, не дивлячись, що дійшла до найбільшого розквіту, впала під ударами — кочовиків. І хоч по тих кочовиках невдовзі й сліду не стало, були ми ослаблені на цілі століття й то так, що не могли зчерги ставити спротиву навіть західнім сусідам, що закріпили своє панування на наших землях, обернувши їх у свої хліборобські кольонії. Москалі ж, що кровно й побутом уподібнилися до азіатів, не тільки скинули татарське ярмо, але й зразу перебрали на себе ідеологічні традиції Джінгісханів і Тамерлянів, традиції драпіжників-здобичників, і продовжують їх до нинішнього дня.

Однак ми за цей час здобулися знову на агресію, і як колись дружинники, по кількасотлітній перерві зчерги козацькі війська («плем'я оноє з насіння Яфетового, що ще під Олегом руським монархою під Царгородом плавало та Царгороду штурмувало» — як висловилося про козаків Сагайдачного київська наукова духовна еліта в 1621 р.) заганялися знову до Царгороду, який тимчасом став столицею імперії, що була пострахом Європи, а також заганялися до тої ж Москви, що перебрала Джінгісханові традиції, а вкінці загрожували під Замостем (а також під Краковом!) Варшаві, що загарбала наші землі, перемінюючи нас у рабів, — аж доки під проводом Хмельницького не відновили ми української держави. І ось що різко впадає в очі: цей світлий період козацтва, що тримало в респекті Турцію, Московщину й Польщу, це відновлення експансивного духа княжих здобичників, що закріплювали свою владу над степом, попередило так би мовити «одикунщення» частини нашого народу, попередила переміна малої частини століттями осілих хліборобів-«травоїдів» (до того польських кріпаків) у — «мясоїдів». «Дикі Поля», «Січ»! Чи не кажуть вам багато ці слова? Там утікали наші селяни з-під ворожого ярма й там прибували расово чужі елементи,

що ставали на службу козацтва. Ось, що пишуть про тодішні землі, де зародилась козацька слава й де було джерело української агресії й експансії:

«Чим в ХУІ ст. притягала Україна до себе нових поселенців? — Своїми природними багатствами. Наочні свідки того часу говорили, що тут навіть не треба сіяти кожного року: посій раз, а потім пашня сама буде обсіюватися й давати врожай без засіву. **Зубрів, диких коней і оленів** була тут така величезна кількість, що полювали тільки для шкури, мясо кидали; **на серми й диків** навіть не звертали уваги. **Диких кіз** можна було набити скільки забаглося. По берегах рік розводилась величезна кількість **бобрів й птиці**. В ріках було стільки **осетрів і більших риб**, що кинена у воду піка затримувалась і стирчала, як вбита в землю. Притягала сюди й можливість вільного, свобідного від постійно зростаючої панської влади, життя».

Є більш, ніж ясним, що харч вільного поселенця на таких землях різнився від харчу кріпаків з-під ворожої займанщини: переважало в ньому **мясо**.

А про запорожців читаємо: «Запорожці годувалися **війною, полюванням і риболовством**; про хліборобство вони не дбали».

Ще один момент грав тут ролю. Ось, що читаємо: «Постійні набіги весною й літом кримських татар, їх грабіжі й захват у неволю мешканців, тримали населення України під **безпереривною загрозою**. Хлібороби виходили в поле озброєними й часто влаштовували в полі маленькі укріплення, щоб там укриватися й відстрілюватися від татар. На самім півдні України населення жило життям **військового табору**».

Це ж вернулися старі часи **здобування степу**, часи повні небезпек, що в **свою чергу** формували й гартували вдачу. Такий хлібороб-воїн дуже відрізнявся від століттями осілого хлібороба, зате уподібнювався до тих, із ким воював. Уподібнювався від побуту й харчу почавши, а на вдачі скінчивши. «Одикунщувався».

Та ось, коли ці, уподібнені до кочовиків і ловецьких народів, воїни створили козацько-гетьманську державу, знову

наступив зворот. Від того ж моменту підпадала козацька військова провідна верства процесові «охліборобшування» (добробут!): в тягу найближчих літ, десятків літ і століть козацькі низи розстворились і уподібнилися до століттями осілих селян-хліборобів (до того таких, що їм найбільш ув Європі родюча земля давала поживу надто легко), а козацька шляхта вже за держави Хмельницького перемінювалась у власників хліборобських лятифундій. І в міру отих процесів ішов — занепад агресивності й занепад держави. Від того часу ми вже зачали знову уступати агресивності сусідів, що їх Бог обділив менш урожайними землями, ніж наші, ми вже лише постійно боронилися, і то боронилися якраз передусім перед агресивністю північних «мясожерів» (що й досі їдять більше мяса від нас), так аж до нинішнього дня. Зате ми за цей час внавансували на — шпихлір Європи, на лершу пар ексцелянс хліборобську країну Європи.

Хліборобство... Чи не замітне: римська імперія впала, коли в широких розмірах прийалося в ній хліборобство у формі лятифундій. Подібні переміни, хоч і в менших розмірах і тому менш замітні, бачимо в греків часів упадку, що від часу своїх державних початків поступили значно вперед у розвитку хліборобства (зокрема плекання винограду, оливок), звязавшись сильно з землею та розбагатівши. А ось, упадок старої жидівської держави припадає на час, коли Христос кидає клич закинути кровні жертви й перейти на безкровні (хліб, вино). Такий клич напевне мав глибокі підстави в тодішнім соціально-економічнім житті жидів, що перестали бути пастирським народом, а стали хліборобсько-торгівельним.

Берім новітні часи. Упадок царської Росії також звязаний із — хліборобськими лятифундіями й цілим комплексом соціальних, економічних і політичних справ, получених із ними. Зовсім не є випадковим, що нові володарі Росії — большевики — оперлися на міських елементах, що з тими міськими елементами звязали свою експансивність, а що більше мрії про світову гегемонію, та що забралися не щадячи ніяких жертв до — індустріялізації країни.

Не є це випадковим якраз так само, як не є випад-

ком, що подібно як у старих часах агресивними були кочовничі й ловецькі народи, так із новітніх держав експансивними є не хліборобські країни, а промислово-торгівельні; як не є випадком, що цілий ряд країн (Німеччина, Італія, Японія та ін.) з хвилиною зменшення в себе питомої ваги хліборобства в користь індустріалізації (себто збільшення міських елементів, отже «мясожерів») відразу сконсолідувалися в твердий кулак, дістали зуби й пазурі та вийшли з свого загумінка на широкий шлях експансії; і як вкінці не є випадком, що найбільшу експансію в світі проявила найскорше й найбільш із усіх індустріалізована, торговельна країна — Англія, вславлена заразом із своїх — кривавих біфстексів.

Цікаве ось що: англійці не дуже багато мають спільного з — хліборобством. В Англії (без Ірляндії й Шотляндії) в сільському господарстві (і то головна ділянка в англійському хліборобстві — тваринництво, а до того також враховані тут ліси й риболовство!) було зайнятих ще в 1861 р. тільки 21,6% населення, а в 1911 р. всього на всього — 8%. Чи не треба тут шукати причини, чому англійці не «травоїди», а — «мясоїди»?

Та англійський біфстекс дає нам ще один повчаючий приклад, якраз для нас, українців: це 700-літня боротьба Англії з Ірляндією, боротьба, в якій агресивною стороною були постійно англійці, а оборонною ірляндці, боротьба, яка коштувала ірляндців безчисленних жертв, знищення кольосальних людських ірляндських мас не лише війнами, але й голодовими пошестями (відносно куда більш катастрофальними, ніж голод 1921 і 1930 р. в Україні), боротьба двох націй, не лише різних расово*), релігійно й соціально, але — різно відживлюваних. Це була боротьба давних пастирів-мясоїдів-англійців із хліборобами-травоїдами-ірляндцями, бо-

*) Читаємо: «В Англії довголова раса в цілості поглинула первісне короткоголове населення, що його можна найти в давніх могилах і якого сліди видні в темній барві населення Уельса й Ірляндії». До речі: расові різниці та різниці побуту і т. д. як вкінці ціла боротьба ірляндців із англійцями подібні в дечому до проблеми Україна-Москва.

~~роби~~ — бифтекс з кашою. Коли ту боротьбу по 700 років ~~католицької~~ виграла ірландія вже за наших днів, і виграла через те, що спротив одних дорівнював агресивності ~~других~~, то чи не причинилося до цього часом і це, що харч ~~ірландців~~ утудіювався до англійського внаслідок поширення ~~кашуваний~~ й внаслідок специфічних обставин (легкий і дешевий транспорт уможливив легку виміну чи там легке набуття м'ясних продуктів; поширення **індустрії**; вища життєва ~~станція~~; **урбанізація**; зміна господарки англійських лендлордів в Ірландії, що з хліборобства чи там виарендовування землі ~~ірландським~~ хліборобам перейшли на **випас худоби**; в 1911 Англія вже з Ірландією мала лише 12% хліборобського населення і т. д.), себто що англійський бифтекс набув права горожанства в Ірландії?

Смішна гіпотеза? — скажете. В такому випадку берім Німеччину, перед якою від кількадесяти років світ трясє споднями. Німеччина (германи), що за відомих нам історичних часів перейшла метаморфози з **ловецько-пастирського** народу в **хліборобський**, а зчерги з хліборобського в **промислово-торгівельний**, це проречистий приклад на те, як то збільшення чи зменшення хліборобства лучиться зо зміною харчу — а те знову з упадком або зростом агресивности народу й експансією. Не вірите? — Чи оповідати вам про войовничих герман за римських часів? Чи оповідати вам про тевтонський орден і загарбання німцями словянських і литовських земель у середньовіччі? А з другого боку — може кому не відомо, що уявляла з себе пізніша Німеччина, напр. так перед 150 роками, у політичному змислі — хай загляне до першого ліпшого підручника світової історії. І ось що цікаве. Ще перед 100 роками основою виживлення німецьких мас була — картопля й капуста (українці! чи не знайоме це вам?). Ніхто інший, а якраз **мясо-чи там бифтексожери** англійці називали німців «капустоїдами». І ось що завважуємо: розвиток Німеччини та її експансія **получені в** — піднесенням життєвого стандарту широких мас та зміною **барабольно-капустяного харчу на масляно-мясний**. Ось кілька дат: 1871 р. зєдинення Німеччини отворило її вікна в світ; 1880 рік започатковує її кольоніяльну експансію, а 1890 рік

її торгівельну експансію. Одно впливає постійно на друге. звищення життєвого стандарту (через розвиток **промислу й урбанізацію!**) та злучена з тим зміна харчу на агресію й експансію, а експансія в свою чергу на дальше звищення життєвої стопи. Про шкідливість перемін у складі населення свідчить це, що коли в 1882 р. було 43,4% населення, занятого в сільськiм господарстві, то вже 25 років пізніше, цей відсоток впав до **32,7%**. Німеччина перестала бути хліборобською країною. І ось що бачимо: ще 7 років пізніше (1914 р.) цілий світ творить оборонну коаліцію проти світової експансії Німеччини, а в 20 років пізніше, не дивлячись на поразку Німеччини, знову світ насторожений перед войовничістю 67 мільйонів пар ексцелянс «мясожерних» і зіндустріялізованих німців *).

Але залишім покищо чужинців, і приступім до наших справ. Як це не прикро, але без чисел не обійтися.

В тому часі (1912 р.) коли Англія вивозила **7%** продовольчих продуктів, **12%** сировини й пів-фабрикатів, а **81%** готових виробів (для Німеччини ці числа такі: **9%**, **26%** і **65%** проц.) — Росія (разом із Україною) вивозила **59%** продовольчих продуктів, **39%** сировини й пів-фабрикатів, а лише **2%** готових виробів. Як бачимо, числа відворотні.

Але тут треба взяти на увагу, що головну роль у вивозі з Росії продовольчих продуктів (хліб, цукор, худоба) грала — **Україна**. Росія вивозила за границю пересічно 10 мільйонів тон збіжжя, а з того понад 5 мільйонів припадало

*) Можливо зареплікуєте: дуже гарно, але на чолі тих «мясожерних» німців стоїть й не тільки кермує, але й надихає їх експансивністю Гітлер, що — не їсть мяса. Ну, що ж, можна додати ще одного з-поміж найбільш експансивних людей сучасности — Мусоліні, який також не їсть мяса. Винятки? — Ні. Чи не правдоподібніше, що вони переповнені на стільки природною, оділиченою від цілих поколінь (отже проблема крові-раси!), експансивністю (яку кожний бачить), що сам організм домагається гамувати її, себто бачимо тут щось подібного, як тоді, коли з розмислом гамуємо вегетаріанством «звірячість» молодих львів.

2406 0

на Україну (54% на всі роди збіжжя, а 66% на пшеницю). Але важніше те, що сама Україна вивозила за свої кордони (себто й в Європу, і в Росію) — 10 мільйонів тон збіжжя (з загальної продукції 26,3 міл. тон). Це відношення ще більше при цукрі, бо творило 100% участі України при вивозі Росії; Україна була найбільшим продуцентом цукру в Європі й вивозила його до Росії й поза нею 90 мільйонів пудів (із загальної своєї продукції 116 міл. пуд.). Подібне відношення з худобою, бо Росія сама ввозила худобу з України.

Вже з тих чисел видно **однобічний хліборобський** характер України. Він ще більше видний із таких чисел: у тому часі, коли в Англії (1911 р.) сільським господарством (враховуючи тут і риболовство, і ліси) занималося — 8% населення, в Україні — **74,2%** населення. Робітників фабричних і копальняних було в тому часі всього 790.000 душ, а до того треба взяти на увагу, що кадри робітництва в Україні склалися тоді майже виключно з москалів. Український селянин волів замість шукати зарібку в містах — емігрувати на Зелений Клин, до Канади й Бразилії, і творити там хліборобські колонії.

А ось новіші дати — в 1920 р. у сов. Україні жило по селах (не тільки хлібороби!) — 82% населення, по містах — 18%. Однак було б хибним думати, що й тих 18% творили українці. Промовляють тут дальші числа: у тому часі українці творили **76%** всього населення України, росіяни 11%, а жида 7%. Отже число українців майже покривається з числом сільського населення, а число москалів і жидів із числом міського населення.

А ось дати вже з часів поступу українців у міста (пролетаризація села й замкнений виїзд за кордон!): при обслідуванні робітників-членів профспілок сов. України в 1925 р. показалося, що українці творять **40,1%** всього робітництва, москалі — 37,6%, жида 14,5%, інші 7,8 проц.

А вкінці ще новіші дати з 1934 р.: на всіх українських землях ув Європі було українців округло — 39.000.000 людей, і творили вони 70% всього населення дотичних територій; а разом із загального числа населення, що жило по селах, українці творили — **77,4%**.

Ці числа не тільки вказують, що українці це нарід хліборобів-селян. Але по аналогії з іншими народами вони вказують — чим кормляться українці. Себто кожний, навіть не ступивши ногою на наші землі й без попереднього пізнання українців та їх гастрономії, може на підставі повищих чисел сміло сказати: українці це — «травоїди». І кожний, навіть не отвираючи новітньої історії українського народу, міг би сміло сказати: українці це нарід — **неагресивний**; а коли він до того припадком оточений сусідами, обдарованими від Бога землями, на яких населення не може вижити з хліборобства й тому мусить кидатися до промислу, торгівлі й — завойовництва, — то він напевно **поневолений**.

Дійсність лише потвердила б кожному ці теоретичні висновки.

Ступивши на наші землі, кожний пересвідчився б, що українські національні potravи це — борщ, галушки, вареник, пироги, а на будень — картопля, мамалига й капуста. Для **омасти** плекають свиней; це на ділі одинокий, так би мовити національний рід худоби («українське сало»), плеканий для домашнього, щоденного вжитку. (Та сало не — мясо! Товщ це не білковини!).

Але кожний пересвідчився б про ще щось гірше: не тільки про те, що всякі котлети, біфтекси й мясні печені (щоденне меню **найширших** мас Англії, Франції, Німеччини, тощо) зовсім незнане широким масам України, але й що національні українські безмясні potravи це сьогодні для більшості українських народніх мас — далеко не щоденна їда. Він пізнав би, що кілька останніх років історії «шпихліра Європи» і найбільше Богом обдарованої країни, це безперервний голод: голод у сов. Україні з кількома мільйонами жертв; голод на Гуцульщині; голод у Яворівщині; голод на Закарпатті; голод у Бесарабії; голод на Поліссі. Мільйони людей виснажені піджививою. Звідки може взятися не то агресія, але сили хочби до оборони перед чужою агресією? Чи з пісної, несоленої картоплі й капусти?!

Але що там говорити про агресію. При пісній картоплі й капусті стаємо перед проблемою дегенерації раси.

Ось прошу, отворім наперед першу ліпшу гастрономіч-

ну книжку. Читаємо: «Без білковинних страв чоловік не може вижити. Сила й енергія м'язів залежить у дуже великій частині, коли не виключно, від відживлювання білковинними тілами. Недостача їх у поживі спроваджує **ослаблення**, а при цілковитім їх виключенні мусів би чоловік згинув. Білковини мають головно: **мясо, риби, яйці, молоко, сир**, а з рослин стручкові овочі; однак споживча вартість стручкових овочів не доходить до скалі поживности мяса. Здоровий чоловік повинен принаймні 1/3 запотребовання білковин, т. є. коло 40 гр. спожити в м'ясних потравах, рибах, молоці або яйцях, отже щодня мусить спожити мінімально 200 гр. вол. мяса або 220 гр. риб, або 8 яєць, або 1 1/2 л. молока. Є це мінімум звіринних білковин, які повинні ми (найліпше з усіх тих продуктів разом) споживати щоденно. Крім того приходять 80 гр. білковин, що їх можемо знайти в хлібі, деяких овочах, а передусім у стручкових овочах. Супроти частих голосів, що чоловік може вижити самою рослинною поживою (т. є. не тільки без мяса, але й без яєць, а навіть без молока), треба зазначити, що таке відживлювання мусить довести організм до **висилення**. Можна й без мяса утриматися в здоровлі, однак побіч рослинної поживи, мусимо споживати молоко, яйці, сир і масло. Треба також завжди рахуватися з тим, що перетяження жолудка більшою кількістю рослинних потрав, хочби такого ступня поживности, що при далеко меншій кількості м'ясних потрав, **паралізує справність, зручність і енергію чоловіка**».

Читаємо далі: «Англійська кухня відзначається вибором мало тучних, зате солідних і поживних страв, як: **напів сире мясо** долове й бараняче, **ростбіфи, румстеки**, багато шинки, яєць. До мяса вживають англійці дуже гострих приправ».

Читаємо: «Комітет для проблем відживлювання при Лізі Націй як основні середники відживи подає: **молоко, мясо, яйця, сир, зелену городовину, картоплі й рибячий тран**».

Читаємо вкінці: «Доктори Альварец і Хіпшов, лікарі ню-йорського шпиталю Майо, видали обемисту працю про поживу й діету. Американські вчені категорично відкидають першенство вегетаріанства перед м'ясною поживою. Згідно з їх думкою, потвердженою численними дослідями й обсервація-

ми, навіть надмірне споживання мяса не викликає в організмі ніяких шкідливих процесів. Навпаки, повне усунення м'ясної поживи приносить безсумнівну шкоду».

А тепер читаймо нотатки з нашого життя.

Ось нотатка з 7. IX 1936 р. з образом із галицького села:

«Питаюся: — Чи ти, Фесю, вже снідала? — Вже... — А що ти снідала, Фесю? — **Бульби.** — Зо шкварками? — Та де. Мамуня не мають шкварків. — З молоком? — Ні, в нас нема молока. Значить, на снідання **сама картопля.** На обід крається **картопля,** додається моркви, петрушки й солиться чорною сіллю. Ввечері знову картопля. Гірше від того — є хіба той час на переднівку, коли нема й картоплі. Тоді звичайно резервою є **капуста.** А так звичайно є ліпше: тобто є хліб, чорний, житній, є ячмінна каша, горох і молоко. Коли в якійсь хаті є воі ті ласощі — то це є заможній газда. На 200 родин — **половина села не має на переднівку хліба** (цей брак хліба починається вже від Різдва). **Одна третина не має картоплі.** Отих, що я їх закваліфікував до заможніх — є в селі коло 20. Вони мають **горох, кашу, молоко.** Молока було б більше — але мають до молочарні, а самі **споживають відтовщене.** В сумі — це дає катастрофальне **недоживлювання.** І так з року на рік. Які наслідки цього хронічного недоживлювання? Я звернув увагу на вимізернілий вигляд мешканців згаданого села. Добра четвертина мужчин у зрілому віці — така миршава, низенька, з западеними грудьми. Хлопці, що йдуть до бранки — іноді подобають на дітей. Дівчата назагал представляються краще. Але, як би хотів шукати краще — то гірше. В неділю, коли виходили люди з церкви — я відбув ревію всіх дівчат і жінок: якісь такі негармонійні черти лиця, вистаючі лицеві кости, тяжкий хід — прикро. А до цієї фізичної мізерії додайте **духову: брак сильної волі, ініціативи, впертости, брак відваги...**

Ось нотатка з 25 VII 1936 чужого кореспондента:

«Хто знає суспільно-господарські відносини містечок і сіл Сх. Галичини, знає, що життя тамошнього населення своїм рівнем не далеко хіба відбігло від способу життя людини з камінної доби. Спосіб і якість відживлювання тут — це на-

але навіть над ~~своєрентними~~ поняттям про потребу відживлювання. ~~Маса цих людей~~, вилучені зовсім із обороту новітнього господарського життя, творять елемент під господарським оглядом ~~шкідливий~~, суспільно-небезпечний, безнадійно вичікують на те, щоб їх влучено до людей, що живуть цивілізованим життям».

Ось чергова нотатка з 17 УІ 1936 р. із Волині: «Живе наш волиняк кепсько. Найголовніша їжа — це хліб і картопля, і то без омасти. Свиня годується на продаж і 95% населення свинини на своєму столі вже не бачить».

Маєте нотатку з Полісся з 3. Х. 1936 р.: «Полісся, де не жита, а й картоплі бракує в лютні, а муку мелеться з піскорів, де тільки третина простору надається під кепську управу, де цілі повіті без сліду битой дороги, де населення десятикують малярія, чахотка та голодний тиф, оце власне Полісся».

А ось Гуцульщина (нотатка з 1. ІХ 1936 р.): «Шлях, яким іде тепер Гуцульщина, веде до... загибелі. Бачу вишивки, бачу пестрі строї й стараюся поза строями вглядіти душу цього гарного й буйного колись народу. І бачу бліді, здеформовані лица, придурковаті очі, непевний хід. Бачу малих дітей, які після росту можуть мати від 6-10 років, а їхні очі, їхній погляд кажуть, що вони мають понад — 20. І так ідеш цілими годинами й молишся в душі, щоб довелося твому оку спочити хоч раз на гарному, здоровому обличчі. І на цілому тому просторі находжу одного молодого українського лікаря, який безрадно каже, що до 80% цілого тутешнього населення заражені всякими заразливими недугами, а в першій мірі сифілісом. Ще дві-три генерації такого «природного» розвитку й наші величезні й могутні гори остануться без мешканців»...

Ось лист із села Лозянського, на Закарпатті (ХІІ. 1936): «В родині є 9 дітей, а таких родин у нашому селі багато. Було це ввечері коло 8 год. Одна дитина на печі, друга й третя на припічку — сплять. Мама налагодила вечерю — а що? Кулешу (токану) — звичайна тутешня страва. Діти заспані встають — їм уже не до їжі, бо через цілий день голодом на-

мучені хочуть тільки відпочинку! Старші по зимівках коло овечь, а мати з старшою донкою й дітьми дома луцять «мелай». Діти в нужденних сорочках, повних паразитів. До того по цілім тілі тих дітей повно струпів. По всіх хатах страдають діти на те саме. А причина де? Недоїдання, злий корм, нечистота, а головно слабі матеріальні обставини».

Читаймо вкінці нотатку з 7. XI. 1936: «З усіх усюдів ідуть до нас вісті, сумні вісті, про зявища, які гірш політичного батога вдаряють по нашому організмі. Це удари, якраз у цей **біологічний резервуар нашого національного «я»**, в нашу гуртову **органічну спроможність**, у це, що його побіч скарбів національної культури цінімо як залізний «глейт» у грядучі віки. Попросту стверджуємо, що наше **національне здоровля загрожене**. За цим збірним поняттям криються сотні тисяч хворобливих процесів, що замагають сотні тисяч наших громадян по цих усіх убогих, занедбаних і неохайних селах і містечках української землі». «Туберкульоза, полові недуги, кривуха, гострі пошестні недуги, як черевний тиф, шкарлятина, давлячка, червінка — це не гості, але **постійні мешканці наших сіл**, невідступні товариші наших селян. Останніми роками їх наступ тільки посилився, бо побіч таких важних союзників, як неосвідомлення й неохайність житла, наспів їм великий помічник у виді **катастрофальної матеріальної нужди**, яка **життєву стопу** нашого села зіпхнула на **найнищий щабель**». «Наслідки існуючих відносин не дають на себе ждати. Вони швидко маніфестуються в такім чутливім показчику, як **природний приріст населення**. У нас природний приріст населення далеко не такий як слід. А причина цьому не так мала скількість уродин (як у Франції), як радше велика смертність немовлят (на 100 уроджених немовлят вмирає в нас 20-30, а в Голяндії тільки 3) і взагалі високий процент смертності всього населення. Про цю смертність говорить віроїсповідна статистика смерти в Польщі за 1934 р., що обявила найбільшу смертність серед греко-католиків, в яких на 1000 осіб умирає річно 19,4 і православних (16 на 1000), тоді коли в жидів умирає тільки 10 осіб на 1000. Не від речі звернути теж увагу на основне **біологічне правило дідичности**, яке замикається в факті, що схорова-

і в кволі батьки приводять на світ слабих фізичною конституцією і мало відпорних нащадків, яких на добавок зараз так само по народинах вінують усіми «благами» власних недуг. Постійне недоживлювання (село голодує) і фізичне занедбання дітей виразно позначається на розвитку молодого покоління. Скільки ж разів на різних святах чи здвигах — стискається нам серце на вид нужденних постатей сільського доросту! Чи з таких кволіх і занедбаних дітей зможуть вирости кріпкі, здорові громадяни, що зуміли б на своїх спинах понести бесяг історичної місії? Такий стан занедбання має далекосяглі наслідки й при дальшому безділлі та браку відповідної протиакції може довести до небажаної біологічної дегенерації **наростаючих поколінь**».

Українці! Дегенерується наша раса через піджививу!

Підживива і голод... Ми вже стрінулися з реченням: «Український південь і московська північ це антиномії імперіялістичного активізму і соняшньої пасивности, політично вимовніші автономії доситу й голоду». Це правда, але...

Це правда, що великий добробут-досит розслаблює, на що вказують приклади занепаду цілого ряду держав, що дійшли до вершка доситу-уживання та вигідности (Картагіна, Єгипет, потім Рим і т. д.). Також — як показують досліди, мандрівки (кочовничих) народів із Азії до Європи та імперіялістичні заливи Європи отими всіма гунами (11-У ст. по Хр.), аварами (У1), татарами (ХІІІ), турками й різними іншими народами перед ними, були попереджені елементарними катастрофами — посухою й неврожаєм — на первісних територіях тих народів, себто вони були стимульовані голодом, чи точніше маревом голоду. Також правда, що наші сусіди — москалі й поляки — мають менше врожайні землі, ніж ми, і це стимулювало й досі стимулює їх перти на пребагаті українські землі й нас ожебрачувати. Але тим не менше не можна з тих фактів виводити генералізуючого правила для всіх і раз на завжди та отожнявати голод із імперіялістичним активізмом. Голод не все й не всюди був стимулом імперіялістичного активізму та взагалі якогонебудь активізму, а часто якраз навпаки. Наші поліщуки мають ще гірші землі, ніж наші сусіди, біда в них **постійним** гостем і

вони не то не проявляють і не проявляли ніякого імперіялістичного активізму, але це взагалі найменш активне українське плем'я. Наші мешканці Карпат також не можуть похвалитися спеціальним добробутом, навпаки ми є свідками **постійних** їх злиднів, а то й голодування, і якось нічим вони не подібні до гунів чи татар. Що більше, треба ствердити, що найбільш активним впродовж нашої історії був українець із **найбільш врожайних** полос української землі — Наддніпрянщини. І тут **не тільки** справа в — м'ясі. Автім гуни чи татари їли м'ясо й елементарні катастрофи стимулювали тих м'ясожерів-драпіжників на підбої, але ескімоси також їли та їдять м'ясо, однак що з того? Біда, а то й голод є в них **постійним** гостем, і це — найбільш мирні людські племена. Ці суперечності перестануть ними бути, коли з'ясуємо собі, що ціла енергія й біологічна сила таких ескімосів зуживається на — боротьбу з природою (холод, голод, тяжке добування поживи), яка то природа для них з-поміж усіх народів світа найбільш сувора. Далі: **постійна** чи **часта** біда й злидні, що є тотожне з постійним чи частим недоживлюванням, і часті голодові катастрофи, (також і ті викликані штучно на найбільш врожайних українських землях), відай, таки вбивають активність раси, а не її стимулюють, бо дегенерують расу, не говорячи про те, що її десятикують. І ще одно: **хлібороб, привязаний** до землі, не так то легко може втекти від злиднів і голоду!

Отже бачимо тут якісь границі для активності, численні залежності та гру різних чинників, від расово-кровних почавши, через побут (хліборобство-кочовництво), і на кліматичних і геополітичних скінчивши. І всеж, не дивлячись на цей лябіринт залежностей, можна з замкненими очима поставити твердження, що при стрічі двох різно відживлюваних народів чи рас побідить та, що взагалі **ліпше відживляється**. Тут треба зокрема шукати причини, чому біла раса (загальноно) тримає примат активності, а разом із тим експансії та імперіялізму; бо коли генералізуємо справу: хто взагалі **ліпше відживляється** — біла раса чи дикі й взагалі кольорові народи, надто залежні від природи (неврожай, посуха, шаранча, повені та взагалі елементарні нещастя, що тягнуть за со-

бою масовий голод, епідемії і т. д.)? Навіть про найбільш культурних із них — Індії та Китаю — доводиться ще в нинішніх часах постійно читати про мільйонові жертви від голоду, повені, тощо. Щасливий виняток Японія, що не зазнала ані великого добробуту, ані великих злиднів, лише potwierджує це правило: бо зараз ця Японія це одинока кольорова імперіалістична раса та гідна суперниця білої раси.

Отже, відай, не допустимося великої ересі, коли скажемо: щоб нація могла бути злібною не то до якоїсь активності (без активності нема визволення!) але взагалі до життя, треба, щоб вона наперед взагалі добре віджилялася, хочби не вживаючи ніяких м'ясних потрав. Як бачимо, справа визволення й справа виживи не так то вже не мають нічого спільного, як декому здається. І віце верса: справа поневолення й справа постійного голоду й підвиживи на всіх українських землях також не випадково доволі з собою зв'язані.

Для декого, при справі підвиживи може перестати бути актуальною (оскільки вона такого взагалі колинебудь була!) проблема мяса; бо там, де нема «кількості» (отже, де є підвижива), на другім пляні є проблема «якості» (добір харчу — мясо). Авсеж це не значить, щоб про проблему мяса нам не говорити. Треба говорити вже хочби тому, що стверджуємо ще один факт крім нинішнього масового недоживлювання: українці, навіть коли (за добрих часів чи доброї конюнктури) могли перейти на масляно-м'ясний харч — не робили того.

Заки прийдемо до цього, отворім наперед першу ліпшу торгівельну географію:

«Головними чинниками сільсько-господарської промисловости є хліб, худоба й цукор, бо вони є найконечнішими предметами споживання сучасної європейської людини. Цими предметами природа обдарувала українців дуже щедро, як нікого іншого в Європі. Число худоби й птацтва в Україні (Надніпрянщина й Надністрянщина разом) по даних сільсько-господарського перепису з 1916 р. і загального австро-угорського перепису з 1910 р. було таке: рогатої худоби — 12, 920.000, коней — 8,022.000, овець — 11.865.000, свиней — 18.400.000, кіз — 400.000, птахів — 76.607.000. Україна

по числу худоби займає серед держав Європи одно з перших місць і стоїть вище від таких держав, як Англія, Франція, Італія».

Отже виходило б: їдьте, на здоровля, коли маєте своє добро і коли маєте більше за інших. Та ба, коли б то. Бо ось що читаємо далі:

«Україна була головним доставцем худоби для Московщини й Німеччини, а також коней, рогатої худоби, свиней і мяса в інші держави Європи. Україна постачала своїм цукром та буряковим насінням ринки всього світу; в Європі — Англію, Німеччину, Австро-Угорщину, Італію, Данію, Норвегію, Румунію, Швецію, Московщину, Фінляндію та інші; в Азії — Туреччину, Китай, Японію, Афганістан, Корею й Персію; в Африці — Єгипет; в Америці — Аргентину».

Може тішитися з такого великого експорту?! А запитали ви себе часом: а в тому часі, коли українським мясом заїдалися німці, москалі, англійці, та інші, скільки мяса їв український селянин? Такої статистики ніхто не провадив, але можна без страху, щоб помилитися, відповісти, що менше, далеко менше, ніж ті, до яких експортовано українське мясо*). Це виходить не так із самого факту великого експорту України (чим менша власна консумпція, тим більший експорт), як і з факту, що Україна експортувала мясо (худобу) якраз до Московщини, яка мала більше мяса, ніж Україна. Себто Московщина мала більше й ще ввозила (отже більше споживала), Україна мала менше й вивозила. Автім перейдім до нинішніх часів.

Щодо співвідношення сьогодні, то освітлюють це такі числа з 1932 р.: Ловля риби в РСФСР дала 1,004.6 тис. тон, себто 87,15% цілого ССРСР, а в Україні 60,3 тис. тон,

*) Консумпція мяса виносила перед світ. війною пересічно на одну голову в поодиноких державах таку кількість: в Англії 57.6 кг., Німеччині 52 кг., Швайцарії 44.7 кг., Норвегії 42.2 кг., Швеції 38.7 кг., Франції 37.5 кг., Данії 37.4 кг., Голяндії 34.4 кг., Австрії 29 кг., Еспанії 21.2 кг., евр. Росії 20.2 кг., Італії 15 кг. (У Польщі в 1933 р. — 9.13 кг.). Отже найбільшим консументом мяса була й є Англія.

себто **5.03%**. Виріб **м'яса** в РСФСР (і то без кочовничих кіргізької й каракататської республік) дала **293,2** тис. тон, або **67.40%** цілого ССРСР, а в Україні **18.07%**. Погोलівля **рогатої худоби** в сов- і колгоспах РСФСР — **82.38%** цілого ССРСР, а в Україні **11.83%**; в колг. фермах РСФСР **79.72%**, Україна **13,38%**; **вівці** РСФСР — **67.77%**, Україна — **5.90%**; **кози** РСФСР — **68%**, Україна — **7.39** проц.; лише **свині** (до речі, сало це не м'ясо-білковини, а товщ!) мають кориснішу пропорцію: РСФСР — **65.18%**, Україна — **27.44%**.

Отже як бачимо, відношення не в користь України. Хоч в офіційнім пляні п'ятилетки читаємо «Україна є більшим скотоводським районом, займаючим щодо великого рогатого скота й свиноводства **перше місце в ССРСР**», то сказано це, відай, зогляду на вивіз із України (до Московщини), бо всеж Московщина й абсолютно, і релятивно має більше худоби та м'яса, ніж Україна; та важніше те, що Московщина не вивозить в Україну худобу, але навпаки, якраз ввозить, чи точніше грабує її з України.

Автім, коли ходить про харчування широких мас теперішньої Сх. України, то положення є куди гірше, ніж перед війною, бо тепер не тільки наступило ожебрачення населення, але навіть харч кожного поокремого хлібороба залежить від волі Москви. І це, відай, не треба нікому аж надто доказувати.

В згаданім пляні п'ятилетки (числа «плянові», отже вищі, ніж на ділі) на 1932 р. читаємо про Україну: рогатої худоби в совгозах, колгоспах і колг. фермах — **1,066.800** штук (в тому часі в таких установах РСФСР — 6,711.500 шт.), овець — **320.800** (в РСФСР — 3,689.800), кіз — **402.000** (в РСФСР — 3.703.300), свиней — **1,195.900** (в РСФСР — 2,679.900), виріб м'яса — **78.000** тон. Отже хоч це не те, що перед війною*) але всеж є що їсти, тим більше коли додати продукцію збіжжя в Україні. Але скільки того м'яса спожи-

*) У червні 1936 р. поголівля худоби в УССР виносило: коней — 2.793 тис., рогатої худоби 7.690 тис., свиней — 7.101 тис., а овець та кіз — 3.574 тис. голов.

вав український селянин, видно це хочби з повідомлень чужинців із того ж року про побут селян у тих же колгоспах:

«Найгірше харчують селян у колективах та в советських господарствах. Варять якусь юшку з бараболі незасмажену. Годують гірше собак».

А ось спомини учасника з того року про одне село: «Екзекутивні комісії забирали зерно й муку до решти. Селяни ховали збіжжя, але це мало помагало: спеціальні бригади з довгими палицями, окутими залізом, ходили від хати до хати й шукали всюди: в хаті, в пивниці, в стодолах, в огороді. Не ошаджувано навіть насінного зерна — забирали, говорячи: «напевно маєш ще на засіви». Зачалося шпійонування — хто що їсть. На весну 1932 року винищене село голодувало. До їди зачали додавати деревну кору, молоді галузки дерев, траву, мясо котів і псів. Померло з голоду не багато — кількадесят осіб — бо рятували різні добре сховані запаси. Але на весну отримано приказ: «сіяти, як попереднього року». Та село вже не мало запасів і тоді зачався макабричний голод. Зимою 1932-33 р. і на весну 1933 вимерла одна третина мешканців села. Дорослих мужчин і жінок у віці 20-40 років померло 320 осіб. Непоховані тіла лежали в хатах і на подвір'ях по кілька днів, бо живі не мали сил, щоб віднести померлих на цвинтар. В цілім селі не було ані одного kota, ані одного пса. Цвинтарна тишина залягла село — ані людського голоосу, ані стуку, ані гавкання собак, ані піяння когутів».

Це історія лише одного села. А чи не відомо, що якраз у тому ж 1932 і 1933 році вигинуло в Україні кілька мільйонів селян із голоду? Отже мясо, випродуковане в Україні (18,07% цілої продукції ССРСР) їли не українські селяни, але чужинці-москалі й жида по містах або експортовано його до Московщини, хоч ця випродукувала сама (і то без кіргізької й каракатської республік) 67,40% мяса цілого ССРСР (а крім того 87.15% риби).

Гляньмо на інші українські землі.

Берім напр. Закарпаття, що про нього читаємо: «Стан господарської худоби на Закарпатті є (1936 р.) коло 400 тисяч штук. Годівля худоби є підставою одного з головних

прибутків (70%) населення Закарпаття». А тепер ось маленький виняток із одної французької праці з 1935 р.: «Коли в 1927 р. чехи конзумували 37.7 кг. мяса на одного мешканця, словаки — 18 кг., то українець-закарпатець ледве 8.2 кг.» — Лише шановний автор-француз, який націю розуміє територіяльно, не знає, що «українець-закарпатець» не споживав ані тих «ледве 8.2 кг.», бо під «українцем-закарпатцем» треба розуміти «мешканця Закарпаття». На ділі цю статистику треба читати так: «Українці-закарпатські — голодували, а в найкращому випадку відживлялися до сита мамалигою, а «ледве 8.2 кг.» мяса, що на них припадало, їли за них і за себе—жиди, мадяри й чехи на Закарпатті, і на кожну жидівську, мадярську й чеську голову припадало 35 кг. мяса річно».

Тепер дещо про «біле золото» України — цукор. Читаю недавно нотатку:

«У Швейцарії за 100 кг. сушених коров'ячих лайнів платять 18 фр., а за 100 кг. цукру, спровадженого з Польщі (але з українських земель — Наша пр.) лише 14 фр.». Як бачите, деінде (хоч Швейцарія на корови не така бідна!) мають менше коров'ячого лайна, ніж нашого цукру, і не диво, що більше це лайно цінять. Але це не тільки так у Швейцарії.

Українським цукром від десятків років годували в Англії — свиней. Нічого не можна мати проти англійських свиней, але чи питали ви часом: а скільки українського цукру споживає річно поліщук, лемко чи гуцул? Навіть такої статистики нема! Однак не дивлячись на це, можна з замкненими очима сказати: на всякий випадок споживає за цілий свій вік менше, ніж перша ліпша англійська свиня за один рік! Тимбільше можна це сказати, коли читаємо ось таку нотатку (1. XII. 1936): «Поліщук оглядає цукор раз у житті перед смертю, коли для «облегшення» хворому в терпіннях, подається йому раз у житті солоджений чай».

А ось чергова нотатка: «За час від 1. У. 1935 р. до 1. 1. 1936 р. з Тернопільського й Львівського воевідства вивезено за кордон 650000 кг. живої птиці, що творить половину експорту з цілої Польщі».

Отже нашим добром, нашою працею, нашим мясом обідалися і обідаються інші, а зокрема обідаються вороги (що мають потім більше сил для гноблення нас). На нашій землі, навіть у найбіднішій селі, і найбідніший жид мусів мати раз у тиждень курку чи рибу! А «господар» цієї землі, український селянин, цей, що продукує продовольчі продукти, вдоволений, коли десь раз у рік на Різдво, чи на Великдень, зїсть мясо! Однак гірше те, що наш селянин може мати повну стайню телят, але де ж би він їх забивав собі на котлети?! Це ж на продаж «до міста». Молоко не збирани, бо сметану й масло відпродує «панам до міста» або жидові. Все це для нього люксус, на який він не може, а коли б міг то не хоче собі дозволити*). А мало то ви наслухались і надивились, як ті найбідніші (при рівночаснім лементі зголоднілих дітей: «мамо їсти!») ховають останнє яйце з-під курки — на податок?! Хотів би я бачити напр. французького селянина, що давав би останнє яйце на податок! До 24 годин революція вибухла б; усіх «податковців», від ексекуторів почавши, а на міністрі фінансів скінчивши, на ліхтарнях повивішували б!

Ви певно скажете: а що ж така бідна селянка має робити, коли інакше ексекутор стягне з неї останню сорочину? О, не кажіть, бо не було б і такої бідної селянки, і не ховала б вона останнє яйце на податок, коли б не було цілої совокупности явищ, звязаних із харчуванням (і не тільки харчуванням) нашого населення (тим більше, що не все була така матеріальна скрута, як сьогодні; автім і сьогодні вона не є всюди та не для всіх однакова), а зокрема, коли б не було ось хочби таких напр. випадків:

*) Читаємо напр. (24. 1. 1937): «Німецький господар, що привик їсти хліб із маслом, а поверх виложувати його ще й свининою, мармолядою й т. п., на їжі нашого селянина загинув би. Огірок, капуста, бараболя, кулеша, переважно пісні — то їжа села. Кожний підсвинок, що його вигодується, іде на ярмарок, молоко в молочарню, собі лишається пісне молоко. Нераз приходиться й до заможнього господаря: має кілька корів, а молока не має»...

Читав я недавно нотатку, яку з гумором(!) передавала ціла наша преса: якийсь наш селянин привіз на ярмарок на продаж трое чи четверо поросят. Заплатив акцизу й чекає на покупців. Однак ціна, яку йому давали була несподівано для нього такою низькою (щось 1 зл. за порося), що розлючений селянин викинув поросята з воза, смагнув їх батогом і розігнав на чотири вітри, бо, мовляв, не оплатиться з ними взагалі возитися. Вдобавок поліцай покарав його грош. карою, мовляв, за «роблення не порядків».

А я такому сватові поломав би кости! Ах, ти йолопе нещасний, а чому не хочеш сам злопати поросят або дати зісти дітям? Чи тому, що ти з діда-прадіда вважаєш, що мясо не для тебе, а для «панів»?! І чи може коли такий впертий «травоїд» стати «паном на своїй землі»?! Міжтим, так то вже в світі є, і то так у звіринім і людським, що «мясоїди» панують над «травоїдами».

До речі: казав мені один чужинний лікар, щоб я своєму синові не давав ніколи мамалиги їсти, бо мамалига впливає на недорозвиток мозку, і взагалі спричинює отупіння розвитку інтелектуальних здібностей. А в нас сотки тисяч, а то й мільйони населення мають щоденною й то виключною стравою — мамалигу! Чи не тут треба шукати причини, чому наші закарпатці й бесарабці найбільш недорозвинений відлам українського народу?

Якраз тепер читаю нотатку (20. XI. 1936) в однім нашім буковинським (Карпати, Бесарабія) часописі: «Румунський журналіст Кортяну кількакратно писав у столичнім деннику, що лихе відживлювання селян... лихо відбивається й на загальнім характері населення. Він каже, що від часу заведення кукурудзи в ці сторони селянське населення живиться понайбільш мамалигою. Давніше пастухи їли ту мамалигу з бриндзею, сиром, молоком і овечим мясом. А тепер осталася сама мамалига. Лише хворому на смертній постелі дають курятину або яйця. Навіть молока в селян мало споживають. Маєтніші ріжуть перед мясницями у грудні свиню, але мясо лихо консервують і воно не дає тої поживи, яку могло б дати. Навіть маєтні селяни, які могли б собі дозволити на ліпшу їду, харчуються лихо. Кортяну порушив спра-

вді болюче питання не лише в чисто румунських, але й в мішаних та нерумунських околицях держави. Лихе відживлювання спричинює не лише малу відпорність населення проти всяких тілесних недуг. Воно робить лихо відживлюване на селення й духово невідпорним, нерухливим і байдужим. Духово нерухливе населення є нездібне до політичного життя. Ця безкритичність й нетямучість у політичних справах пішла вже й в інтелігентські шари. Це сталося відтоді, коли до шкіл почали ходити й селянські діти, нерозумно, а то й зовсім лихо прогодовані».

І ще одно: термін «мясоїди» і «травоїди» ввів у нашу політичну літературу Донцов, уживаючи його алегорично, у переноснім змислі, на означення психологічних явищ: агресивности (мясоїди) і духової імпотенції (травоїди). Та чи не оправдане вживати того терміну також, і передусім, у фізичнім змислі, без ніяких алегорій? Чи «дух» уже так нічого не має спільного з фізіс (тілом), чи може: «в здоровому тілі здорова душа»? Чи не занадто ці речі з собою спняті, щоб їх розлучити? Чи психологічні явища не є залежні від фізіологічних моментів? Досліджуючи психологію народів і мас, Г. Ле Бон пише: «Підставу для класифікації (рас)... творить психологія... Кожний нарід має духовий устрій настільки стійкий, як його анатомічні прикмети — і з нього то походять його почування, його думки, його установи, його вірування... Ця тожсамість психологічної організації має... фізіологічні основи»..

Дозвольте на кілька конкретних запитів:

Чому англійці, яких є нині 47 мільйонів, і які виростили на кривавих біфстексах, панують над 495 мільйонами людей? І чому не зробили того або й ще далі не пішли, ніж 47 мільйонів англійців, — 450 мільйонів «травоїдів» китайців, або 350 мільйонів хліборобів-вегетаріанців індусів, а навпаки якраз тих 350 мільйонів індусів є під англійською владою й то тримає їх у шорах кількадесять тисяч англійців. Чи це зовсім так випадково? І чи зовсім випадково читаємо про тих індусів: «М'яса Індуси не їдять зовсім, головню тому, що горина й набіл найліпше надається на поживу в теплих краях, як також тому, що звіряча пожива розворушує звірячі

інстинкти». Чому 450 мільйонів китайців досі не підбили маленький супроти себе нарід японців, або хочби не проявляли супроти них постійної агресії (не говорячи про те, що якраз Китай був постійно предметом нападів кочовиків і навіть китайський мур не перешкодив тому, що ще до наших днів панувала над ним маньжурська династія), а навпаки, чому стали на той шлях якраз супроти Китаю японці, що їх щоденною поживою є крім рижу — мясо, зокрема рибяче (острови!). Про тих японців читаємо: «12 століть японці не їли мяса, бо Будда забороняв їм убивати звірят». Чи це зовсім так випадкове, що коли зачали японці їсти мясо, дістали «зуби й пазурі» і ми є свідками — експансії Японії? Чи це справді вже так випадкове, що ті самі японці, які десятки століть сиділи непорушно на своїх островах і втримували скількість свого населення на однаковій постійній висоті, якраз тоді, коли перестали бути виключно хліборобським народом, пішли на підбій Китаю й взагалі цілої хліборобської Азії? Чому якраз найбільші «травоїди» на світі, індуси, для яких вбити й зісти корову є смертельним гріхом і непрости- мим злочином, визнають найбільш «травоїдну» релігію на світі за всі часи його існування — буддизм із культом Нір- вани? Чому Будду не видали з-поміж себе англійці чи німці? Чому якраз німці видали з-поміж себе Нітшого й Шопенгау- ера, а зчерги й Гітлера, а не видали їх китайці? Чому Хри- стос з'явився в добі упадку жидівської держави, а не тоді, ко- ли грізний Єгова вів жидів, не звязаних ще нерозлучно з зе- млею, на побіди? Чому християнство прийнялося якраз у до- бі упадку старої римської імперії? Чому релігія любови бли- жнього — християнство—в руках західньо-європейських на- родів набувала войовничого, а навіть мілітарного характеру з своїми хрестоносними походами, релігійними війнами, кри- вавою інквізицією та місіонерами, що підготовляли завою- вання чужих країн і винищування огнем і мечем кольорово- го населення? Коли в нас від довгих років приписують ві- зантійству (а не напр. расі чи мамалізі й капусті!) дух по- кори й рабства, то чому римський католицизм видав у бель- гійців войовничого кардинала Мерсіє, а в нас ідеолога по- кори еп. Хомишина, завязтого ідеологічного ворога... візан-

тійства, а при цьому расово чистого українця? Чому соціальна релігія бідних і визискуваних — соціалізм — обернувся в руках нащадка монголів Леніна у військовий комунізм, найкривавішу тиранію, найгірший визиск і неволю, що їх знав світ? І чим же пояснити, що американці, що виростили на м'ясі буйволів, видали з-поміж себе Джек Лондона, а чому українці створили мистецько найгарніші, але найсентиментальніші пісні, найсентиментальнішу поезію, найсентиментальнішу прозу, найсентиментальнішу музику, і найсентиментальнішу — політику? Наші політики перейшли всіх о. о. Альбертинів, Францішканів і інших Камедулів.

Чим же вкінці пояснити, що й в тім м'яккім (недрапіжнім) расовім типі українця існують відмінності підтипів — наддніпрянця й західного українця? Наддніпрянці, які в своїй більшості споживали більше м'яса, ніж зах. українці, це зараз тип більш так би мовити розмашистий, більш підприємливий, більш сам собі пан, більш, коли хто хоче бунтарський, ніж західний українець. Зверніть увагу, що не дивлячись на те, що в Галичині більша національна свідомість і більше, так би мовити, розумового державно-творчого наставлення (Галичина дістала навіть штамп українського «Піємонту») всеж не від неї, а якраз із В. України й від наддніпрянців ішли всі визвольні почини й визвольні думки. Киньмо козацтво, гайдамаччину, коліїшчину і т. д., але чи не кажуть нам нічого: Шевченко, «Революційна Українська Партія», революція 1917 р., Холодний Яр і безпереривний вогонь повстань? І сьогодні, ожебрана й виголоджена, не дивлячись на кільканадцять років найжахливішого терору й мільйонові жертви в людях, не дивлячись на куди меншу національно-державницьку свідомість, Наддніпрянщина більш революційно-визвольна, ніж «Піємонт». Чи тому тільки, що там більша кількість українців? Чому ж у такому випадку волянки, поліщуки й бесарабці, що до недавна належали до тої більшості, не мають і ніколи не мали прикмет тої більшості, а навпаки вони, не дивлячись на кордони, скорше творять із західно-українцями однаковий чи один психологічний тип, так як і однаковий є їх побут?

А тепер віце верса: чи не можна, опираючися тільки й

виключно на загальній історії українського народу, просто з замкненими очима поставити твердження, що наші предки в добі, коли княжі дружинники (не даром зчасом прийняли льва за свій знак) прибивали щити на брамах Царгороду, вбивали свої копія в Тьмутороканську землю й зачерпували шоломами воду з Дону (простори й сьогодні — дай Боже вдоровля!), отже в добі нашого здобичництва, коли життя стояло під ідеологічним кличем: «Іду на вас», — їли більше мяса, ніж перед війною наддніпрянці, що не здобулися на агресію, зате на активну оборону, а тим більше, ніж поліщуки, що не здобулися ані на агресію, ані на активну (лише пасивну) оборону.

Як бачимо натрапляємо на цілу скалю різних залежностей, збіжностей і розбіжностей, між **заняттям, харчем, побутом (місто-село) і психе**. Хліборобство — рустикалізм (село) — рослинний харч — дефензивна вдача. Цей фізіологічно-психологічний «травоїдний» комплекс стоїть у суперечності до другого, «мясожерного» комплексу: індустріалізм — урбанізація (місто) — м'ясний харч — офензивна вдача. Бачимо в цих комплексах ягусь залежність між психе (духом) і фізис (тілом).

І стає перед нами питання:

Чи культ (ідеологія) вироблює людей, чи люди культ (ідеологію)? Чи ідеологія творить левів (можуть бути в людській подобі), чи левви — левячу ідеологію? Чи часом не є це того самого порядку питання, що й: чи закон творить силу, чи сила закон?

Так вертаємося до початкового питання: **ІДЕОЛОГІЯ ЧИ БІОЛОГІЯ?** — Ось основна проблема.

Справа немаловажна. У поті чола, з затратою великої енергії, десятки й сотки українців (до речі: передусім ті «мясоїди», а до того ще й расово нечисті) пишуть статті, сотки, тисячі, десятки тисяч статей, рефератів, десятки, а то й сотки книжок, видають десятки часописів, виголошують тисячі промов і відчитів, усе з одним рефреном у бік українського народу: Будьте сильні! Будьте агресивні! Будьте як левви!

Але можна поставити собі питання: чи не на чорта це

все здалося? Чи не є це горохом у стіну? Чи не є це проповідь до добродушних «Бриськів», щоб вони були злющі як вовки? Чи не ліпше, замість кормити їх «словом Божим» (і картоплею, мамалигою та капустою), кормити їх кривавим мясом, а стануть вони й без ідеології, самі з себе, з біологічної основи, носіями й реалізаторами вовчої ідеології?

Отже востаннє: **ІДЕОЛОГІЯ чи БІОЛОГІЯ?**

Тяжко відповісти?

А може: **ОДНЕ й ДРУГЕ?**

Заки відповісти, познайомімся з тим, що пише мені один приятель: «Не могу погодитися з тезою, що вдача народу прямо залежна від скількості пожираного мяса. Боюся, що такою постановкою й таким розв'язанням проблеми, вона спрощена до неможливості. Годі звести таку складну справу до одного моменту — гастрономічного. Бо ж у ній діють багато чинників, як от біологічний, психологічний, господарський, геополітичний, суспільний, а врешті може й гастрономічний».

Я йому відписав: «Дорогий Друже, признаю Тобі повну рацію, коли підносиш значення чинника біологічного, психологічного, господарського, геополітичного, суспільного (я б ще додав: релігійного, популяційного, історичного, кліматичного*) і — можливо на твоє здивування—мовного) і не

*) Щодо впливу клімату, читаємо напр. таке: «Зима має на здоров'я людини додатній вплив. Це видно хочби з того, коли глянемо загально на північні людські раси та полудневі. Найважливішим чинником є тут вплив холоду. Низька температура вимагає від організму більшого витворювання тепла; це викликає потребу більше їсти; рівнобіжно з тим іде збільшення апетиту й через те загальне скріплення сил. Далі корисною є гра кровоносних судин через різниці температур у помешканні й на дворі. Низька температура спричинює посилення акції серця, віддихання та зріст праці м'язів. Зрозуміло, чому північні раси такі загартовані фізично, що опанували інші, розлінивлені гарячим підсонням краї». Або: «Всі старинні культури витворилися в теплих полудневих краях:

думай, що я усе зводжу до — біфтекса, поза яким нічого не бачу. Зате дозволь, що не признам Тобі рації, коли твердиш, що десь там на кінці, і то лише «може», плентається гастрономічний чинник. Не «може», але зовсім певно він діє й не дуже то так на сірім кінці. Спробуй собі один-два тижні поголодувати (а в нас голодують не раз цілі мільйони, і то голодують трохи довше, ніж один-два тижні), а запевняю Тебе, що без огляду на Твоє «суспільне» поставлення, «господарський» стан, «психольогічне» наставлення, «біологічну» основу й, коли це можливе, «геополітичне» положення, навіть не будеш мати сили, щоб врізати мене порядно поза вуха за оголошення отої нашої переписки. А зчерги, так би мовити, помножи свою особу через 40,000.000 і роби висновки відносно цілого нашого народу. Бо ж ми, друже, збираємося також «врізати поза вуха», і то врізати аж чотири ворожі держави, що нині представляють разом (і то вже без нас) 190.000.000 людей. І в обличчі такої «операції», від зацілювання Твоїм «може», нація ризикує багато втратити, зате, сам признаш від моїх «біфтексів» напевно нічого».

Автім ось що читаємо: «Д-р Гайзер, директор Міжнародного Відділу Здоровля при фундації Рокенфелера, оповідає

Єгипті, Вавилоні, Персії, Індії, Китаю. І саме тому вони пішли шляхом іншого розвитку, ніж європейсько-американська культура. Людина в теплім підсонні стає повільною тілом, зате рухливою думками, тому згодом стає мрійливою, склонною до глибоких роздумувань над явищами життя. Мрійники теплих країв находять насолоду життя у тих роздумуваннях або в їстивних ласошах чи тілесних розкошах. Отже їх насолоди життя не сполучені з безнастанним рухом і жадобою осолоджувати життя рухом і змінливістю. Європа, Злучені Держави й Канада положені в полосі з поміркованим кліматом, де треба рухатися й тяжко працювати, щоб можна нагрівати себе й вижити на скудій ростинности землі. В такій полосі люди рухливі й винахідливі, бо обставини того вимагають. Ось чому ці краї так дуже технічно розвинулися в короткому часі. Тому також і Японія, що лежить в полосі поміркованого клімату скоро технічно розвинулася».

про цікавий експеримент із відживлюванням білих щурів, що всі походили від тих самих родичів, одначе не дивлячись на те, різнилися між собою так як англієць від француза або патан з Індії від ніппонця. «В одній клітці — оповідає Д-р Гайзер — був великий крепкий щур із шорстким волоссям і настороженими вусами, готовий кусатися за найменшою провокацією. Від хвилини, як він тільки перестав ссати, годовано того щура білим хлібом із «джемом», вареною бараниною, вареною рибою, вареною городиною й вареним чаєм — одним словом так, як їсть день-у-день **англійський** робітник. Було наглядним, що він і його товариші нагадували вдачею англійців, які ніколи не стануть невільниками (невер шел бі слейвс). В другій клітці були круглоокі щурі, зо спокійними очима, що відживлялися такою поживою, якою годуються сікі й патани в Індії. Вони були так само завеликі як англійські щурі, але їх шерсть була м'яка й гладка й вони відносилися дуже приязно до людини. В третій клітці були короткі й грубі по середині щурі, з мастким волоссям і вусами підкрученими в гострі кінці. Зараз було можна по них побачити, що це **«французькі»** щурі, які привикли до вибагливих товстих страв, полятих сосами м'ясив і заправлюваних салат. В четвертій клітці були щурі, яким бракувало галійської вдачі, щурі короткі й звинні, які енергійно звивалися по клітці! Поживою цих **«ніппонських»** щурів була риба, добре виполірований білий риж і від часу до часу «сукіяні» або кілька раків. Ці надзвичайні різниці в одному поколінні щурів від тих самих родичів, щурів довгих і коротких, грубих і тонких, зухвалих і лагідних, податних і напрасних, були просто неймовірні».

Тому на питання: «Ідеологія чи біологія?» можемо відповісти...

Пардон! Бачите показується, що ці речі (ідеологія-біологія) не так то від себе далекі. Ось читаємо: «Що дитина бачила від самих початків свого опостерігання дома, те на все життя залишає свої незатерті сліди. Тому це так повільно й так тяжко видістається нарід на вищий ступень культури й цивілізації. Кажіть, що це **кров, раса**. В цьому ще не вся правда. Бо ж дослідники безустанно **витворюють і на наших очах добрі раси рослин і звірин**. Річ у тому, що наступають

у них зміни, які вдумлива людина викликає в них по своїй впадоби. Це наводить нас на **біологічні прикмети характеру**. Добру пайку прикмет, які творить характер людини, дістає вона в спадку **одідиченням**. Одідичує людина не лише **прадідівські прикмети расові**, але й **набуті** батьками, дідами, предками. Отже тому **виховування людини впливає на потомні покоління**».

Сєбто, виходить, **ідеологічний чинник** (виховання) **перемінюється з часом у** — **біологічний (одідичення)**. Або іншими словами: **вложений у націю ідеологічний капітал** **приносить у наступних поколіннях біологічні відсотки**. Отже **расу можна поправляти чи там змінити не лише кровно, і не лише харчем, але й ідеологією**.

Тому, маючи відповісти на питання: «**Ідеологія чи біологія?**» — **напевно не зробимо похибки, коли скажемо: 1 ОДНЕ, 1 ДРУГЕ** (а побіч них і третє, четвєрте, п'ятє і т. д.). Автім **більше обережні можуть прийняти соломонове рішення: коли ідеологія (розуміється лєвяча) добра, то всеж і бїфстєкс не зашкодить; а коли в бїфстєксах наше спасєння, то нічого не зашкодить девїз: «Лїтература мусить годувати новї покоління лєвячим молоком»** — як хтось там висловився.

Бїда лише ось у чому: ми дещо спізналися. (Вїд одного бїфстєкса ані людина, ані тим більше раса не поправиться). Бо тепер чужї «**мясожери**» не дають нам не то **мясо їсти, але й картоплю: голодом винищують нас**. 1 хоч-не-хоч не залишається нічого іншого, як **підтримувати сили «словом Божим» на те хочби, щоб зрушити освяченї столїттями, з дїда-прадїда, «травоїдні» (гастрономїчні й психологічні) традиції, та щоб у нас викликати бажання дїрватися до «мяса» й стати драпіжниками**.

Але щоб чимскорше дїрватися до «мяса», мусимо розв'язати своєрїдну «**квадратуру кола**»: мусимо завойовувати (при «**травоїдній**» біологїї бїльшости!) й розбудовувати мїста, мусимо розвивати в них потужний мїщанський стан (сєлянського походження!), мусимо творити власний промисл і торгївлю (з нічого!), коротко мусимо зусиллями (передусїм сєлян та людей сєлянського походження!) перестати бути пар ексєлянс сєлянською нацією. Тодї напевно бараболяно-

капустяний харч широких мас зміниться на масляно-мясний.

Може на це дехто завважить, що московський «мужик» чи польський «хлоп» їли чи їдять не більше мяса, ніж український селянин, а дехто може й голову давати, що напр. перед війною московський мужик таки їв менше мяса, ніж наддніпрянський селянин. Можна б про це сперечатись, але без суперечки приймим, що так. Однак, чи московський «мужик» це — ціла Московщина (що споживає в кілька разів більше мяса, ніж Україна), а польський «хлоп» це — ціла Польща? Чи московський «мужик» і польський «хлоп» є теми, що кермують агресією на Україну? Чи, може, вони були й є послухним зряддям у руках міських елементів?! Памятаймо, що **МЯСО ІДЯТЬ ПЕРЕДУСІМ У МІСТАХ**, і що **МІСТА ПАНУЮТЬ НАД СЕЛАМИ**. А наші міста в руках — чужих. Московщина й Польща не тільки більше **упромисловлені**, ніж Україна, але москалі й поляки не тільки **опанували свої міста, але й наші**.

Ще одно: що ми селянська нація — загально відомо. Пишаємося тим на кожнім кроці — перед чужими й перед самими собою. І не без причин. Наша народня (селянська) пісня перша в світі; наші народні (селянські) танки — також перші в світі; наша народня (селянська) ноша — чудова; наше народне (селянське) мистецтво — прекрасне. Можна б вичисляти тут до схочу. Ці суперлятиви признають усі, навіть найзапекліші вороги. Але не тільки в тому проявляється наша селянськість. Печать селянськості лежить на всьому нашому житті. Наша культура, ціла наша економіка, а навіть політика звязана з селом. Ми навіть мешкаючи в місті, остаємо по психології селянами. Наші письменники, публіцисти, політики думають селянськими категоріями. Нам чужа психологія міста, а тим менше великоміська психологія.

І не диво: ми не то не створили напр. такого 8 мільйонного (якраз стільки, що усіх нас на цілій території ЗУЗ) Лондону, але й ті міста й містечка, що їх маємо, заселюємо у подавляючій меншості й ми навіть у наших власних містах чуємося чужими. А заселюємо їх у подавляючій меншості тому, що ми так далеко звязані з селом та з землею, і так да-

леко нам місто чуже й неприймаюче, що ми волиємо примирати з голоду на клаптику землі або покинути рідний край і займатися хліборобством у Канаді, Бразилії чи Сибірі, ніж осісти в наших власних містах, які залишаємо на колонізацію чужинців*). Скажете: та що ж, чи тільки ми одні емігрували? — Певно, що ні. Емігрували і емігрують також англійці, німці, французи, італійці, поляки, москалі і т. д. з тою тільки різницею, що вони — опанували свої міста. Покажіть мені другу націю, зокрема тої величини, що наша, що мала б кількामільйонову еміграцію, і що в усіх містах і містечках на своїй території находилися б у меншості.

І чи диво, та чи випадково це, що наші міста, які дають **владу над нашими землями**, опанували чужинці, до речі, **з зовсім відмінною від нас психологією**, як це видно напр. ось із такої самокритики (1. УІІ. 1936):

«Треба признатися, що ми — польська інтелігенція, головно міська, маємо дуже мало даних на те, щоб розуміти нашого селянина. Першусього не походимо з нього. Величезна більшість нашої інтелігенції це ще далі внуки, правнуки чи сини більших, менших чи зовсім малих дідичів, двірських офіціалістів, шляхти. В цьому є ще значний відсоток родин походження чужого, напливового, в одних сторонах німецького чи чеського, в інших жидівського. Її суспільні джерела лежать далеко від селянина. Багато інших річей побільшувало нашу інтелігентську віддаль від тих людей, та їхніх справ. Побільшувала їх література. Не думаю, щоб останні роки багато тут змінили. Вкінці період останніх років

*) Так, напр. на окупованій по укр.-польській війні Волині поляків (рим.-кат.) було в 1921 р. — 179.935, а в р. 1931 вже — 327.856. Коли відтягнути природний приріст 47.019, повстає надвижка (імміграція на Волинь) 100.902 осіб (урядники, колоністи, тощо). Самі поляки пишуть: «Майже третина цієї «надвижки» припадає на міста (+ 32.501) та виносить + 130,1% рим.-кат. людности тих міст із 1921 р.). А всі міста Волині мали за цей час загально-го приросту 71.074 (села + 444.941), а в 1931 начислювали взагалі 252.524 людей!

був безсумнівно періодом переваги міста над селом бодай ув економічній діяльності, що найшла собі вислів навіть у законі, навіть у приписах виборчої ординації до сенату. Такі речі ділять. А ділять тим сильніше, що передтим мало що звязувало. Ділять, бо доглив синів люду до кадрів інтелігенції тепер змалів до зера».

Але zarazом, ось що ці поляки самі стверджують (З. Х1. 1936): «Про обличчя Сх. Галичини рішають не двори, тільки міста і містечка».

Хто хоче, може сперечатися над питанням, чи наші вороги опанували наші міста тому, щоб над нами панувати, чи панують над нами тому, що опанували наші міста. Може хтось добачуватиме в одному чи в другому припадок. Але не припадковим є факт, що найбільше місто на світі створили власники найбільшої імперії в світі — англійці. І так само не припадковим є факт, що ми, будучи у містах на своїй території в меншості, не маємо влади над тою територією.

Вибачте, що заверну дещо взад, знову до справи відживлення, але це в'яжеться з проблемою міст. Один із моїх знайомих пише мені між ін. take: «Я вважаю, що характер народу залежить не так від того, чим він відживляється, як від того способу, що ним він добуває поживу, в яких обставинах забезпечує собі існування, фізичне, матеріяльне, національне. Труднощі, небезпеки гартують владчу більше, ніж біфстекси. Хай би людина живилася мамалигою, але коли б мусіла добувати її з ризиком, напняттям волі, тяжким трудом, вона б була більш твердою, ніж ті, що їли б біфстекси, які падали б їм на таріль, як Пацюкові вареники, вже готовими, присмаженими чи навіть цілком кривавими. Хліборобство не розмякшує, коли треба боронити поле шаблею. І кочовики втрачали гарт і розгін (турки в Анатолії та в Греції) не від хліборобства, але через брак необхідности перти наперед і відвойовувати пасовища».

Все це гарно, лише біда в тому, що чомусь тепер ніхто не добуває мамалигу кривавими боями ані взагалі з ризиком, та й у минувшині так то якось було на світі, що в періоді відобування степу (пасовищ чи орних піль) переважав м'ясний харч; а з другого боку й біфстекси не так то самі падуть

готовими на таріль. Також це ще питання, хто живе з більшим **ризиком** і хто виказує більше **напняття волі**: мешканець міста, ось напр. промисловець, купець чи робітник, останній хочби прекрасно забезпечений і легко працюючий (що не перешкоджає йому опинитися кожної хвили на бруку, від чого також не забезпечені напр. при біржових крахах чи кризах і мільйонери), чи хочби зле забезпечений і **тяжко** працюючий на своїх кількох моргах селянин? Кому з них присущий є філософічний спокій, повільність та ідеал «миру й тишини»? І в кого є більша оця **«необхідність перти наперед»** і **відвойовувати** (хай не пасовища, але взагалі) місця під сонцем: у селянина, привязаного до своїх кількох моргів, чи в такого промисловця, купця або робітника? Бо з тою шаблею та кочовиками часи не ті, що колись. Сьогодні «кочовики» сидять — по містах, і що найвище «кочують» від фабрики до фабрики та від міста до міста. Сьогодні «кочовики» наїзджають на українські села в мундирах податкових ексекторів, «продрозвірсточних» комісій, поліцаїв, жандармів і вояків ГПУ. Автім будь ласка покажіть мені таку країну на нашій плянеті, де села панують над містами?

Зате, навпаки, читаємо: «В новітніх часах повітроплавства, танків, газів, тощо, доля хліборобських країв запечатана. Тому й упромисловлює Московщина Росію, повертаючи водночас хліборобське населення до **номадного** способу думання. Сумежні з Росією краї зможуть задержати або здобути собі політичну незалежність, **змінивши цілий спосіб думання широких мас населення**, зробити його духово **поворотливим, винахідливим та ініціативним**. Інакше ніякі крики не допоможуть, а промисл і торгівля або зовсім не розвинуться, або лише під проводом чужинців і на їх користь».

Автім ось що читаємо (Х. 1936) про наше хліборобство: «Земельні відносини були й є **вирішними** для суспільно-політичного обличчя цілих областей української території. Отже не диво, що саме до земельного питання привязував і привязує таку вагу не тільки український селянин, що просто живлово любить і боронить свою землю, але й кожний українець, якому не байдужа доля цілої нації. Не диво, що ми є від літ по нинішній день свідками героїчної боротьби

за землю в Наддніпрянській Україні, де земельна справа стала синонімом боротьби за політичні права нації. Цей приклад — великанське змагання між московським наїздником та обеззброєним українським селянином — найкраще ілюструє, яке значення має земельна справа для українців: **земля — це «бути чи не бути» української нації**. Таку саму вагу має також земельна справа і на тих наших землях, що знаходяться в межах польської держави. До того тут земельна справа ще й дуже складна тим, що аграрні відносини самі собою тут надзвичайно скомпліковані. Коли **перенаселення** країни є все великою трудністю при розв'язуванні аграрної проблеми, то на землях, що їх замешкують українці по цей бік Збруча, можна говорити про вершок перенаселення. Бо коли тут живе на просторі 1 кв. км. поверх 100 душ населення, то напр у Галичині є з того близько **82 душі сільського населення***). Це відношення міського до сільського населення крайньо нездорове, бо навіть у таких типово хліборобських країнах, як Данія, сільське населення творить ледве третину всього населення. При нормальному прирості сільського населення й неможливості відпливу до промислу, торгівлі чи публичних послуг, село стоїть перед небезпекою просто задуситися від надміру населення. Цей приріст сільського населення не був би ще такий катастрофальний для будучности села, коли б до цього не приєднувались **просто жахливі аграрні відносини** на цих землях. А вони такі, що їх можна сміло назвати **єдиними в Європі**. Бо в Східній Галичині є аж **60.5%** всіх господарств **нижче двох гектарів** площини, а аж **29.8%** від **2 до 5 гектарів** рілі. Або інакше: **більше, ніж 60%** господарств у Сх. Галичині є **загалом нежиттєздатними**, і дальших **30%** ледве може жити під господарським оглядом. Цих чисел досить, щоб зрозуміти ввесь жах аг-

*) Подрібніші числа такі: коли в корінній Польщі на 1 кв. км. живе 65 людей, а на 100 га 70 людей, то в Галичині на 1 кв. км. живе **97,6** голов. Із того в Львівщині на 1 кв. км. **108,9** осіб, а на 100 га—**100,8** осіб; у Станіславівщині на 1 кв. км. — **87,4** осіб, а на 100 га — **91,51** голов; рільничого населення **87%**; у Тернопільщині на 1 кв. км. — **97** голов, на 100 га — **92** осіб, з того **82%** рільничого населення.

рарних відносин у Сх. Галичині. Цих 90% хліборобського населення, що живе на господарствах 5-ти гектарів, розпоряджає ледве 13% всієї сільсько-господарської площини й мусить із неї вижити*). Хіба не треба представляти жахливої ситуації також великої частини нашого сільського населення. **Поторієне недоїдання**, брак найконечнішої обuvi та одягу, ширення недуг — отсе ті невідступні товариші нашого селянина. Такі явища, як **масовий голод** чи **голодові недуги**, які від часу до часу охоплюють цілі області краю, є тільки зверхньою познакою страшних умовин, серед яких приходитьcя жити українському селянинові».

Отже що ж до біса: покидати нам взагалі села, покидати нам хліборобство? — Ні! Лише не триматися **тільки хліборобства й тільки села**, бо годі: ожебрачуємося (постійним діленням землі між дітей), тратимо землю й населення (через виємігрування з рідного краю), тратимо міста (що їх опановують чужинці), себто **хліборобсько-селянська однокіість** веде нас у нинішніх обставинах до бездержавности, а що більше до — виродження. Якраз, щоб **тримати сильно землю в своїх руках** і щоб мати **сильне хліборобство**, мусимо надмір селян-хліборобів відвести з хліборобства й з села, та кинути до **міст**.

Ще одно. Читаємо: «Сільський пролетаріят, що йде до міст за прожитком, для нас міст не здобуде. Навпаки, він легко може підпасти під вплив чужо-національних працедавців і винародовитись. Українську бідноту треба охороняти від винародовлення передусім шляхом розбудови українського промислу, бо ж ясно, що українські промисловці будуть давати працю лише українським робітникам. Розбудова промислу також необхідна, щоб дати працю надмірові сільського населення та безробітним українським інтелігентам. Щоб здобути міста, треба завойовувати їх елементом незалежним економічно — себто купцями, ремісниками й промисловцями».

*) На Волині господарств від 2-5 га є 40%. Самостійних господарств, що мають 5-20 гектарів є в Галичині лише 8.8%, на Волині 38.9%.

Коли здобуватимемо міста, тоді все піде вже легше. І не тільки економічно. Важніше, що тоді біольогія сама прийде до слова. Кров — кров драпіжників — сама встановить свої права.

Тоді пробудиться оплячий «лев, рись і крилатий вуж ув одній особі». Тоді прийде його розправа, його війна, його підбій!..

П. С. Лише не їдьте надто висмажене, припикане й виварюване м'ясо, коли не хочете причинитися до поширювання недуги «цивілізованих народів» — рака. Памятайте: пострах Європи («бич Божий») гуни й татари їли **сире** м'ясо. Одинокий кольоровий нарід, що хоч клав найбільші перешкоди експансії білої раси й тим не менше зискав її симпатію — американські індіани — їли **ледве припечене** м'ясо. А англійці, що побідили тих індіан і що сьогодні мають світову імперію, їдять **напів-сире** м'ясо.

Українці, навчіться асимілювати!

«Треба робити максимум доброго своїм приятелям і максимум злого своїм ворогам».

«Треба мати різке почуття свого й ворожого, тоді й між ворогів можна лізти й не боятися самому в них розплистися».

«Імперіялізм може існувати без імперії. Імперіялістичний гін це основна сила нашої людської природи, як сама воля до влади».

Коли ви зачнете робити «перші кроки» напр. у французькій мові й зложите (зрештою доволі недоладно) перше речення по-французьки напр. у розмові з сторожикою (консієржкою), з якою ще перед тижнем чи двома порозумівалися на міги, то вона радісно проголосить: «Пане, ви говорите, як правдивий француз!» І скаже це без найменшої тіні іронії. І хоч це буде наглядна нісенітниця, про що ви хіба найліпше знаєте, то все ж вона ділає на вас приємно й дуже підбадьорюючо, мовляв, не так то тяжко з французькою мовою, як я думав, коли викликав таке захоплення, а до того ще й комплімент.

Коли ви часом опинитеся на кораблі в дорозі до Америки й скажете (з жакливою вимовою) кілька слів по-англійськи напр. до кельнера (вейтера) чи кого іншого з обслуги,

додавши вибачення, що ви не вмієте по-англійськи, то вам він може відповісти так, як відповів одному моему знайомому: «Пане, ви говорите по-англійськи «о-райт», лише мої вуха не є «о-райт». І вам ці слова також будуть дуже приємними.

Повищі приклади взяті з життя й вони не виняткові, а типічні. Вони вказують, із яким не то вироzumінням, але співучастю й підбадьорюючою поміччю ставиться навіть перша ліпша сторожиха (що ж інтелігент!) до вашого бажання навчитися її мови.

І ще одно: коли ж ви по році перебування між чужинцями не викажете відповідних поступів у мові й стрілите часом якусь дурницю, то вам також «їдуть на амбіцію», але іншим способом: мовляв, як то так, ви так довго живете між нами й ще не навчилися правильно говорити?

Мені довелося вчитися кілька чужих мов, але мені ні разу не трапилося, щоб чужинці насміхалися з якогось мого ляпсусу. Сміялися тільки тоді, коли я сам зачав сміятися.

У нас, зате, довелося мені бачити інші випадки: коли чужинець бажає навчитися нашої мови, то від його «перших кроків» кожную його похибку стрічає сердечний сміх. Підбадьоруючо це зовсім не впливає, а що далі то ділає це щораз більш знеохочуючо. Я знав чужинців, які зробивши досить великий поступ в українській мові, не вживали її з українцями, мовляв, чорт вас бери, буду говорити по-своmu, щоб не наражатися на постійне бентеження й осмішення. Мене завжди цей сміх чи точніше неповздержання від сміху (бо сміятися є з чого) разив, бо він неначе висловлював: на якого чорта, чоловіче, калічиш нашу мову, коли ми тебе дуже до бре зрозуміємо на твоїй мові; а на всякий випадок він доказував нашу непривичність до того та й здивування, що чужинці вчать нашу мову (і при тому, розуміється, її калічать).

Нераз доводилося вам самим переживати або хочби читати про це, як то наші селяни стрічають «чоловіка з міста» чужою їм (та й ще каліченою) мовою, і то навіть тоді, коли цей «чоловік із міста» українець і заговорив сам перший

по-українськи; нераз треба просто сваритися, щоб добитися від них української мови. Багато про це можуть розповісти напр. наші літники, туристи й спортсменці. Скорше цілі поло- си нашого краю навчаться говорити по чужому, ніж навчать одного чужого літника по нашому. Автім це не відноситься лише до якихсь темних селян. Ось напр. допис із українсь- кого літницька Черче (30. УІІ. 1936): «Надмірна любов до чужого проявляється й в таких випадках, коли дехто заба- гато уваги й часом аж понижаючого надсакування виявляє у відношенні до польських гостей, лише вживаючи поль- ської мови в розмові з ними, але з дивною дбайливістю при- готовляючи їм і такі надзвичайні приємности та вигоди, яких українські гості не мають». А такі факти, що коли хочби й в більшому товаристві українців і то на українській землі най- деться один поляк чи москаль, то всі «з гречности» говорять по чужому — явище буденне.

Все це на перший погляд речі не такі то вже дуже важ- ні, мовляв, Україна від того не завалиться. Однак дозвольте висловити на це дещо інший погляд. Ці «маловажні» речі без- посередньо сполучені з двома переважними справами: дена- ціоналізацією українців із одного боку та з експансією во- рогів із другого. Міжтим у наших інтересі треба, щоб було якраз навпаки: українізація чужинців із одного боку й ек- пансія українців із другого.

Чи не звертає увагу, що приклад із англійським вейте- ром і французькою консієржкою дотичать мов, із яких одна володіє на 1/4 земної кулі й з якою можете взагалі в цілім світі дати собі раду а друга стала мовою дипломатії цілого світа й з нею також не опинитеся денебудь у світі в дураках. Отже між вейтером та консієржкою й дипломатією та 1/4 земної кулі є якась залежність. Думаю, що якраз така, як між нашим гуцулом у Ворохті, який не рветься з вами гово- рити по-українськи, а фактом, що не то в цілім світі, але й на українських землях («від Попраду по Кавказ») можете собі дати раду без... української мови. А різниця між тими групами явищ себто між англійським вейтером і нашим гу- цулом, є якраз така, як між англійською експансією й — ук-

раїнським поневоленням.

Занадто смілі висновки? — Не дуже!

Автім киньмо англійців і французів, а возьмім народи, що ближче нас обходять і у відношенні до них розвалковуймо інтересуючу нас проблему. Передусім без довгих медитацій треба ствердити факт: оце підбадьорююче виrozumіння першого ліпшого стрічного чужинця до ваших «перших кроків» його мови, це перший прояв — асиміляції (точніше, асиміляційних здібностей) хоч би неусвідомленої, але такої що походить «з крові й кости». Але ж бо за тим ідуть усвідомлені вчинки. До речі: вставтеся в положення чужинця, що бажає навчитися по-українськи й який не має ні одного самоучка української мови на якій небудь чужій мові! А де ті школи для дорослих, де міг би він без самоучка навчитися української мови? А де зрешті українські словарі на чужих мовах?

Ідім далі: денационалізаційна політика ворожих урядів на всіх ділянках життя, що її характеризує постійна експансія на чуже — нам надто добре відома з минулого й з теперішнього, щоб над тим розводитися. Так само відомі величезні наші втрати від денационалізації. Та не це в данім випадку важне. Важніше те, що ця політика урядів зависла б у повітрі й не мала б ніяких підстав, коли б із одного боку стрічала **належну нашу протиакцію**, а з другого — коли б вона не була виявом **експансивного духа**, а точніше, **асиміляційного наставлення широких мас** ворожої суспільности — від професора університету почавши, а на трамваєвому кондукторі, панні з телефонічної централі, сторожисі й хлопові-кольоністові скінчивши.

Але й не в цьому суть інтересуючої нас проблеми, тим більше, що можна відповісти, що коли б ми мали свою державу, то й нам було б не штука мати «асиміляційне наставлення». Крім цього, мовляв, можна взагалі скептично дивитися на таку урядову асиміляцію, справила накинену, а то й насильну.

Важніше щось інше.

Ось живе в середині Європи невеликий, кількамільйоно-

вий нарід, який — ожебрачив нас цілковито з нашої інтелігенції на частині наших земель, що була під його владою. Що більше, хоч уже 18 років немає його влади на українських землях але його асиміляційні впливи залишилися, і є вони куди більші, ніж асиміляційні впливи нових займанців. Дивне що? — Певно вже догадалися про кого мова? — Про малярів. Прекрасні асимілятори! До речі: з небагато меншим успіхом асимілювали вони й словаків. Їх асиміляційні успіхи тяжко було б пояснити самим нажимом державної влади й їхню асиміляцію вважати пар ексцелянс і виключно насильницькою, бо тоді були б незрозумілими нинішні їхні впливи на Закарпатті, де їх влади вже нема.

Пригадую собі, із якими приемними почуваннями вїзжав я до Ужгороду в 1929. р. і як таки зараз дістав я обухом по голові, зайшовши до місцевої гімназії в час перерви, де мав я визначену першу стрічу (звертаю увагу: наше моладо покоління!) і почувши між учениками виключно — малярську розговірну мову. Приклад характерний і зовсім не одинокий. Зайдіть до домів передових інтелігентів, і то різних напрямків, і не в однім (а в москвофільських справила!) почуєте розговірну малярську мову. Можемо обмежитися до ствердження: в тому часі, коли чехізацію трактують як вияв нажиму влади, а до чехів ставляться з якимсь легковаженням, як до плебеїв (це стверджували від давна самі чехи й відносно словаків на Словаччині) — мадаризаційні впливи вважають чимсь ніби samozрозумілим і відношення до малярів не тільки не вороже, але навіть тепле. Ось напр. допис із Берегова, на Закарпатті (18. УІ. 1936): «Адміністрація школи провадиться тут по-малярськи, а й тих пару учителів із околиці Берегова, що належать під управу берегівської народної школи, примушені вчитися по-малярськи, бо мовляв, ~~сюрше навчаться~~ русин по-малярськи, як маляр по-руськи. Адміністрація в школі, шкільні діти й все, ~~все мадаризується~~, і то в 17-ім році нашого життя в словянській чехословацькій республіці. В чий інтересі є, щоб діти верховинців, що поселилися в околиці Берегова, мадаризувалися? Є села в околиці Берегова, заселені від давна українцями-грекокатоликами, де в церквах навіть за малярських часів відправ-

лялися богослуження старословянською мовою, та за часів чл. республіки, на превелике диво, заведено мадярську відправу».

Скажете: залишки старих часів! — Хай і так, але, видно, колишня асиміляція була оперта на добрих методах, коли так глибоко запустила коріння. Де закопана собака?

Пригадуєте Христову причту про те, з якою запопадливістю шукає чоловік одну загублену овечку, залишивши 99 інших овець у пустині? Або про те, що в небі стрічають одного покаяного грішника з далеко більшою радістю, ніж 99 праведників, яким не треба каятися? Ось із такою самою **запопадливістю** приєднували до свого «стада» (нації) і з такою ж самою **радістю вітали кожного неофіта** мадяри. І не тільки вітали при вступі: його не то не шурналися й не сторонили від нього, не то не дивилися як на якогось зайду, але постійно фаворизували, йому давали першенство перед «девятьдесят дев'ятьма праведниками»-мадярами, його висовували на передові місця аж до — прем'єр міністрів і генераліссімусів включно. Перегляньте прізвища найбільших мадярських політиків, полководців і т. п. за останніх 100 років, а стрінете між ними не одно словянське ім'я. Чи ж можна потім дивуватися, що мадяри забирали нам нашу інтелігенцію й що в 17 років по скиненні мадярської влади на Закарпатті далеко більшою небезпекою є мадяризація, ніж чехізація?

У мадярів спеціально кидається в очі оте фаворизування чужинців-неофітів. Але не так дуже далеко від них відбігли два інші наші відвічні вороги — москалі й поляки, що також забирали нам усю нашу інтелігенцію, засимілювали нам наші міста та й на село проникали з своїми впливами.

Коли знову ходить про поляків, то ось що помітне: з одного боку поляки з ненавистю й що важніше, з зовсім нескриваною та й невдаваною погордою відносилися до «русинуф гайдамакуф», неначе до якоїсь нижчої раси, — а з другого боку не щадили труду, ні грошей, щоб тих ненависних і погорджуваних «гайдамакуф» **притягнути до себе** й перемінити в поляків. Тут не тільки зникало «расове упередження», але повставала «взнесла ціль». І школи і захоронки, і доми людове, і костели і т. п. будували для тої «взнеслої цілі» та

реалізували її всякими можливими способами, по-доброму й по-злому, включно до того, що для тої «взнеслої ціли» польки навипередки виходили заміж за «русінуф гайдамакуф». Уже при «генте рутенус, націоне польонус» зникало на 99% «расове» упередження, а коли «гайдамака» перейшов на римо-католицький обряд і тим припечатав свій перехід до польської нації, зникав і цей 1%. Отже, на ділі, **не було ніякого упередження до раси**, а до — носіїв ідеї, ворожій польській ідеї, до ворожої нації.

Мені не довелося чути, щоб такому неофітові хто небудь із поляків колинебудь закинув його «гайдамацьке» походження, або щоб його за те цькували, а тим менше бажали позбутися з своєї нації.

А з другого боку довелося мені чути, як уже по українсько-польській війні до бувшого старшини української армії зверталися спольонізовані члени його родини з претенсією: «Ти естесь поляк!», бо, мовляв, в дому ти виховувався по-польськи й до польських шкіл ходив. Отже навіть на безсумнівного українця й здекларованого ворога Польщі («збіра гайдамацкего!») заявляли своє право!

Взагалі, коли переглянути взаємовідношення поляків до нас, то треба ствердити, що поляки ніколи не відгороджувалися від нас китайським муром, не замикалися в своїй «расовій польськості», не заховували «сплендід ізолейшен», а завжди були в **асиміляційній агресії**, завжди **заганялися до нутра нашого організму**, вириваючи звідти частини, завжди не то охочо, а просто захланно **втягали нас у свою націю**, а боля під свої впливи. Не диво, що ще перед 60-80 роками можна було в Галичині на пальцях порахувати міщанські родини, що їх розговірною мовою була українська мова. Що більше, читаємо напр.: «Польська розговірна мова панувала між нашим духовенством до 1860 р. У львівському духовнім семінарії польською мовою говорила більшість питомців».

Дивалося це не в польській державі, але в спільній неволі. Але коли б й це хтось хотів пояснити нашим державно-го **згарату** й насильними практиками, то чим він витолкує **факт**, що сьогодні, в 1936 р., коли маємо за собою польсько-українську війну, та й ще закордоном, ось напр. серед робіт-

ничої еміграції у Франції, не одна сотка й не одна тисячка українців підпадає процесові польонізації? І тут державний нажим і насильство? Ось напр. допис із Больвілер у Франції (6. IX. 1936): «Але на жаль, не всі наші українці, які тут перебувають, хочуть зрозуміти, що то є наша українська справа та читають польські, здебільша комуністичні, часописи та навіть пробують із дітьми своїми говорити по-польськи хоч самі добре цією мовою не говорять. Коли котрому з них звернути увагу чому говорить до дітей по-польськи, то він скаже, що поляки з них сміються та називають їх і їхніх дітей «чубариками». Бачите, яка несвідомість! А інші поробилися червоними та не хочуть навіть нічого знати про свою українську пресу та про Україну взагалі. Ім впахують у руки «Тигоднік Польські», який видають комуністи в Парижі. І таке тут бачите діється».

А як же зчерги пояснити, що й за океаном, «на вільній землі Вашингтона» — в Америці, чи Канаді або Аргентині, між українськими (по походженні) емігрантами, які ніколи не думають вертати до Європи, є не одна сотка й не одна тисячка, які признають себе за поляків чи москалів? Ану, чи знайдете хочби десятох поляків в Америці, що подали б себе за українців?!

Коли ми вже при еміграції й Америці, то ось інший факт: у московській православній церкві в Америці 1% творять москалі, 4% білоруси, а 95% (дев'яносто п'ять) — українці! Чи також тут державний нажим?

А загляньте між московську білу еміграцію в Європі, передусім у Болгарії й Югославії, скільки там знайдете «расово чистих» українців?

А ось допис із Маньджурії, де живе коло 45.000 українців (X. 1936): «Найпекучішою потребою є початкова школа для української дівчорі та вишкільні курси для української молоді, щоб запобігти денационалізації українського молодого покоління. Утворено комісію для зорганізування української школи. Заходи зібрати на цю ціль відповідну суму грошей серед тутешнього українського громадянства йдуть дуже пиняво. Та ми віримо, що оці пляни всеж таки вдасться здійснити. Українське громадянство Д. Сходу зро-

зуміє вагу й потребу власної школи. Бо чи ж не сором для українців, що всі інші нації заступлені тут на Д. Сході в багато меншому числі, мають свої початкові й фахові школи, а навіть гімназії?!»

Отже 45.000 українців не має ні одної школи й щойно в 1936 р. починають думати про свою школу та й то справа йде пиняво; зате зовсім не пиняво йде русифікація українців, хоч там московської держави з її нажимом і насильством нема. Справу можна пояснити (але не виправдати!) залишками старих часів і впливами теперішньої московської еміграції.

А ось допис із Бесарабії, отже української землі, яка також не є сьогодні під московською окупацією (X. 1936): «Відвідую Шабо. Велике село між Акерманом і Бугазами. «— Скільки маєте свідомих українців?» — Мій співрозмовець пригадується. І по хвилині: — Буде яких сто людей. — «Сто людей на три тисячі! Фатально». — Було ще фатальніше. — «І які причини? — «Різні. В першу чергу старі російські впливи».

Не було б тих усіх фактів, коли б москалі відгороджували свою расу китайським муром від усіх інших. Затє навпаки, вони постійно розвивали **асиміляційну експансію та втягали в свою орбіту й в свій організм чужі елементи.**

Ось для прикладу расове походження російської духової еліти — письменників і вчених: з **українців** походили — Гоголь, Достоевський, Мик. Хмельницький, Никитенко, Щербина, Мордовцев, Соловійов, Велічко, Потапенко, Лукашевич, Стороженко, Горленко, Арабатин; з **поляків** — Грібоєдов, Свістунов, Наряжний, Глінка, Боратинський, Слепцов, Льодов, Годлевський, Новодворський, Ясінський, Баранцевич, Вересаєв, Краєвський, Бонді, Янчевський, Василевський; з **німців** — Лев Толстой, Солтиков-Щедрин, Хемінгер, Фонвізін, Дальвіг, Розен, Мик. Грег, Вол. Даль, Губер, Марков, Авспаріус, Фурман, Андреевський, Ертель, Шемрок, Енгельгардт, Герцен, Струве, Міллер; з **литовців** — Стемкевич, Бобориков, Станюкович, Писарев, Богданович; з **грузинів** — Сумбатов, Сагдунов; Шеллер-Михайлов — з **єстонців**; Мик. Берг — з **фінляндців**; Михайлов — з **кіпрітів**;

в ~~турки~~ і ~~турки~~ — Державін, Радішев, Жуковський, Давидов, Зото, Отарьов, Тургенев; з **молдаван і румунів** — Нонтемер, Марасков; з **шведів** — Вельтман, Оксакови; чужого походження були: Пушкін (мурино-німецьке), Лермонтов (шкотського), Кукульнік (мадярського), Розенгайм (данського), Грігорович, Саліяс, Апухтін (французького), Магтет (англійського), та багато інших, не говорячи про людей **молдавського** походження. А коли б ще взяти військових, політиків, духовенство? Скільки талантів чужої крові, запряжених на службу москалям!

Можна б сказати: все це гарно, але й в нашій еліті теж багато расово-чужого елемента, отже чи ж це якраз не доказ і наших асиміляційних здібностей? Дозвольте мені відповісти на це на пізніше, а покищо самому запитати: Чи ви чули, щоб москалі якомусь свому патріотові випоминали й брали йому за зле те, що мати його була українка або полька чи інша «не-великорусска»? Чи ви чули коли, що москалі замикали комусь кар'єру за те, що він походженням «малорос», білорус чи інший? Раз «русській», то хай ти хтонебудь походженням, шлях тобі отворений до найвищих місць. Чи не цікаво, що москалі з-поміж слов'ян найбільші імперіялісти, до сьогодні не створили ідеї суто-московського («великорусського») націоналізму й патріотизму? Їх імперіялізм виходив **поза расові межі** московщини. І не без основи москалі пишуть: «Німці (що замкнулися в своїй расовості — моя пр.) націоналісти, ми імперіялісти. Поняття зближені, але не рівнозначні». Чи не знаменне якраз для асиміляційно-експансивних цілей оце поняття «русській» (до того нам вкрадене!), в яке вміщаються всякі расові елементи «від фіна до молдаванина»? Так, безперечно, нещадно переслідували українство, як і інші визвольні й ворожі Москві рухи, але не як явище **етнічно-расове**. Чи хтось із «русских» спеціально закривав це, що він походженням «малорос» або мав батька чи маму польку, німку або фінку, бо це йому могло б пошкодити на становищі, викликати зле враження або недовіря до нього в громадянстві? Та ось повищі відомості про російських письменників черпані таки з російською книжки «Не русская кров в русских писателях», отже самі

москалі про це публично пишуть. Або чи ви мало наслухалися на публичних зборах, дискусіях і в пресі отого «Позвольте, я тоже малорос», чи ще ліпше: «Я тоже українець!», і то ще як найсильніший аргумент проти українства, як ідеї сепаратизму?

А хай би так якийсь українець (чужого походження), хоч би й як заслужений, сказав або написав публично: «Позвольте, я також великорос», або «я також поляк»?! То шойно було б замішання, але між — «щирими» українцями! «Як го, він — чужинець? А ми йому так довіряли! І дивіться ще й признається! А як розпаношився між нами, як сіра гуска, ніби він наймудріший».

Фантазії? — Ні, не фантазії! Ось читали ми перед кількома місяцями в пресі напасті одного такого «щирого» (до речі, який вислугуваввся большевикам!) на іншого «нечистокровного». Одним із «найсильніших» аргументів є той, що, мовляв, «ширий» стрінув перед роками рідного брата цього другого («нечистокровного») і подумайте: цей брат — москаль, навіть по-українськи не вмів говорити! Знаєте проти кого ці напасті, і проти кого такі аргументи? — Певно думаете, що проти якогось незнаного, непевного типа, який примазується до українства з темними цілями? — Ні! Це проти передового члена української еліти, проти піонера боротьби з Москвою, проти того, що ще перед світовою війною підняв і боронив гасло самостійности й відділення України від Москви, проти ідеолога українського націоналізму — Д. Донцова! Отже це, що чоловік кількадесять років втовкмачує цілому українському народові про потребу безпошадної боротьби з Москвою, що написав десятки й сотки праць на ту тему й бе постійно в дзвін тривоги, що власною працею й любов'ю вибився на передове місце між українцями, що не особистість, яка має свою окрему сторінку в історії України — все це нічого супроти одного факту — брат є москалем, отже... Що отже? Отже... не така то проста справа... ажук і він теє... хто його знає. . на всякий випадок не зовсім ясно... ліпше не занадто довіряти... — Ось такий глузд подібного аргументу. Бо який інший?!

Автім це не перший раз стрічається такий «аргумент»

проти Донцова. Найбільш диким явищем вважав я факт з-перед кількох років, коли то московське походження Донцова виткнув другий передовий член української еліти й ідеолог Ліпинський. Дикість того явища в тому, що сам же Ліпинський — польського походження. І в тому також дикість, що в свою чергу Ліпинському витикали його польське походження.

Або чи мало ви наслухалися шушукань про польське походження й польську родину передового члена української еліти, голови греко-католицької церкви, митрополита графа Шептицького, що за свій вік дав більше доказів свого українства, ніж усі «шушукачі» на купу? Але, не дивлячись на те, мовляв, усе це гарно, але... ліпше не дуже... знаєте, як то єзуїти... го-го! ануж... автім має брата польським генералом... отже всяко може бути... тому, розумієте?

А того ж рідного брата митрополита, гр. Шептицького, коли він сам голосився як австрійський старшина на коменданта Українських Січових Стрільців — відкинули наші «щирі», мовляв, поляк, не треба нам. І командантом УСС призначили, а точніше цей пост накинули нездібній на нього, хоч і дуже шляхетній людині — пор. Галушинському, що — як показують його посмертні спомини — не раз за час свого перебування на невідповіднім для своєї мягкой, сентиментальної вдачі пості... заливався ревними сльозами. А ген. гр. Шептицький став згодом шефом генерального штабу Пилсудского. Пилсудскі (сам литовської крови) не дивився на те, що ген. Шептицький має — брата українця, і що в ньому пливе стара українська кров.

Та чи тільки одного Шептицького ми відкинули? А адмірала Колчака, команданта чорноморської фльоти, що голосився на службу українській владі? А Фльорінського — теперішнього шефа большевицького протоколу? А Бер...

Тут, можливо не одному вичерпається терпеливість і, grimнувши кулаком по столі, викрикнує з обуренням: «Та чорт його батька знає, що цей верзе. Начхать нам на таких українців!».

Чхати дуже легко. Ще легше прийняти, що 100%-тові патріоти будуть нам із неба спадати. Лише дозвольте сказати,

що тактика відлихання найменш відповідна для творення з расово чужого елемента українських патріотів; що більше, така тактика заганяє навіть расово чистих українців до ворожих націй, бо ж хіба денационалізація десятків тисяч українців не є вислідом... притягнення їх до української нації. Автім навіть коли 100% -ові патріоти справді нам «падуть із неба», то не так то ми всі дуже раді тому, як свідчать про це приклади з Донцовим, Липинським чи митр. Шептицьким (і не тільки з ними!). А що ж коли прийшлося б щойно творити їх із чужинців!

— Та пощо, до всіх чортів маємо творити українських патріотів із чужинців? — можливо дехто зарепетує. — Мало маємо українців?! 45,000.000, словами с-о-р-о-к п-я-т-ь м-і-л-ь-й-о-н-ів!

Хвильку терпеливості. До всього цього ще прийдемо. І до тих 45,000.000 також. А покищо дозвольте ствердити, що москалів є дещо більше, ніж сорок п'ять мільйонів і всеж вони чомусь то завзялися творити з українців московських патріотів; поляків також є не так то вже дуже багато менше від нас і вони також з не меншим завзяттям намагаються зробити з нас поляків. І якраз на тлі тих фактів наше махнення рукою на чужинців та незичливе ставлення до неофітів вказують із одного боку на наше невміння асимілювати чужинців, а то й вказують на страх перед того рода функцією; а що більше вказують на невміння притягати до української нації зденационалізованих українців. А з другого боку вказують на далеко гірше й грізніше явище. Бо коли в нас закидають неначе якийсь злочин **чуже расове походження** не то безсумнівним **українцям**, але безмежно заслуженим для Української Нації її членам, а що більше навіть найбільш передовим членам української суспільності та особистостям історичної міри, і коли такими закидами у внутрішній боротьбі послуговуються навіть одиниці з-поміж еліти, то це свідчить, що такі закиди радо в нас слухають, що вони викликають намірене враження, що вони ділають на наш розум чи почування, що вони натрапляють на пригожий ґрунт у нашій суспільності й мають, так би мовити, право громадянства. Інакше їх не вживали б.

Одначе який з цього висновок?

Висновок той, що коли в нас українізуються чужинці чи зденаціоналізовані українці, то це здебільша їхня особиста заслуга, а не вислід ініціативи й асиміляційної агресії українського народу. Що більше, це часом навіть їхня геройська жертвенність, бо шлях асиміляції чужинців і повороту до Української Нації зденаціоналізованих українців це справді мученицький шлях: починається він від «перших кроків» в українській мові, що їм товаришить постійне хіхікання (а при тому: де самоучки? де словарі? школи?), тягнеться почерез холодне відношення як до непрошених гостей, що вриваються до чесної родини, і так аж до кінця їхнього життєвого шляху, хочби вони вибилися на передові місця в нації, бо й тоді перший ліпший «щирий», підпершись за бoki, репетує: «А ось твоя мама полька!», «а твій брат москаль!», «а сам ти ще недавно не вмів говорити по-українськи!», «і на ділі не є ти ніякий українець, а Петька Щелкопіров!».

Скажете: та пощо так розшибатись за кілька одиниць і пощо взагалі так багато про це розводитись? — Неправда! Це не одиничні випадки й це взагалі не проблема одиниць!

Ось часописна нотатка з 16 УІ. 1936 р.:

«У провінційній рептілиці «Побудка», яка виходить у Турці, а яку даром присилають майже всім шляхтичам у селі, вмовляють у них, що вони походять із давніх шляхетських польських родів і повинні вернути назад до римо-кат. віри. Для кількох польських родів та трьох відступників від своєї віри будують величавий костел фондом коло 30.000 зл. та спеціально для тої цілі побудували цегольню, і в цей спосіб хочуть перетягнути шляхту на римо-католицизм, даючи їм при будові роботу. Одно при тому прикре явище, що місцеве українське населення в невідповідний спосіб дразнить деяких захитаних з-поміж шляхти, що є невмісним у боротьбі за вдержання української єдності в селі».

Отже, як бачите, ходить про українських селян-шляхтичів. А яка ж різниця поступовання поляків і українців! Поляки — і костел, і цегольню, і роботу, і газету даром, і вмовлювання, тільки, щоб перетягнути до себе. А українське

населення (а не якісь там кілька лобузів) для своїх же людей мають лише дразнення.

Чи це лише в Турці?

Ось читаємо нотатку (5. 1X. 1936): «Ми вже давніше писали про наступ на українську шляхту в Криниці. Наступ цей не тільки, що не слабне, а навпаки, в останніх часах змагається. Для скріплення цієї акції засновано «Звйонзек шляхецкі», до якого при помочі забав та заінстальованого радія стараються перетягати нашу шляхту, вмовляючи в них, що вони поляки, та обіцяючи їм за відступство від своєї прадідної віри та перехід на латинське, землю при парцеляції двора, відписання залеглих податків, крамниці, молочарні й багато ще інших грушок на вербі. Щоб заманити дітей, то дають тим дітям цукорки та хліб із мармолядою, а обіцяють ще й убрання. Та щоб успішніше можна перетягати нашу шляхту, приступили вони до будови великого мурованого костела».

Ось чергова нотатка (5. X. 1936): «З оркестрою та кобзами компанія підгалянських стрільців, зложена з стоїлькадесять стрільців дрібної шляхти. З Кракова вони поїдуть на одностижневу краєзнавчу подорож до Катовиць, Познаня, Гдині й Варшави. Ці вояки походять із повітів: турчанського, самбірського, дрогобицького й добромільського. Їх виховують при війську в однім відділі та в однім дусі старих традицій польського лицарства».

Ось далі: «Акція різних польських чинників за переходом української шляхти на латинський обряд, до польської національності спрямована в першу чергу на шляхотські села: Комарники, Ільник, Висоцько-Вижне, Явора, Тернова нижча, Мельничка, Матьків, Мохнате й т. д. Ця акція має вже деякі успіхи, між іншим у Комарниках, де около 30 громадян перейшло на латинський обряд. На щастя є це з різних оглядів менше вартісний елемент».

Але на цей «менше вартісний елемент» лакопляться польща, лакопляться й ціла польська держава.

Зате в нас навіть супроти своїх людей є інша тактика, про яку напр. читаємо таке: (XII. 1936): «У краківському «Кур'єрі» з 14. XI. 1936 находимо ось яку вістку: з повітів

турчанського, самбірського, сніцького та інших вибралася в цих днях до Кракова, Ченстохови й Варшави прогулька 500 ходачкових шляхтичів. Хоч більшість учасників прогульки — це українці (в «Курієрі» — греко-католики), ціла імпреза мала виразне обличчя польської національної маніфестації. Остання прогулька нашої дрібної шляхти заслуговує на увагу зогляду на свій добровільний і масовий характер. Перед кількома роками на іншому місці заналізував я шкоди, які потерпіла наша культура від доктринерського, вузькопонятого демократизму. Тепер заощаджу читачам тих теоретичних міркувань над питанням загальнолюдської рівності. Вони тут ні при чому, бо хто як хто, але наш старенький ходачковий шляхтич, який нічим — коли не брати на увагу амбіцій — не вибивається понад широкі селянські маси, ніяких аспірацій на «надлюдину» не має. Суть шляхотства зводиться до суб'єктивного — зрештою нікому нешкідливого — почуття своєрідної вищості, і до претенсії на скромне товариське вирізнення. Шляхотська гордість може видаватися декому дивною — та чи значить це, щоб ми не зуміли опанувати одного нервового рефлексу, щоб ми мусіли вибухнути шляхтичеві в лице **провокуючим сміхом**? Культурна людина вміє пошанувати святощі другого. Так воно водилося в усіх краях і в усіх часах. Тому цікаво, що на таку **толеранцію** супроти нашої шляхти не можемо здобутися ми, сини Галицької Землі, яка так любить у всяких оправданих і неоправданих титулах, сини ХХ століття — в якому так буйно розцвіло ідолопоклонство рекордам. Тим більше, що розрив із нашою ходачковою шляхтою так легко можна було оминати: не треба було признань, висловів пошани, снобізму — **вистачило лише стриматися від відрухів, які ранять чужі переконання**. Тепер уже, здається, така пасивна постава до шляхти не вистачить, щоб направити давні похибки; вже вихіснувала їх друга сторона, щоб зробити новий вилім у нашому національному фронті! Польща — демократична держава, польська конституція скасувала всі родові вирізнення — та це зовсім не перешкоджає польському урядові виділювати українських шляхтичів в окремі частини. Демократія — гарна річ — та як абсолютний принцип вона уступила перед

реальним національним інтересом. Ми відмовили нашій шляхті права громадянства, тому її тягнуть до себе інші».

Та ба, коли б це ходило лише про шляхту. Поляки лакомляться не тільки на «менше вартісний» шляхотський елемент, але й на (ще «менш вартісний») звичайний селянський елемент, навіть на один із відсталих і залишених власній судьбі відлам українського народу — лемків чи поліщуків. Ось напр. читаємо (15. 1X. 1936): «В тих сторонах (Зборівщина) є кольоністи, греко-католики з Лемківщини й римо-католики з Тернопільщини. Ті лемки задовжені в котрімсь із державних польських банків. Банк натискає на них, щоб сплачували довг, а вони не можуть сплатити, бо ще не розгосподарилися на нових господарствах. Тепер крутилися між ними якісь типи й пускали поголоски, що, мовляв, як вони перейдуть на латинство, то банк їм «відпише довг» або хоч розложить на рати на довгі роки. Кольоністи в тяжкому положенні: їм жаль покидати свій греко-католицький обряд, але страх перед утратою майна, тої підстави існування, робить своє... І вже був випадок, що батько переніс свою греко-католицьку однорічну дитину до римо-католицького обряду».

Як бачимо, поляки просто платять за те (банкові довги, цегольні, відпис податків, земля, крамниці, костели і т. д., аж до прогульок та цукорків і хліба з мармолядою), щоб зискати до своєї нації ось такий «менше вартісний» елемент з-поміж українців. До речі: що ж до нас, то просто за божевільного вважали б чоловіка, що радив би і нам платити за те, щоб притягати до української нації — поляків.

Та вертаймо до суті справи. Всі повищі приклади доказують, що не маємо тут до діла з «одиначними випадками», але під увагу входять сотки людей і цілі села.

А тепер далі. Ось нотатка одного українського часопису в Ужгороді: «Ужгородська «Свобода» на наші річеві аргументи нічого не зуміла видумати, як тільки закинути технічному працівникові нашого часопису, що він не звідси походить, але з інших українських земель. Вже не раз дивувала нас «Свобода» своїми виступами на цю тему. Для неї українець, що народився на іншій українській землі це «зайда», «приблуда» і т. д.»

Або читаємо в одному львівському журналі (У. 1936) який відповідаючи на напад, з огірченням стверджує: «Коли ж ви мали нещастя вродитися на Херсонщині чи в Таврії, то ви взагалі не українець, а москаль, бо «вродилися в краю, який москалі називають Новоросією».

Як бачимо, проблема зачинає закреслювати ширші границі, бо маємо до діла з своєрідними «принципами» супроти всіх, хто «не звідси».

Коли ми вже при закарпатських земляках — чи знаєте, панове, що закарпатські емігранти в Америці живуть відділені китайським муром від решти української еміграції? Вони вважають себе — росіянами (руськими), а українці вважають їх просто — москалями, і, розуміється, як москалів, уважають потрібним здалека оминати. І живуть так уже десятки років відділені китайським муром, і, як видно, добре з тим і одним, і другим...

А ходить тут, прошу панів, не про одиниці, а про десятки тисяч закарпатських земляків та про їхні будучі покоління!

Автім пощо йти аж до Америки? А на самому Закарпатті так уже багато ліпше? Сини одного й того самого народу, одної крові, вважають себе за два, а то й три ворожі народи — російський, підкарпаторуський і український, при чому і одні, і другі, і навіть дехто з третіх (як показує приклад «Свободи») вважають українців з інших земель за «зайдів».

А тут уже ходить, панове, про сотки тисяч наших закарпатських земляків!

Ідім далі: в 1932 р. найчистішої крові українець, бувший професор гімназії в Херсоні (отже не якийсь там безграмотний сват!), а тодішній «міністер» та й освіти в «уряді гетьмана Остряниці» (отже також «не хто будь»!), по однім викладі одного українця-соборника в Софії (Болгарія) здивовано запитав: «Невжेलі галічане тоже українці?!» Шановний професор аж кілька мільйонів українців не добачив і виєлімінував із Української Нації.

Випадок куріозний, хоч правдивий. Менш куріозне, зате більше сумне є, коли добачують і елімінують. Ось і різні «щирі сини України» на еміграції в чеській Празі в 1934 р.

ломали собі голови над тим, щоб творити чисто галицькі організації й товариства, відсепаровуючи галичан-емігрантів від наддніпрянців.

Скажете: — зацофанці! Гаразд! А ще недавно, точніше перед 18 роками, що було? Чи не були дві українські держави, дві армії (галицька й наддніпрянська), два уряди, дві політики?! А потім, на еміграції, не завязувано двох родів організацій — галицькі й наддніпрянські? Але що там «потім»? А ось чи сьогодні зник зовсім цей поділ? Кажете, що празькі галичани зацофанці; але чи вони одні? Бо чи не існують сьогодні, ось хочби у Франції, чисто наддніпрянські організації? То знову в Югославії від кількох років іде боротьба з «Просвітою» за те, що вона осмілилася приймати в члени... знаєте кого? — православних українців - наддніпрянців!

Так зайшли ми від проблеми одиниць до проблеми — мільйонів. А найцікавіше, що ходить тут таки про — чистокровних українців.

Це так поступаємо ми, українці. З самими собою. А вороги?

В тому часі, коли ми між собою ставляли й ставляємо китайські мури, вороги з усіх боків вдирались і вдираються до нашого організму. Денаціоналізували й денаціоналізують нас. Русифікують, польонізують, чехізують, словакізують, мадяризують, румунізують; творять лемківський народ, гуцульський, підкарпаторуський; ставлять ризькі й сокальські кордони; притягають до своєї нації «зукраїнщених румунів» і «давню польську шляхту» чи «зукраїнщених римо-католиків», а разом дбають про «полякуф греко-католикуф»; то знову москалі для легшого вдерття до нашого організму, навіть «українізуються» й вишивані сорочки надівають, щоб тимчасово уподібнившись до нас, зчерги тим легше й тим триваліше уподібнити нас до себе. Це на рідних землях. А на еміграції чи не головна проблема це захорона її перед денаціоналізацією?

А тоді, коли з усіх боків іде наступ ворогів, ось як поступають самі українці, як свідчить часописна нотатка буковинського часопису не з-перед пів століття, а таки з 1936 р.:

«Бесарабська українська інтелігенція майже ніколи не говорить між собою по-українськи, завжди майже по-російськи, а в останнім часі вже й по-румунськи. Багато з інтелігентних кругів не знає добре української мови, однак і такі, що знають, не говорять по-українськи. Інші знов соромляться, вважаючи українську мову за просту, невідповідну для розмови вищих клас населення. Тому коли якось інтелігентна людина заговорить тут по-українськи, чи то в ресторані, чи в готелі, чи взагалі десь на вулиці чи публичнім місці, де б могли її почути інші, то на неї дивляться всі зо здивуванням, неначе б вона говорила по-китайськи. Є багато, що знають добре по-українськи, а вони говорять в дома, в родині, по-російськи! І коли б хоч добре говорили по-російськи, а то говорять бесарабською російською мовою, яка має в собі досить багато українських слів та виразів. З того виходить дивовлядна мішанина, і як би якийсь москаль десь із глибокої Росії почув цю бесарабську російську мову та й ще з уст нашого малороса, то мав би з чого сміятися за дурного хахла».

Панове українці! Чи знаєте, що як наслідок асиміляційної агресії наших ворогів, агресії, яка тягнеться століттями, в рядах москалів, поляків, мадярів і навіть словаків знаходяться десятки й сотки тисяч, а то й мільйони носіїв української крові, расово чистих українців і мішанців?! Та це ж блудні сини нашої родини, це ж оті біблійні грішники, що їм треба каятися, і кожним із них ви повинні б тішитися більше, ніж «99 праведниками»! Чи допоможете їм покаятися й вернутися до нашої родини? Чи махнете на них рукою? Чи на агресію ворогів відповідатимете відрізуванням поли від захитаних, не певних та «менше вартісних» елементів та ставленням китайських мурів між собою, а відносно ворогів будете заспокоюватися теоріями, що в ХХ столітті неможливо засимілювати ніякого народу, і тому будете спокійно дивитися, як — десятки й сотки тисяч українців денационалізуються?

Що ж ви на це українці-державники? Чи й ви махнете рукою?

Чи знаєте, що на українських етнографічних землях живе 30% не-українського населення? Чи знаєте, що це є коло 17.000.000 людей, себто стільки, що 17 альбанських дер-

жав, або 8 Латвій, або 5 Ірландій, або 4 Данії, або 3 Болгарії, або 2 Бельгії, або одна ЧСР! Що ж ви думаєте з тим фактом зробити? Чи не вважаєте, що місія України повинна бути наперед до них примінена? І то зараз, бо коли повищий процент зросте до 50%, то може бути запізно?! Автім таки тепер (а не колись там у будуччині) примінюють свою «місію» наші вороги; ось проф. Грабські пише: «До чисельної переваги польських хлопів над українськими селянами в тернопільському воевідстві нам бракує не цілих 10% тамошнього **дільського** населення».

А чи знаєте ви, українські державники, скільки населення мала б Українська Держава хочби в етнографічних межах українського народу? І не дивота, коли цього не знаєте, бо всі ми думаємо ще етнографічними категоріями, категоріями «расово чистих» українців. Тому й кожна дитина знає про «сорок п'ять мільйонів» українців. Тому скрутулятно враховуємо тут усіх українців з — Бразилії, Югославії й навіть з Камчатки, всіх отих «99 праведників». Тому про тих «сорок п'ять мільйонів» кожний із просоння скаже. А запитайте ви хочби професора університету про загальну скількість населення на етнографічній українській території, що має стати базою Української Держави! Не кожний дасть вам на це відповідь.

Отже рахуймо;

	Число населення:	% українців:	Територія в кв. км.
Теп. сов. Україна	32,500.000	80 %	451.600
Укр. землі в РСФСР	6,000.000	59 %	137.600
Мішані землі (Кубань, Терщина та інш.)	4,500.000	30 %	177.500
ЗУЗ в теп. Польщі	11,000.000	66,5%	138.000
Землі в теп. Румунії	1,500.000	63 %	17.600
Закарпаття	1,000.000	72 %	15.000
Разом:	56,500.000	70 %	937.300

Отже, українців 39.000.000, не-українців 17.000.000.

Це є конкретні числа, перед якими стоїмо. Це є реальний факт, з яким мусимо щось зробити, коли не хочемо, щоб він постійно діяв **проти нас**.

Хто хоче, може досліджувати скільки в тих 17 мільйонах національних меншин є чистокровних (зденационалізованих) українців. Та без огляду на те, чи є там 1% чи 100% «чистокровних» українців, залишається фактом, що майже на 2 українців припадає 1 не-українець (чужинець або зденационалізований українець) та що тих 17 мільйонів чужонаціональних елементів творить **стан посідання наших ворогів і діє проти нас**.

Говорять у нас багато й говорять це многі про імперіялізм, експансію й місію України в світі чи тільки на Сході Європи, але ніхто не говорить про те, що без ніякого «імперіялізму», бо в етнографічних границях українського народу, треба нам заволодіти й втримати 17 мільйонів не-українців. І запитаймо себе: як це можна зробити, коли ми відкидаємо від себе навіть передових українців за те тільки, що вони мішанці чи взагалі не-української крові?!

Чи замість випирати з української нації її членів або хочби гордо замикатися перед ними в своїй «чистокровній» расовості, не слід би всім «чистокровним» українцям питати себе що-дня й що-години, скільки кожний із них привернув до української нації зденационалізованих українців? Чи не слід кожному, хто говорить про український імперіялізм, похвалитися «завоюванням» і приєднанням до української нації хоч одного чужинця?

А може декого не зворушує число 17,000.000 ворожих елементів в Україні, мовляв, а нас, українців, усе таки є 40 мільйонів на українських землях, а взагалі в світі 45 мільйонів?! Гаразд! Лише малий додаток: 17 мільйонів в агресії більше небезпечні для 45 мільйонів у дефензиви, а не навпаки.

Ось кілька чисел для прикладу:

« В р. 1869 було в Сх. Галичині 21% поляків, а в 1931 р. — 30%.

«На Волині в 1910 р. було **7.9%** поляків, а в 1931 р. — **15.8%**».

«На просторі трьох східно-галицьких воевідств у 1910 р. жило 5,335.821 осіб, в 1921 р. тільки 4,869.006, а в р. 1931 вже 5,543.345. Впродовж цього 20-ліття **римо-католиків** прибуло **346.000** (3,3%), коли число **греко-католиків** зменшилося на 58.000 (3.4%). В Тернопільщині, не дивлячись на загальне зменшення населення в 20-літті на 13.000 душ, число **римо-католиків** збільшилося на **147.000** осіб. Зіставлення цифр від 1869 р. доказує, що відсоток римо-католиків постійно зростає, а відсоток греко-католиків постійно обнижується».

«Впродовж останніх 50 років **перехід на латинство й польонізація** (українців) направили на наших землях відсоток польського етнічного елемента на поверх **14%**. Більшу частину з тих 14% можемо приписати нашому невмінню зосередити зусилля й нашому переростові духа бунтарства над культурою організації й активізації масових починів».

«В Галичині творять українці **59%**, поляки **30%**, жиди **10%**. На Волині українці — **71%**, поляки **16%**, жиди **10%**. На Поліссі українці — **75%**, поляки **11 1/2%**, жиди **13%**. Спеціально низький відсоток українців є в Тернопільщині. На Тернопільщину є найбільше спрямований польський натиск. На Холмщині українці творять меншину, найбільший відсоток їх є в пов. Грубешів (**38%**). В часі 1921-1931 наступило пересунення в стані нац. посідання. І так відсоток українців зменшився на **2%**, жидів на **1 1/2%**, а поляків збільшився на **3 1/2%**. Відсоток поляків піднісся в усіх майже повітах за винятком Холмщини. Видно це з чисел: у львівському воев. зменшився за 1921-1931 відсоток українців з **55%** на **53.3%**, в станиславівському з **73.4%** на **73%**, в Тернопільському з **59.4%** на **54.5%** (відсоток поляків збільшився з **31.3%** на **36.6%**), на Волині відсоток українців упав із **74.8%** на **71.8%**, на Поліссі з **78.5%** на **76.5%**».

«Через мандрівки втратили українці в Галичині **35%** свого природного приросту, поляки зискали **41%**. Приплив поляків у 1921-31 р. р. на наші землі можна обчислити на

чверть мільйона. В Галичині перейшло яких **40.000** гр.-католиків на римо-кат. обряд».

Отже бачимо, що на більшій частині території Сх. Галичини бракує лише 4.5%, щоб нас стало **менше, ніж половина** загального числа населення.

І поляки не резигнують із дальшого походу на українські землі. Ось напр. читаємо: (XII. 1936): «На Волинь можуть іти всі: так хлібороби, як промисловці, купці, ремісники, представники вільних фахів і навіть робітники. Одначе перші повинні вирушити хоробрі й підприємливі купці та кваліфіковані хлібороби, бо тих на Волині відчувається найбільший брак. Щойно за ними нехай тягнуть інші. А всі нехай ідуть там із думкою ширити польськість і польську державну ідею, що їх нині на Волині так дуже треба».

Або: «Мусимо йти на схід цілими гуртами, так, як боролися ми за нього зо зброєю в руці, таксамо тепер мусимо там працювати підчас миру, щоб його зовсім наситити польською культурою, і те, що здобуто мечем, зміцнити цінностями духовими й господарськими».

Або вкінці (17. XII. 1936): «На східні землі в останніх місяцях почався пляновий наступ польських купців і ремісників із Познанщини, які рекрутуються з надміру місцевих кваліфікованих купців і ремісників, що не можуть запевнити собі існування у Великопольщі. З тою ціллю створено в Познані окрему організацію «Звйонзку Польского», який розтягнув опіку над охочими до еміграції. Ця на більшу скалю закреслена плянова пенетрація господарського життя з Познанщини дійшла вже до 3 воєвідств південно-східніх, а має обняти Холмщину, Волинь та Полісся. Є це тільки початок плянної еміграції до міст і містечок на нашій етнографічній території, що в найближчій часі має значно посилитися».

А тепер інші українські землі:

«Темпо приросту людности стає чим раз менше й в **1932** р. **виказують українські землі в ССРСР уже убуток:** і так у цьому році зменшилося населення советської України о **4%**, Північного Кавказу о **47% (!)**, Криму о **17,5%**. Зате людність корінної Московщини приросла аж о **24%**. Далеко більші від убитку всієї людности є страти самої української людности.

Найбільші втрати понесла сільська людність, а це ж майже виключно українці; приросла людність міст, та це у великому проценті людність **чужа**; безперечно, в часі п'ятирічки наступив сильний приплив до міст, спеціально до Донбасу, москалів. Як великі пересування в національному складі, не знаємо, але ось жменя характеристичних чисел: в 1932-34 р. р. зросло число учеників-росіян у школах УССР з 7% до 11%, а українців впало з 83% до 79%, відсоток московських газет піднісся з 10 до 16% і т. д.».

Читаємо далі (XII. 1936): «Українці й румуни — сказав прелегент — мусять погодитися з думкою, що за 100 років в Румунії не буде українців. Оскільки українці з тим фактом не погодяться — закінчив промовець — і будуть заявляти претенсії до румунських земель, Румунія буде гостинною та дасть їм землю, але лише стільки, скільки будуть потребувати на свій гріб».

Додайте до того ще Закарпаття, де за кільканадцять років прибуло понад 45.000 чехів а не заперечите, що вороги наступають.

Можливо скажете: но й що з того? Нині не ті часи, щоб можна було нарід засимілювати; асиміляція вже взяла в лоб!

Не потішайтесь тими теревенями! Цілого народу не можна зденаціоналізувати, але зденаціоналізувати з нього сотки тисяч і мільйони можна! І не тільки можна, але це роблять якраз із нами. Та ж, на милість Бога, повинні ми це найліпше знати й не захоплюватися глупими «теоріями». Та ж боремося з чужими асиміляціями: русифікацією (і то не тільки під московською окупацією, але й на Волині, Поліссі, Бесарабії, Закарпатті, навіть у Маньджурії, Болгарії чи Америці!), польонізацією (не тільки під польською окупацією, але навіть у Франції чи Аргентині), чехізацією та румунізацією, не говорячи вже про денационалізацію нашої еміграції по різних країнах світу, отже **постійно й всюди, де лише живемо**. Та ж відпали й відпадають від нашої нації десятки й сотки тисяч членів. І будуть далі відпадати та й ще збільшувати стан посідання ворогів, доки ми будемо лише **боронитися**, а вороги нападати.

Стоп! Оборона — наступ. Наша оборона — чужий на-

ступ... А може б так навпаки: наш наступ!?! Чи не в цій площині треба поставити розв'язку і стримання денационалізації українського населення й асиміляції 17 мільйонів не-українців на наших землях?!

Коли ми при проблемі наступу, то треба знати ось що:

Хтось сказав: «Громада, що відкидає завойовання, находиться в стані упадку». Дехто знову каже: «Хто не вміє нападати, той не вміє боронитися». Однак на всякий випадок є безсумнівним, що до нападу нездібний той, хто втікає від ворога. А не тільки до наступу, але навіть до оборони перед ворожим наступом нездібний той, хто і втікає від ворога, і обрізує поли перед власними земляками, які стали чи стають жертвою асиміляційного наступу ворога. Чи здібне побідити, або хочби змусити ворога припинити наступ, військо, що віддає на поталу ворога одну свою частину за другою, і яке має лише одним одну ціль: відлучитися від ворога? Читаємо: «Не всяке відлучення добре. Підчас війни «відлучувалися» від неприятеля звичайно ті, що програвали. Відлучувалися (то значить: утікали), бо були слабші. Отже мусіли втікати. Тому «відлучення», ізолювання себе від противника, може означати часом просто слабкість, брак сил до боротьби. Розділ добра від зла потрібний, але до скристалізовання себе й своїх сторонників. І монахи змагають до того, щоб відділити себе від гріха, та не відділюються від грішного світа». Щоб воювати з противником і перемогати його, ніяк не можна втікати на зломання карку перед ним. А вже хто ставляє китайські мури, свідомо відмежовується, а то й випихає з української нації її членів, цей просто помагає ворогові.

Поступовання по принципу «як найдалі від ворога» (протилежне від принципу наших ворогів!) це доказ — слабости. Безперечно, слабі хай не пхаються до боротьби. Але... Але ж, дорогі панове, тоді давайте будемо далі плакати, що «нам ся кривда діє», і не говорім про «імперіялізм», про «експансію» та всякі «місії» України на Сході Європи чи навіть у світі, бо тоді це просто смішне.

А коли таки хочемо говорити про агресію й експансію, і не тільки говорити, але й здійснювати те, тоді не втікаймо, але впадаймо в ряди ворогів, вириваючи з них добичу для

нас (якраз так, як досі вони робили з нами). Коли ми такі сильні, що дозволяємо собі говорити про імперіялізм, то не ізолюймо себе від несполягливих і хитких наших земляків, але якраз лізьмо між них, щоб втримати їх при нашій нації. Робім максимум добра нашим землякам і максимум зла нашим ворогам. А передусім не підносім черт нашої слабости на висоту патріотичних чеснот, бо тим не причинюємося до зросту нашої сили, а навпаки, до її зменшення, до культу й утривалення нашої слабости. Мало то в нас претенсійних «патріотів», що в своїй «непошкверненій чистоті» із гордо задертим носом винюхують у своїх земляках поляка, москаля чи «непевний» елемент, від якого треба відмежуватися, як від заповітраних? А всі ці льокальні патріотизми із упередженням і відпиханням усіх, хто «не звідси»? А всі ці обтинання пол перед москвофілами? А потішання себе, що відпадають «менше вартісні елементи»? А провокуючий сміх у лице захитаним українським шляхтичам?!. Чи ж можна завоювати ворожий стан посідання, коли ми навіть самих себе відтрчуємо або хочби не дбаємо про притягнення нашої ж крові, віддаючи її на жертву ворогам? Та ж діються в нас дивні речі: є люди й організації, надзвичайно покірні супроти ворогів і надзвичайно неприєднані супроти інаковіруючих чи інакодумаючих українців. Є люди й групи, які скорше братаються з ворогами — чи то робітниками, чи селянами, чи іншими — ніж із українцями, і то братаються не на те, щоб перекабитити їх на своє, але перекабачують інтереси української нації на чужі. Є організації, що... Та що там багато говорити. Ось хочби нотатка (26. XII. 1936): «Аджеж у Львові є понад 30.000 українських робітників? Так, всі вони потапають у чужонаціональному морі, бо в різних «зв'язках». Майже в усіх чужонаціональних робітничих організаціях у Львові, українців є 80%, а управа всетаки в жидівських або польських руках. Прим. в ендецькій організації «Праця польська» є 80% українців, але всі вони є тяглом робучим при чужому возі».

Досить уже цієї забави! Думаймо вже державно. Думаймо принаймні в границях 56 мільйонів горожан Української Держави. Інакше, не говорім взагалі про державність, бо

втечею перед наступаючими ворогами ніколи нам ані не здобути, ані не втримати держави! Державу треба видерти від других. Видерти наступом. Самою обороною цього не зробимо. Оборonoю можемо щонайвище захоронитися перед національною смертю, чи точніше — відсунути її. Автім сказав якийсь стратег: «Найліпша оборона це—наступ. Наступ, наступ і ще раз наступ, наступ нагальний, брутальний—єдиний шлях до перемоги».

Борониться кожне нападене ество. Борониться й заяць. Оборона це діяння відрухове й накинене. Тому коли ходить про волевий первень, не можна зрівнювати агресію, хочби не знати як слабу, з обороною, хочби не знати, як сильною. Читав я недавно, що один заяць, нападений орлом, розпоров пазурями орлові живіт. Ясно, що це сталося відрухово (оборона!), а не було це вислідом наміреної волі (агресії!). Подібне розпорювання живота білому чи двоголовому орлові з рівночасним — залишенням його спокійно вилізатися — не чуже і нашій історії, як не чужою, й — несення нашої помочі одному чи другому орлові, коли їм хтось інший чи один одному мали розпороти живіт. Ця злишня «великодушність» зовсім не скріпила наших сил, і в тому, навіть коли б ми не знали нашої історії, не було б потреби сумніватися. І так само не можна сумніватися в тому, що найсвітліші моменти нашої історії це моменти нашої агресії, агресії з часів княжих завойовників і козацької слави. Коли читаємо хочби напр., що «турки, які громили по черзі всі південно-європейські народи й фактично були непобідимими, мусіли уступати тільки перед одинокою Україною», що «наше козацтво зовсім не поступалося Туреччині, але навпаки воно постійно було в наступі на ню, шукаючи ворога в самому його центрі, себто в Царгороді», то поневолі «признаємо, що тих кільканадцять чи кількадесять тисяч агресивних «головорізів», що тримали в шаху не тільки Туреччину, але й Польщу та Москву, представляло куди більшу питому вагу й силу, ніж пізніших «сорок мільйонів» їхніх нащадків у стані виключної оборони, та й ще, коли ця оборона виглядала ось так:

«Гей, українець, просить не много: волі для рідної мови, но не лишає він ко всій Руси і к всім словянам любви»

(Драгоманів). Або: «Представники українського народу просили австрійського цісаря в адресі 1848 року (весна народів!) впровадити **українську мову** до всіх шкіл і урядів у тій частині Галичини, де українці є в більшості, зрівняння духовенства всіх обрядів т. е. грецького, латинського й вірменського в правах і привілеях, вкінці допустити українців до всіх урядів. Жадання й стиль української адреси були скромні». Або: «Туповці передусім домагалися введення **української мови** до народніх і середніх шкіл та творення українознавчих курсів при всіх університетах. Коли тріскали фундаменти російського кольоса, туповці думали тільки про **мову**». Автім, можна б деякі порівняння зробити й з «домаганнями» деяких «репрезентантів українського народу» з — 1936 року. Судить самі, судить об'єктивно, чи агресія «головорізів» не помножувала в сотні й тисячі разів їхніх сил чи не робила їх навіть сильнішими від «сорок мільйонів від Попраду по Кавказ», що лише боронилися перед ворожим наступом?

Наступ це волеве діяння. Наступ неначе помножує сили. Той, що **нападає**, є в ліпшій положенні від того, що **лише** борониться. Форма наступу, час наступу й місце удару залежить тоді виключно від волі нападаючого. Зате той, що **лише** борониться, сам себе вставляє в гірше положення, а то й вже в початках на половину програв, не тільки тому, що є **примушений** боронитися (волево-психологічний момент!), але ще й з інших причин: поперше тому, що той, що **лише** борониться, мусить розпорошувати свої сили, щоб бути готовим відбити наступ у кожному часі й в кожному місці; а подруге той, що борониться, допускає до удару ворога **на своїй території чи в своїм стані посідання**; а потрете, при таких стани справи, навіть при відбитті наступу ворога, втрати того, що наступає, справила не вирівнюють втрат того, що борониться. Чому? — Тому, що з одного боку і відступ, і час його (себто можливість охоронитися від непотрібних втрат) залежить від волі нападаючого, а з другого боку тому, бо боротьба ведеться за стан посідання того, що борониться, себто цей стан як кожне побоевище терпить у першій мірі. Німці з останньої поразки дуже скоро вилизалися зокрема тому, що воєнна хуртовина не зачіпила їхньої території, а **навпаки**

вони боролися на чужих територіях, і то здебільша самі наступали. Чи не знаменне, що остання битва на території власниці найбільшої імперії — Англії — відбулася ще в 1745 р.? Чи не тому ми тяжко переживали різні війни, чито вели їх ми, чи вели їх інші за наші землі, бо вони відбувалися на наших землях?

Це, що важне є у військовій стратегії, є важне в стратегії на інших ділянках. Коли ходить про чужу асиміляцію, ми досі **тільки боролися**. І хоч втримали цілість нашого національного організму при житті, але всеж втратили й то поважно втратили, а доказом цього є незаперечний факт що на українській етнографічній території половину **нашої** кількості творять не-українці. Все це зробили вороги наступом із-зовні, вриваючись у наш національний організм.

Чи не час нам змінити дотеперішню тактику, і відновити тактику з часів нашої слави й розросту, тактику — «Іду на вас!» Що ця практика успішна, показує не тільки наша слава на минушина, але показують успіхи ворогів, що вживали й уживають тактики наступу на нас. Чи не час **не тільки** боронитися, але й наступати? Наступати в першій мірі на тих 17 мільйонів? Це ж ворожий стан посідання, хоч і на нашій території! Наступати хочби на (як читаємо) «всіх цих земляків наших з прізвищем на-енко й інших, які є найтемнішими чорносотенцями та найлютішими ворогами й катами українського народу».

Ми не тільки можемо, але **мусимо** собі таку ціль поставити! Бо інакше не тільки тих 17 мільйонів остане ворожим елементом, що загрожуватиме нашому існуванню, але вони в міру вростання в наш ґрунт, кріпшатимуть на силі та збільшатимуться чисельно, поперше через природний приріст (вже за 10 років їх буде 20.000.000!), а подруге вони, будучи поважними остоями на наших землях, притягатимуть нові ворожі елементи, збільшуючи тим самим загальний відсоток ворожих елементів на наших землях. Автім на постійний що раз то новий наплив ворожих елементів на наші землі не маємо причини спеціально жалітися.

Коли продовжуватимемо тактику «splendid isolation» і тактику **вимушеної оборони**, то можемо скорше чи пізніше

— поміяти ролі з національними меншинами: ми станемо на наших власних землях меншістю. Бракує до того на всіх наших землях загалом 20% ,а на деяких теренах уже лише кілька відсотків, а то — як переконає проф. Грабські — навіть «не цілих 10% місцевого селянського населення». Автім і без Грабського читаємо (29 XII. 1936): «Тернопільське воевідство має повіти, де польське населення має понад 40% мешканців. Спровадження польських осадників із перенаселеної зах. Галичини забезпечило б там створення польської більшості». Це не є мальований на стіні чорт; це є зовсім реальна небезпека. Ось напр. читаємо про це Тернопільське воев., де українці творять 54.5%: «Запас землі до парцеляції виносить 104 тис. гектарів і якщо створити 1-гектарові господарства, то прийшло б 104.000 польських родин і польський елемент збільшився б на 6%». Автім, на Холмщині ми вже є меншістю!

Боротьба націй ведеться не роками, а віками, і коли ми будемо лише себе потішати, що всеж ми, живучі, в ніякому випадку не дочекаємося, щоб стати меншиною на всім просторі українських земель, то — можуть цього дочекатися наші нащадки. А їм протиділати буде вже за пізно. Протиділати мусимо ми!

— Але як? Але чим? — запитаєте.

Наступом, панове! Наступом і щераз наступом! Лише тоді напевно захоронимо себе від денационалізації, знищимо ворожі остії будь виперши їх із українських земель, будь поглищуючи в свій національний організм. Лише тоді ударемнимо ворожий наступ, а заразом не тільки зведемо на нівець всі дотеперішні ворожі здобутки, що досі звернені проти нас, але й звернемо їх проти ворогів, коли не тільки **-енки** перестануть бути нашими ворогами ,але й коли **-ови** і **-ські** стануть ворогами наших ворогів!

Непочитальні думки?! — Ні! Вповні почитальні. Коли могли й можуть це робити вороги, то можемо робити це й ми!

— Та ж вороги мають держави — скажете — де нам рівнятися з ними!

Ось тут то й повне нерозуміння проблеми: бо боротьбу

народів ані не вирішують міністри, ані не вирішують поліцаї! Поляки які зробили в нашій національній організації відносно далеко більші виломи, ніж москалі, а то й виперли нас із нашої землі (на Сході під московською окупацією, навпаки, ми посунулися на схід і збільшили наш стан посідання!) — ці поляки мають державу щойно 18 років, а наступ на нас вели від давна, вели його й в стані свого поневолення. І якраз тоді, коли вони були поневоленими, десятки, сотки й тисячі польських патріотів втовкмачували десятки років у польські голови подібні ж «непочитальні» думки про потребу вести наступ на нас. «Planu na zniszczenie Rusi» не витвір пововенної державної Польщі! І були це порівнюючи більш «божевільні» заклики, ніж заклик рятували наше існування перед загрозою 17 мільйонів чужинців, що знаходяться всередині наших земель. Бо ж це були заклики до наступу на землі, на яких поляки були в зникаючій меншості, на яких вони й сьогодні ще є в меншості. Це були заклики захвату чужої території, ось так як би хто нині з нас накликавав українизувати Рязів, Краків, Люблин чи навіть Варшаву.

І всеж ці «божевільні» заклики й пляни скінчились тим, що в Сх. Галичині поляки створили національну мозаїку; що окупили нас від Наддніпряни перстеном, в якому бракує їм уже не багато відсотків, щоб нас змайоризувати чисельно навіть на селі; що засимілювали нам нашу еліту, міщанство й інтелігенцію, зчєрги приступили до повернення на лоно Польщі «зрутенізованих» мас; що опанували наші міста, промисл, торгівлю та ремесло, хоч могли ми це так само добре зробити, як і вони, а всеж не зробили, не дивлячись на те, що нам ніхто, зокрема ніяка державна влада, в цьому не перешкоджала.

Коли ж ходить про державну владу, про яку дехто думає, що вона є рішальною в боротьбі народів, то, можливо на превелике здивування того «декого», треба ствердити, що **якраз у державній Польщі заламався наступ поляків на нас.** І цьому не перечить ані державна польонізація шкільництва, ані державна парцеляція великої земельної власності на наших землях й колонізація її польськими осадниками, ані будова костелів, людських домів, ані уряди в польських ру-

ках, чи інші прояви польськості. Наступ ще безперечно є, і він буде (навіть напевно буде, коли ми його не спинимо!) продовжуватися, але ділає тут скорше закон безвладности чи зуживання старого капіталу. Це наступ із вищербленими зубами, наступ ідейно заломаний. Бо ось що треба ствердити:

Ідея польської велико-державної агресії на українські землі, аж до Києва й Одеси, ідея Польщі «od morza do morza», плекана століттями й навіть реалізована в 1920 р. походу на Київ, зазнала ганебної невдачі й нині заломана та погребана. Коли ще знаходяться між поляками такі оригінали, що мимрають про «pogrometeuszowskie» пляни й Ягайлонську Польщу, то роблять це тільки на експорт і то на ринок над Полтвою, та для закриття зовсім «niepogrometeuszowskiej» дійсности на українських землях під Польщею. А зрештою всіх їх придушє своїм тягарем стверджуваний що раз частіше ними самими факт, що «в порівнянні з ХУІІІ ст. Польща «скурчила сен» більше, ніж двократно».

Польський агресивний плян за 25 років спольонізувати українське населення під Польщею, плян, до реалізації якого Польща по провалі ідеї «від моржа до моржа» забралася з молодечим запалом і з твердою вірою, потерпів не менш ганебну невдачу, ніж київська виправа. Нині самі поляки висмівають не тільки такі 25-літні пляни, але взагалі пляни засимільовання українців як народу: «Знаходяться ще утопісти — читаємо в польськiм органі — яким роїться в лобі спольонізування мешканців нашого південного сходу, асиміляція українців. Шкода роботи! Gente ruthenus natione polonus вже давно трапив на смітник старошляхетських диктерійок».

Що більше, поляки самі (хоч не всі) приходять до переконання, що «збудована на рухомому піску утопії ХІХ ст. політика асиміляції при спробах її реалізації дає неочікуваний продукт а) злуд, що спадають скорше чи пізніше і зраджують «контр-пару» в постаті Липинських, Шептицьких, Антоновичів, Свенціцьких і т. д., б) моральну перевагу засудженій на асиміляцію групі, в) імпродуктивну деградацію

видертих груп і одиниць, які розкладають підбиваючий на-
рід». Поляки починають приходити до переконання, що їх
дотеперішній бастардний ідеал «gente ruthenus natione
polonus» взагалі пса варт: «Так зв. gente ruthenus natione
polonus — читаємо в одному польськiм органі — показався в
перспективі життя поколінь — духовим бастардом і імпро-
дуктивом, що його безмежний егоїзм і піддання нижчим ін-
стинктам життя зродили розкладову дійсність шляхетчини й
кресових королевіят XVI-XVII ст. разом із невідлучною ан-
титезою мрачного рутенства, гайдамацтва, комплексу свяче-
них ножів, Гонтів і Залізників».

Місія несення «польської культури» на «креси» нині в
обличчі «пацифікації», тюрем і щиропольського хамства,
проявлюваного повсюди — **скомпромітована** раз на завжди,
скомпромітована навіть в очах поляків, а вислів «польський
культуртрегер» це в понятті українця взагалі синонім кепсь-
кого жарту й осмішення. Що більше, самі поляки навіть про
Холмщину, яку вже «мали в кишені», стверджують сьогодні
(ХІІ. 1936) таке: «Пам'ятаєте, пані, Реймонта «З земі хелмс-
кей»? А це ж власне звідсіля рекрутувалися ті найбільш опі-
рні, ті найбільш завзятуші, безіменні мученики за віру й по-
льщину. А тепер? Кожний, коли почує польську мову, ди-
виться як розбійник. Неприємно навіть говорити про це». Тепер — як пишуть самі поляки — навіть «Лемківщина пе-
рестала бути спокійною неутральною граничною полосою, а
сталася тереном різних ворожих змагань для Польщі й поль-
ського народу».

Навіть польський кольтонізаційний наступ на українські
землі в державній Польщі, не дивлячись на всі дані його ре-
алізації, **заломаний** у своїм першiм імпеті й сьогодні латаний
по всім швам. Поляки бють (фальшивий чи правдивий, це
друга справа) алярм: «До року 1935 розпарцельовано на те-
рені Сх. Галичини понад 355.000 га; з чого відразу перей-
шло в українські руки 188.300 га. Не є ми в стані усталити
даних відносно переходу польської землі посередньо в чужі
руки — число це має доходити до около 80.000 га». А ось
образок із місць: «В Ланівцях, пов. Боршiв, розпарцельовано
фільварок так зв. тут кольтоністам. Та що показується? Ось

підставлені поляки купують землю для українців і таким чином 60% землі дістається в українські руки. Контракти купна виставлені на польські прізвища. А що гірше: власник фільварку про це знав і повчав селян, щоб так радили собі». Автім поляки самі пишуть: «Політична колонізація... є остаточною зброєю, зброєю програючою, зброєю тих, що ідейно є надто слабими, щоб підбивати духово та мусять хапатися метод зискування фізичної переваги».

В доменах польськості, в містах також наступає переїм і починається зворот, що його вже ніщо не втримає, в некористь поляків. Поляки самі стверджують: «Сьогодні українцям не вистачають уже села й містечка».

Почуття «польської вищости» супроти «дичі гайдамацької», «руського хлопка» чи просто «українських збіруф» заломане, заломане також раз на завжди. Сьогодні замість погорди чути щораз частіше з польських уст порівняння поляків із українцями у некористь поляків, виказування своєї меншевартості та заклики до оборони перед українцями. Автім навіть найбільш задирчиві поляки, що й далі закликають до наступу на українців, і ті стверджують (І, 1937): «Всього відробити вже не можна, нпр. не дасться відукраїнізувати руського «люду», для якого нині поняття «український» це вже не тільки поняття означеного політичного напрямку, але назва власної національності. Не дасться здержати українського руху відродження в ділянках господарській і культурній, зрештою таке здержання силою не було б пожадане. Не дасться відробити страчений час і змарновану енергію польських окраїнних діячів».

Автім порівняйте нинішнє обличчя Галичини з її обличчям з-перед 70 років, коли то над морем селянської темноти була горстка інтелігенції й ця послуговувалась розговірною польською мовою. Де-де ті часи, коли то питомці греко-католицької духовної семінарії не тільки говорили між собою по-польськи, але й голосились до польських повстань! Де-де ті часи, коли в 1831 р. греко-кат. митрополит писав: «Молитву, згадану в цьому листі, подаю покищо до відома в латинському перекладі, бо руське переписування вимагало б довшого часу й нема кому спорудити його», себто в 1831 р. у Львові,

в цілому оточенні митрополита, який до речі й сам переписувався з перемиським єпископом по-польськи, не було кому переписати молитви на час пануючої тоді пошести холери, по-українськи!*) Це неворотна й раз на завжди забута мнущина!

В чию користь змінилося обличчя Галичини, не дивлячись на нинішню польонізацію, польську кольонізацію, збільшення відсотку польського населення на українських землях та інші матеріяльні форми польської агресії, не треба надто доказувати. Пишуть про це самі поляки: «В р. 1869 було 21% поляків, а в 1931 — 30%. Однак треба пам'ятати, що греко-католики численно взяли участь у польських повстаннях, а додаймо, що в 1919 боролися з Польщею за Львів... Але треба цей факт не тільки наводити, але витягати з нього послідовності, памятаючи, що в 1869 р., в тому році, коли відсоток поляків був на 1/3 меншим від нинішнього, на терені цілої Надніпрянської України та на Червоній Русі жила ідея Річипосполитої трьохнародної, руська інтелігенція та духовенство на Червоній Русі вважалося за поляків і вживало польської мови, а на Правобережжі часто вживано латинської азбуки. Чи супроти тих змін, ці здобуті 10% поль-

*) Або читаємо в часописі з 1896 р.: «Так наприклад намісництво видало інструкцію для метрикальних урядів в справі виготовлювання статистичних витягів із метрикальних книг також українською мовою та порозсилало нашим деканатам. Тимчасом священники почали звертати намісництву цю інструкцію й домагатися присилки інструкції в латинській або польській мові (очевидно відносилися в своїх поданнях по-польськи)... Так між іншим із Самбірщини звернено 14, з Скалатщини 20 інструкцій і т. д. А декан Комарнянський писав, що ця інструкція написана «ензикем хінськем для народуф монгольських»... Всім ще в тямці агітація, розгорнена з кацапської сторони проти нашої гімназії в Коломиї й Перемишлі. о. Курдик у Чернихівцях з ненависти до української мови й правопису поставив внесення на заведення польської урядової мови замість української й перевів ухвалу цього внесення проти волі селян, у тамошній місцевій шкільній раді»...

ського стану посідання посилили звязок тих земель із Річчю-посполитою, чи є вони лише відповідником рівним втраті або значному ослабленню фільопольського комплексу в «руси-нів»?!

При матеріальних втратах, шалю українців переважив новий **духовий чинник**: воюючий українізм. Це він станув в обороні смертельно загроженої нації та від **пасивної оборони** (просвітянство, нац. свідомість) перейшовши до **активної оборони** (боротьба на різних ділянках із польським екстермінаційним наступом) сьогодні розпочав третю фазу — **наступу**. Міжтим дух донедавної польської агресії супроти українців, агресії **елементарної, природної, невимушеної, заломаний**. Поляки навіть стверджують: «Українська агресивність на терені Сх. Галичини в останніх літах поважно зросла. Ситуація зробилася настільки парадоксальною, що після здобуття незалежності зайняли ми оборонні позиції, коли підчас австрійської займанщини справа малася **радіше навпаки**». Або: «Тепер ситуація основно зміняється. Мусимо тепер **боронитися**».

Однак, це все ще не значить, що дух польської агресії знищений. О, ні! Він заломаний. Але це не значить, що агресія сама по собі припиниться. Це лише значить, що віковий на ступ ворога на нас відбитий, хоч і з тяжкими для нас втратами. Відбитий нашою обороною. Це значить, що положення для нас не безнадійне. Але якраз тому не вільно нам **заложити рук**, але треба використати положення й самим перейти до протинаступу чи посилити його там, де він уже спонтанно начався. Автім **нічого іншого нам не залишається**, бо в цьому протинаступі наше «бути». Це зокрема ще й тому, бо сьогодні ворог не може вже відійти з нашої території лише з добрим прочуханцем і залишити нас у спокою, вдоволенний, що лише на цьому скінчилося. Сьогодні ворог має вже багато до втрачення на нашій території, бо ж навіть тут і там не багато йому бракує до змайоризування нас! Отже навіть не з мотивів захланности, але хочби тому, щоб оборонити свої позиції, не буде він сидіти з заложеними руками, і то навіть тоді, коли з заложеними руками сиділи б ми. інше

А до того не тільки з поляками маємо діло. «Наступають на всі фронти вороги на нас».

Подібно як польський наступ хоч продовжується, вже є заломаний, так само продовжується й московський наступ, але він також заломився при зустрічі з воюючим українізмом. Не треба надто переконувати, що від 1863 р., коли то московський міністер Валуєв проголосив «не було, нет і не будет», або хочби від 1881 р., коли то навіть заборонено вживати слова «Україна», поступили ми мілевими кроками вперед. Можемо абстрагувати від факту визвольної боротьби, створення держави 1917 р., «українізації» навіть переводженої ворогами і тд., але ось хочби таке порівняння:

Читаємо: «Із «Щоденника» Чикаленка видно, що число передплатників київської «Ради» ніколи не переходило цифри 3.000, враховуючи сюди передплатників із Галичини й еміграції. А повсюдно курсувала крилата заввага, що, коли б вилетів у повітря потяг, який у 1903 році віз учасників свята відкриття пам'ятника Котляревського з Києва в Полтаву — пропала б «уся Україна».

А 32 років пізніше маємо не тільки 301 українських періодичних часописів із загальним одноразовим накладом понад 6.000.000 прим., але й читаємо напр. таке: «В березні 1935 року Балицький, комісар внутр. справ сов. України, докладав московському Центральному Комітетові комуністичної партії: «За останніх сім місяців в Україні відкрито 22 контрреволюційні організації поміж робітниками. Три з цих організацій знаходяться в зв'язку з воєнними колами. Діяльність організацій виявлялася в підсилюванні конфліктів на фабриках, в поширюванні контрреволюційної літератури, в організуванні саботажів і терористичних актів проти комуністів. Поміж селянами, по селах, виявлено 23 контрреволюційні організації, зложені переважно з комсомольців. Поміж студентами виявлено 8 організацій, що стояли в зв'язку також із селянами й робітниками. Виявлено також чисто терористичні організації, що мали на меті висадити в повітря палату комісаріату внутрішніх справ та вбити трьох з-поміж найвпливовіших членів уряду. Серед цих 69 відкритих організацій 9 друкували різні контрреволюційні видання. 23 ма-

ли зброю і т. п. За останні 9 місяців переведено 174 замаху на керівників комуністичної партії по містах, фабриках і селах».

Навіть, коли б хто твердив, що все це переборщено, або й просто брехня, то всеж ніхто не заперечить, що навіть подібна брехня перед 32 роками була б узагалі неможливою.

Але ж бо тим не менше ворог не закинув думки нас знищити й намагається свій намір реалізувати різними способами від методів державної асиміляції («українізація») почавши а скінчивши на видалюванні з України мільйонів українців на Північ і Схід та спроваджуванні на їх місце — москалів. Це правда, що при тім ворожим наступі ми відбиваємося останками сил, але й ворог не такий уже випочатий, і коли ж він усе таки веде наступ, то жене його хочби інстинктовний страх за свою будучність, жене його відчуження, що якщо колинебудь хто «доїде кінця» Москві й не залишить у ній каменя на камені, то зроблять це якраз оті прокляті «мазепинці». Якраз вгляд, коли не розумом, то прочуттям, у будучі кількадесять чи кількасот років (що ж це є для життя нації?!) наказує йому сьогодні накидатися на кожний найменший і «найневинніший» прояв українізму, бо дивиться він на нього через перспективу століть і тому його просто переражають великанські розміри й того «найменшого» і «найневиннішого» прояву українізму. Не перемога під Полтавою над українцями (побідники є великодушні!), але якраз тоді, при народженні «мазепинства», відчутий століттями наперед кінцевий розгром із українських рук, може пояснити хочби оте кожноденне, масове, вже століттями продовжуване викликання москалями духа Мазепи (і «мазепинства»). Чим же іншим можна витолкувати оту затятість, оту патологічну ненависть, оту безоглядну безпардонність, оту що так скажемо «віковість» того всього, не говорячи вкінці про цей безпереривний наступ? Чи ж не було б це не то непотрібним, але смішним поступованням супроти того, кого вважаємо нешкідливим для себе?

І смішності в тому не відчувають ні москалі, ні ми. «Свідомість Росії, що на Україні є ахілева пята цілого її існування, як великодержави, була й осталася в усіх росіян непохит-

ним канонем їх національної віри». Авсеж у відмінності від москалів, ми ні в малій частині не здаємо собі справу з отого усвідомленого чи відчутого, явного чи укриваного, страху наших ворогів перед українізмом, а що більше ні в малій частині ми не є свідомими теперішньої й будучої кінетичної й потенціальної сили українізму. Міжтим свідомість того, що жене до наступу наших ворогів (на нас), тимбільше повинна б гнати до наступу нас (на ворогів).

— Добре, добре — скажете — але як наступати? Де наступати?

Наступ це вдирання в стан посідання ворога; це далі, перебрання ініціативи в свої руки; це, коли хочете, змушення ворога кинути наступ і перейти до оборони; це, вкінці, відвернення уваги ворога від нас, а звернення її на себе.

Все це гарно, але всеж таки чи не смішно нам, у теперішнім положенні говорити про наступ? — Ні, не смішно!

Ще не так давно (може 20, може 25, а може 30 років) було не менш «смішно» говорити, що українці мають перебрати торгівлю від жидів до своїх рук. Та що ви, пане добродію, — говорив не один — та де нам до торгівлі! До плуга, до ціпа, так! А вже де-де-де нам випирати з торгівлі жидів! Жидів, пане добродію, що мають світову торгівлю в своїх руках! Сві-то-ву!

І ми в обороні перед наступом і визиском жидів або в самообороні перед їх ворожим діянням погрожували їм пальцем у чоботі чи «боролися» язиком, або що найвище (але це винятково!) коли вже нам дуже допекли, перетріпали їм шкуру; однак і ті, що кивали пальцем, і ті, що тріпали шкуру, ішли далі купувати в жидів і обатачувати їх. Це так виглядала... «оборона» чи «самооборона» перед жидами!.. Сьогодні ми перестаємо вже «боронитися». Ми вже зачинаємо розуміти, а навіть переконуватися, що нам зовсім ані не треба «боронитися». Ми цю приемність можемо залишити — жидам. Бо ми вже сьогодні в наступі супроти жидів: ми входимо в їхній стан посідання, в оте недоторкане досі для нас, містичне, табу — торгівлю. Сьогодні один жид за другим утікає з українського села; що більше, один жид за другим зачинає тратити варстат праці в наших містах, а обіцяною для

жидів землею перестає бути вже Україна, а стає назад — Палестина. Сьогодні вже навіть наші вороги з заздрістю стверджують: «Українці зуміли виперти жидів-склепарів і по своїй ому знаціоналізувати торгівлю». Українці почали наступ. Українці рішили перебрати дотеперішню чужу їм домену — торгівлю — в свої руки й ця справа уже не тільки не смішна для нікого з нас, ані не безнадійна, але взагалі бездискусійна. Бо вона реальна, здійснювана в житті, і здійснювана з успіхом.

Автім це дотичить не тільки жидів. Ось що стверджують поляки: «Сх. Галичина переживає тепер сильну **господарську офензиву українців**. Повстала вона у висліді організації українського суспільства й доброго проводу окремих торгівельних станиць. Доказом може послужити факт, що на загальну суму обороту всіх кооператив у Галичині, тобто на терені 4 воевідств, що виносить 48 мільйонів зл., оборот українських кооператив виніс 30 мільйонів».

Автім це дотичить не тільки торгівлі.

Читаємо: «Великий **наступ українців** запримічується теж і на ремесло».

Або: «Досі по містах Сх. Галичини неподільно панував польський елемент, ну й очевидно жидівський. В останньому часі ситуація починає нагально змінитися на некористь і то перш усього поляків. Від пару років дається відчувати **дуже сильний наступ українців на міста**, який виявляється у викопуванні камяниць і закладанні склепів. Відбувається **експансія** перш усього коштом поляків».

Отже, як бачимо не святі горшки ліплять, себто можемо й ми дозволити собі на наступ. І ось подібні методи приміноюмо на інших ділянках, зокрема вибираючися на завоювання 17 мільйонів чужинців.

Неможливе? Утопія? Поривання з мотикою на сонце? — Ні! Ні й ще раз ні! Автім послухаймо хочби самих ворогів:

Читаємо напр. у польській пресі (X1. 1936):

«Приглядаючись ближче суспільному життю на наших полудневосхідних окраїнах, неможливо не завважити великої різниці, з якою працюють поляки й українці над втриманням своїх станів посідання. **Поляки пасивні, коли йде про загал,**

українці щораз активніші. Кілько ж то польських родин ви-народовилося з браку опіки й звязку з костелом. Доказом цього написи на сільських цвинтарях, в селах нині українських, що колись були польськими селами. Дуже характеристичний факт, що коли польські емігранти напр. в Бразилії за-тримали мову й духа польськості, підчас коли їх родини, що остали в краю, українізуються! Так є в Озерянах, к. Товма-ча. Наш стан посідання в полуднево-східних воевідствах по-стійно корчиться».

Дехто з українців переконає, що це брехливий «типовий алярм швехпольського покрою». Не будемо входити в те, як справа представляється. Але подбаймо, щоб якраз так, як представляють поляки, справді було!

Ось чергова нотатка (XII. 1936):

«На жаль, сам факт римо-католицького віроісповідання, як показує практика, не свідчить ще про польщину купуючо-го. Є тепер на терені Східньої Галичини багато поляків римо-катол. віроісповідання, одначе зовсім зукраїнчених, що ходять до греко-катол. церкви, дома говорять по-українськи й є зовсім під політичними українськими впливами». «В цих випадках поляки, нажаль, найчастіше підпадають українізації, головно, коли мешкають в околиці без більшого скупчення польського населення, без римо-кат. парохії та польської школи».

Дехто каже, що й це фальшивий алярм. Гаразд! Але тим не менше, якраз постараймося, щоб так було!!!

Ось далі читаємо (XII. 1936):

«В багатьох випадках поляки є в матеріяльній залежності від українців, себто від їх кооператив чи фінансових інституцій. Факт переведення розмови по-польськи може наразити на втрату кредиту чи прийняття молока в українській кооперативі. Польська родина, що мешкає в селі з українським населенням, на випадок зазначення своєї національності може наразитися на інші гірші консеквенції. Отже годі дивуватися, що для спокою і матеріяльних користей вживається тільки української мови й в цій мові виховується дітей».

Дехто з українців переконає, що й це польська видум-

ка. Можливо. Але приймім за принцип, що якраз так повинно бути!!!

Далі: «Водночас багато поляків говорить дома тільки по-українськи, хоч вони є римо-католицького віроісповідання та почуваються поляками. І цих поляків перш усього мусимо боронити перед денационалізацією. На жаль, факти денационалізації трапляються, і то в останньому часі доволі часто».

І тут дехто каже, що це неправда. Але якраз так повинно бути!!!

Далі: (10. 1. 1937): «Найгірше те, що в ніякій оселі на Волині католики (поляки) не мають більшости, отже гинуть у морю православя й **українізуються**. Цей процес посувається постійно вперед тому, що по селах Волині скоро топніє польське поміщицтво, яким завжди стояли польщина й католицизм цієї землі».

Кажуть, що це тенденційне представлення справи. Але якраз так повинно бути!!!

Далі: «На основі докладних дослідів у багатьох селах і фактів винародовлювання польських одиниць і родин, що осіли в лемківських селах можна прийняти як вірогідність, що **поляки стратили та тратять щорічно в сумі тисячі польських душ на користь лемків!**.. Ані одиниці ані поодинокі родини не всілі зберегти на довшу мету своєї польщини в окруженні пригнітаючої лемківської більшости...»

Кажуть, що й це фальшивий алярм. Приймім, що так... Але якраз так повинно бути!!!

Далі: «Обсервував я товариство, що складалося з двох академіків-поляків, двох учительок-польок, підстаршини-поляка та **одної студентки-українки**. Розмовляли з собою по-українськи, щоб... не дразнити **одної панни**».

Дехто впевняє, що це виссане з пальця. Добре! Але доведім до того, щоб якраз так було!!!

Далі: «Управитель польської школи, підпоручник резерви, відомий польський діяч, їде зо мною фіркою й до свого фірмана **постійно говорить по-українськи**. Коли я його спитав, чи фірман українець, виявилося, що ні, одначе «до селянина краще говорити по-українськи».

Дехто каже, що це фантазії. Можливо. Але якраз так повинно бути!!!

Далі: «Учителька-полька в одній місцевості борщівського повіту розмовляє зо мною по-польськи. Надходить український парох, а вона **говорить по-українськи** зо мною й священником. Коли опісля я спитав її, чому так зробила, дістав я відповідь, що не треба бути шовіністом».

Дехто каже, що й це неправда. Приймім, що так. Але якраз так повинно бути!!!

Далі: «Один легіоніст, тепер органіст в одному з подільських містечок, поляк (жінка теж полька) **вдома говорить по-українськи**. Чому? Сам не знає, як це пояснити».

Дехто каже, що це звичайна видумка. Хай і так. Але якраз так повинно бути!!!

Далі: «Безсумнівний факт, що польський елемент не тільки не пенетрує на схід, а навпаки — подається назад. Чому так є? Приглянемося до села. Чому напр. добра думка військового осадництва на кресах виглядає так сумно в сьогоднішній дійсності? Де поділися ті військові осадники-інтелігенти? **Розплилися в окружаючому їх морю хлопства й схлопнули**. Де поділися ті нижчі верстви осадників, що мали бути «піонерами освіти», пробудниками духа й творцями нових господарських цінностей» та польської державної рації? **Пропадають, асимілюються й потопують в заливі щораз поємнішої й більш зорганізованої гайдамаччини**».

Кажуть, що й це грубе переборщення. Хай так. Але якраз так повинно бути!!!

Далі: «Здавалося, що відродження Польщі, ослаблення розбудованого українського шкільництва і т. п. усунуть українську атракцію, а польський чинник зроблять побідним, змітаючим усе з дороги. Дійсність ствердила, що негативна програма усунання противностей із дороги при помочі наказу й фізичної переваги—не творить атракції й у висліді продукує моральну преваленцію противної сторони. В цьому світлі зрозуміємо численні **факти українізації родин польських хлопів на львівській провінції, не дивлячись на цілу, здавалося б непереможну силу держави, кинену на вагу взаємно змагаючих впливів**».

Цього вже ніхто не заперечує, і це також повинно так бути!!!

Читаємо далі: «Українці ведуть офензиву, ми дефензиву. Сьогодні не вистачають їм уже села й містечка, тільки зачинають атаку на Львів».

Можливо, дехто скаже, що й тут переборщено. Але якраз так повинно бути!!!

Читаємо вкінці: «Дух офензиви, охота здобувати нові терени для польщини ослаблений, а його місце заняла тривожлива дефензива, ментальність «рятувати останки» при одночасному «уляганню» насильству сильнішої другої сторони».

Отже, самі вороги показують нам дороги наступу. Навіть коли оці алярми — як дехто впевняє — фальшиві, тим не менше ними вороги показують свою слабкість, а на всякий випадок показують, що їх наступ духово заломаний.

Чи супроти цього факту зложимо спокійно руки, мовляв, нічого вже нам не грозить?! Чи, навпаки, це заохочуватиме продовжувати нашу (національно-державницьку) гру до кінця?!

Та ж ми ще в неволі в тих же ворогів! Та ж ми ще маємо державу творити на розвалинах ворожих займанщин! Щоб це сталося, мусить наш дух агресії перевищити дух ворожої агресії, мусить ініціатива перейти до наших рук, і мусимо ми, як нація, перемогти на своїй землі ворожі нації!

Тому, українці до наступу! Наступу на ворожі позиції! «Наступу, наступу і щераз наступу — єдиного шляху до перемоги!» Наступу на всіх можливих ділянках. А зокрема до наступу на 17.000.000 не-українців на українській землі!

III.

Чи дбати нам про чистоту раси ?

«Добре є все, що зміцняє силу, здібності й повноту життя даної species, зле — що їх ослаблює».

«Найбільше українське, може не сприяти життєздатності нації, а навпаки — її нищити».

«Українці це нарід, що не згине ніколи. Він дивачний собі, досить незгідливий, контрастний до своїх обставин, коли треба цілком інакше діяти, контрастний такий, як гори до степу. Але він вкінці вилікується зо своїх хиб».

Вибачте, що я знову зачну цитатами:

«Церкви всіх вір так говорять: яка віра, такий чоловік. Не знати, свідомо чи несвідомо, одначе немов усупереч цій максимі, пише Розенберг — нордійський досвід твердить: який чоловік, така й віра».

«Себто приходимо знову до того, що ми вже чули від Розенберга: «Кожна раса має свою душу. Кожна раса виплекує свій власний культурний ідеал».

Знов же Мусоліні в своїй «Доктрині фашизму» пише якраз навпаки: «Фашизм є релігійною концепцією, в якій вбачається людина в звязку з вищим законом, з об'єктивною волею, яка перевищує окремого індивіда й підносить його до рівня свідомого члена спіритуального суспільства».

Себто, як бачимо, тут виходить: **яка віра, такий чоловік.**

Вправді італійські фашисти, що ще недавно устами Джорджа Паскалі залишали «назву «раси» для перегонових коней, для пекінських собак, для ньюоркшайських свиней, тощо», — по перемозі в Абісинії дещо міняють свій погляд про «расу», і до пекінських собак і ньюоркшайських свиней додають ще — абісинців, мовляв «абісинська раса найменш надається до схрещування з білою расою, бо вона належить до старих рас, що мають уже твердо усталені й злютовані **спадковістю своєрідні інтелектуральні та моральні прикмети**», і тому зчерги заборонили під строгими карами шлюби італійців, що живуть в Абісинії, з кольоровими жінками. Однак усеж таки не дається заперечити, що італійський і німецький націоналізми виходять із **протилежних** основних заложень (ідеологія — біологія).

Ці розходження між двома націоналізмами вказують нам наглядно на те, що кожна нація має свій власний, своєрідний, шлях. Тому є хибний **інтернаціональний** соціалізм із своїми стандартними для всіх націй рецептами. Але також тому ніяк не можна живцем переносити на наш ґрунт чужих доктрин або сліпо наслідувати їх тому тільки, що вони націоналістичні. Глибоку правду сказав Мусоліні, заявивши, що фашизм не надається до експорту, як і не менш глибоку правду сказав Гітлер, що націонал-соціалізм (расизм) це виключно німецьке явище.

З того висновок: до справи **української расовості** не можна підходити ні з фашистівськими, ні з націонал-соціалістичними расовими критеріями. Справу української расовості мусять рішати українці, для українців і з **виключно українського** становища та інтересів української нації. Себто коли німецькі расисти обороняють чистоту німецької чи там нордійської (північної) раси, коли вони всі інші раси (не тільки жидівську!) вважають «нижчими» расами, і тому є проти мішання нордійської раси з іншими (зокрема з українцями*), то це ще не означає, щоб це все, як папуги, ми повто-

*) Читаємо напр. у буковинській пресі (1. 1937): «Ми-нулого року перебував у нас високопоставлений офіційний

ряли за німцями або аналогічно примінювали до української нації. Це тимбільше, що навіть на проблеми «чистоти» німецької раси ми можемо мати відмінні погляди від німецьких расистів. Бо ж напр. відомо — якраз прусаки (що зараз є найгордіші і найдразливіші на точці «чистоти раси») це германо-словянські мішанці й, як відомо, це змішання несогірше: його продукт вважає дехто ліпшим від його складових частин: і від «чистокровних» герман, і від «чистокровних» словян.

Але загналися ми за далеко. Важніше для нас ось що:

Чи є чиста українська раса? — Нема! Так само, як і нема інших чистих рас, хоч вони здаються найчистішими, хіба що візьмемо вже зовсім глобальні границі — біла, жовта, червона й чорна раса, і то ще з різними передумовами й застереженнями.

А чи є взагалі українська раса? — Безперечно є! Тут, щоб пізнати нашу землю й від коли її замешкують та хто її замешкував, можна б заскочити, коли хто хоче, навіть напр. аж до після-пліоценової епохи, коли, — як доказано — вже в Європі жили люди, а хто інтересується предками тих предків, то може зйти до епохи плейстоцена (в якій найдено найдавніші людські черепи на землі) або на сотки тисяч чи навіть мільйони літ віддаленої епохи пліоцену й міоцену, а коли кому дуже спішно, то хоч до кінця бронзової доби, а потім за лізної, побабратися в різних скаменілих костях і черепках, перейти до недавних (порівнюючи з давнім «після-пліоценом!») мандрівок на надчорноморські землі різних рас чи там народів, ось напр. різних кімерійців, скитів, сарматів, готів і т. д., зчерги дійти до шістьох словянських наших племен (поляни, деревляни і т. д.), потім згадати про мандрівки чи наступ на

представник Німеччини, ще й високого роду, з нагоди обжинкових свят. Він між іншим наказував (німцям) як найменше стикатися з українцями, і то лише в чисто ділових справах із необхідности. Але не дай Боже, щоб німці навязували й товариські зносини, а в ніякому випадку не побіралися з ними, бо це маловартна раса, яка може зіпсувати німецьку кров».

наші землі гунів, болгарів, аварів, хазарів, печенігів, половців і т. д. перейти так аж до наших часів із наступом на нашу землю москалів, поляків і т. д., наводити при тому багато дивних назв рас і племен, різні проценти, відношення, виміри й впливи, а вкінці різні гіпотези, а то й суперечні теорії, аж остаточно можна буде в цьому всьому — загубитися.

Автім, коли хто хоче, може хоч дещо з того замотати на вус:

«Досліди антропологічні наших учених, і особливо обслідування та вивчення решток культур гіпербореїців, індогерманів-тракійців, йонійців привели їх до висновку, що наша раса складалася не віками, а **тисячліттями**».

Далі: «Одкидаючи теорію про прасловян, таку любу для російських панславистів, проф. Щербаківський припускає, що головні словянські групи починали творитися недалеко одна від другої в трьох вогнищах: Україні, Наддунайщині та Шлезьку, себто в долинах де можливе **хліборобство**. При чому словянська група в Україні була б одразу й праукраїнською. Не відкидаючи гіпотези проф. Нідерле, що ці групи мали вже існувати в кінці бронзової доби й на початку залізної — племена агатирсів, гелюнів, неврів та інших хліборобських племен могли б бути праукраїнцями або їхніми безпосередніми предками».

Далі: «Приходиться признати, що в нас, українців, субстратною верствою, яка впливала на зміну **індогерманської** панівної мови в словянську, могла б тільки бути стара неолітична **хліборобська** верства, характеризувана т. зв. пасковою й мальованою керамікою, і раса якої була **переднеазійською**. Нам дуже важно знати, що обидва ці елементи, з яких склалися в головній масі усі слов'яни, окрім білорусів і москалів, уже тоді могли вступати місцями в симбіоз між собою». «Панівною верствою в Україні були ілліро-траки й повстає питання, чи не була мова іллірська та трацька передумовами появи словянських мов на цих територіях, ба чи не перейшли поступенно іллірські та трацькі племена в пізніші словянські».

Далі: «Купальські обряди лучать нас з Середземним морем, з геленами, в колядках промовляють до нас римські, варяжські

елементи нашої культури, в обряді весілля бачимо встановлення влади воїнів-остроготів і злиття їх із гіпербореями-хліборобами. На буковинських орнаментах пробуджується в нас ремінісценція потужної культури гетинів, оглядаємо гуцульські бронзові зашпінки до сердаків і пізнаємо в них стилізованих опрутів (осьмоногів) з егейської культури з-перед чотирьох тисячоліть, на писанках знаходимо блискучі гальштатські взори тракодакійської залізної культури».

Далі: «Маємо блискучі епізоди: гальштатський ілліро-тракійський культурний центр — три основні групи гіпербореїців-хліборобів, йонійська колонізація й держава Гельону (столиця якого була біля Лубень на Полтавщині), кривава боротьба туркестанців-скитів з потугою Дарія і упадок їх, вивищення Пантикапеї й Боспорської імперії (Керчі й Теодосії), готська монархія, анти, слов'яни, і врешті династія варягів у Києві».

Далі: «Акад. проф. Смаль-Стоцький ствердив, що між північними землями й Київською Руссю не було єдності. Була тільки одна Русь або Київська Русь, яка повстала в IX і X ст. і поглотила в собі племена полян, деревлян, северян, волинян, тиверців і угличів, зв'язуючи їх із часом в один етнічний, культурний і господарський організм, або в один нарід — у нинішнім того слова значенні. Та єдина Русь Київська, підбила сусідні східно-слов'янські племена дреговичів, кривичів, радимичів і вятичів, але зедання їх за Володимира Великого, отже політичну єдність не можна вважати за етнічну єдність — надто тому, що й ця політична єдність зникла по смерті Ярослава Мудрого. Нашадки Володимира Великого організували Московщину, але відразу ця організація виглядала відмінно від київської й відразу її відносини стали ворожі до Київщини. Проф. С. Смаль-Стоцький також покликається на праці проф. Пархоменка, який відділяє від самого початку історію України від історичного життя решти східних слов'ян, підважуючи разом із Шахматовим віру у відомості й хронологію літописів з-перед XI ст., з яких якраз зачеплюють вістки про спільноту північних слов'ян і південних Руси. Поза Пархоменком проф. С. Смаль-Стоцький покликається на праці московських учених: Преснякова, Любавсько-

го, Смирнова, що також приймають відрубний початок «великорусської народности». Проф. С. Смаль-Стоцький формулює тезу, що російська національність витворилася від полов. XIII ст. до пол. XV ст. з мішаних елементів слов'янських, фінських і татарських. Перед тим були там тільки поодинокі племена слов'янські — кривичі, слов'яни, радимічі, вятичі, та фінські — мера, весь, мурома, мешера та ін.»

Далі: «Спір за виключне право українців до київської державности остільки не підлягає дискусії, бо все такі в часі, коли процвітала держава Ярослава Мудрого, ані сформованого народу, ані державности московської не було. А тому, що в околицях Києва жили й панували безспірні предки українців — новіша московська наука слушно не пред'являє претенсій до виводження московської державности з-над Дніпра».

Або: «Московщина від доісторичних часів представляє кінець клина палеоазійської раси, що її осередком є Сибір. Тепер правлять Росією фінсько-монгольсько-туранські мішанці, які заливають теж Україну. Між ними переважають палеоазійські (25.8%), японоїдні (20.8%) і арменойдні типи (13.3%), а лише 40 проц. припадає на середземноморців і нордійців».

Знов же німці так дивляться на справу: «Расовий склад українського народу ще вповні недосліджений, але все-ж виявляє з певністю не незначні та повторювані впливи германської крові. Після великого переселення народів опанували 300 років (аж до смерти сивого Германріха в 636 р.) терен України західні та східні готи. За цих 300 років відбулося без сумніву значне змішання крові. Так само й готська мова знайшла собі ґрунт в Україні. В південній Бесарабії та в Добруджі вживалася готська мова до початку 9 століття, як мова церковна. Після смерти Германріха засиміювалися рештки східних готів з українським населенням. Друге германське змішання крові відбулося за панування на українській землі шведських варягів (норманів). В Києві повстала держава. Отже по друге майже 300 років (862-1150) стояла Україна під германськими впливами. Але ще й з іншого боку приходили на Україну нордійська культура й нордійська кров. У 989 р. повстали на чорноморському побережжі численні гре-

цько-нордійські кольонії. Українці, хоч і східні слов'яни, проте — в протилежності до москалів — не мають ніяких монгольських домішок крові, виявляючи в той самий час сильні сліди крові нордійсько-германської».

Або: «Відомий дослідник людських рас, професор празького університету д-р Павдлер, видав книжку п. з. «Ді гельфарбіген Рассен», в якій знаходимо цікаві думки щодо рас, які жили в передісторичній Європі. Над Балтійським морем — читаємо — живе найчистіший тип нордійської раси, хоча з домішкою з міжнародніми расами, як німці, литовці, естонці, москалі, поляки й білоруси. Беручи під увагу признаки нордійської раси, що зводяться до подовгастого лиця, стрункого росту й т. д. показується, що нордійська раса не походить із південної Скандинавії. Прабатьківщина її це край, положений на північний захід від Чорного моря, звідки теж походять індогермани. Всі антропологічні й мовні сліди вказують на те, що землі між Дніпром і Прутом (південно-західня Україна) були осідком прастарої культури, яку мала нордійська раса в найчистішій формі».

Та обмежимося до такого загального ствердження: українська нація вже тим самим, що лежить на перехресті між Європою й Азією, Північчю й Півднем, і то на терені мандрівок народів і постійних змагань різних рас, є продуктом змішання різних кровних первнів, але тим не менше є вже усталений расовий тип українця.

Однак в даному випадку не важне тут, як цей тип називається, не важні всякі виміри й проценти, не важне, в яку антропологічну чи етнічну шуфлядку цей тип положити, а важніше ось що: чи українська нація в своїм **теперішнім** стані й з своїми **теперішніми** расовими характеристиками є пристосована до **розвитку й експансії** супроти свого довкілля й у **теперішнім** стані людства, чи ні?

Панове, щоб не було непорозумінь, зазначаю: не ходять про те, чи українська раса чи нація — найліпша, чи «найперша». Поняття «найліпшости», як і поняття краси, доволі зглядні й змінні в залежності від місця, часу й критерія підходу. Відомо, що мужеський ідеал у греків це — Апольон, у японців — 200 кілевий товстюх-атлет; королева краси в Ти-

беті або в ескімосів може в мужчин інших рас викликати лише огиду, тощо. Так само поняття «найпершости» чи «найвищости» зглядне й можуть тут бути різні критерії: найвища чим? Цивілізацією? Біольогічною силою? Державнотворчістю? Мораллю? Культурою? Войовничістю? Автім про «вищість» і «першенство» та взагалі про критерії при підході до них, зокрема про біольогічну силу раси, будемо мати ще нагоду окремо й ширше поговорити. А тимчасом, щоб не заплутатись у тому всьому, приймім зразу, що для нас, українців, українська раса а ще ліпше — нація (поняття не тотожні!) є найдорожчою, а тим самим для нас є першою перед іншими.

Справу треба ставити так: чи хочби найгарніший у світі райський птах є пристосований до сусідства з — драпіжними орлами (можуть бути й двоголові або білі орли!), супами, тощо, чи ні? Себто, чи райський птах є пристосований тільки до життя в спеціальнім раю, чи також і до життя, повного небезпек і боротьби? Отже, чи в житті, повнім небезпек і боротьби не на чорта йому здалися його прекрасні, шляхетні, пера та його райська ніжність, і чи не ліпше, щоб мав він зовсім ординарні пазурі й острый, закривлений дзюб до роздирання тіла своїх ворогів і — продовження свого життя? А найважніше, щоб він мав бажання робити ужиток із отих своїх пазурів!

Чи не пригадує часом отакого райського сотворіння — українська раса, поселена в правдивім «земнім раю» (так писали вже давно чужі письменники), в країні «молоком і медом пливучій», яку «природа обдарувала дуже щедро, як нікого іншого в Європі» (так пишуть економісти) і де «всьо обілем дішет, где рекі ллютя чіше серебра» (так пишуть чужі поети)?

Ось читаю одну доповідь, і то ще нашого соціяліста:

«В основі своїй українська вдача на всіх просторах українського народу є селянською, хліборобською (як англійська — торговою, німецька — промисловою, і т. п.) з додатком впливу степу. Антропольогічні, природничі й інші умовини витворили в українців повільність рухів і мишлення, консервативність, побожність, заглиблену чутливість, мрійність, меланхолійність, поетичність, естетичність, м'якість, непрактич-

ність, ідеалістичність, милосердність, гостинність, моральність, безпечність, покору та політичну пасивність, що розрослася подекуди в ненависть до політики». «Положення на перехресних шляхах різних культур («З варяг у греки», з Заходу на Схід) прищепило здібність до критицизму й скептицизму; вороже суспільне оточення й боротьба з ним виплекали витривалість, упертість, працьовитість, скритість, маломовність»...

Як бачимо, ми нація, що її справді райські прикмети дивно контрастують із тим пеклом, в якому вона живе.

Повторім собі наші расові прикмети: **повільність рухів і мишлення** — в добі аеропляннів зшвидкістю 700 км/год., електрики й радія! **Заглиблена чутливість, м'яккість, милосердність** — у добі кривавого ГПУ! **Мрійність, меланхолійність, поетичність** — у добі чисел, машин, отруйних газів, пацифікацій, Берез Картузьких і Соловок! **Гостинність** — коли «гості» викидають нас із наших хат у сибірські тайги! **Безпечність** — коли всі наші землі заняті ворогами! **Політична пасивність** — у добі італійського фашизму та німецького націонал-соціалізму, що мільйонові маси кинули у вир політичного життя, в добі воюючого большевизму, японського імперіялізму, в добі, коли світ дрожить ув основах від напруженої активності всіх націй! 1 — **попора!!!** В небі-раю напевно маємо зарезероване перше місце. Але тільки в небі! На землі, — де начальним законом, є закон боротьби, — з такою прикметою — ні!

Навіть наш соціаліст пише, що політична пасивність (чи тільки вона одна?) — «особливо **шкідлива** для поневоленої нації, що потребує **визволення** й змагається до нього», що іншими словами означає: теперішня українська расова вдача стоїть на перешкоді — визволенню української нації.

Не диво, що колись 1. Франкові вихопилося в розпущі: «Чи маю любити Русь як расу? — цю расу отяжілу, незгарбну, сентиментальну, позбавлену гарту й сили волі, так мало здібну до політичного життя на власнім смітнику...?».

Нема двох думок: коли б запитати — «**ніжність** чи **драпівність** є основною рисою української вдачи?» — то напевно не знайдеться між нами (45,000.000) ніхто, але то абсолютно ніхто, хто не відповів би, що ми лагідні та ніжні. Лагід-

на й ніжна є українська вдача. Автім треба б бути хіба сліпим і глухим, щоб не знати про це. Бо ця лагідність-ніжність про-являється в **усьому** українському житті, на **кожному** кроці.

Ось берім для прикладу перший прояв кожного поокре-мого індивіда й цілої нації — мову. Читаємо:

«Українська мова — це мова **хліборобів***), що зродилася й росла на безмежних степах. Вчені мовознавці співучість ці-єї мови ставлять на другім місці між усіми мовами — зараз по мові італійській. Красу української мови можна пізнати докладно шойно через порівнювання з іншими культурними мовами. До цієї краси починається в значній мірі дроблення різних слів. Таку велику скількість **здрібнелих** іменників, як у мові українській, подибуємо лише в італійській мові, але в **ні-якій мові на світі** не знайдемо здрібнелих дієслів (їстоньки, питоньки, робитоньки, ходитоньки) або здрібнелих прислів-ників (такечки, тамечки). Послухаймо наприклад, як заходи-ться українська мати біля своєї хворої дитини: «Дитинонька моя малесенька. Що тобі сталося, моя любесенька? Чи в тебе може головонька болить? Може тобі їстоньки, може питонь-ки, може спатоньки хочеш? Моє сонечко ясененьке, моя зіро-

*) Про залежність мови від заняття й взагалі побуту чи-таємо таке напр.: «На селі, на полі, в горах і долинах люди змушені перекликатися голосно, грімко, а це відбилося кори-сно на артикуляції звуків та складів української мови». Або: «Підставою складів української мови є тільки повні, чисті, сильно й докладно артикульовані голосні. Кожний склад го-монить повно й ясно. Рухомий наголос, підвищення голосу на наголошених складах робить мову мелодійною». Або: «Пе-ресічний англієць глядить на світ очима практичного **мішани-на**, а українець очима поета. Англієць передусім цікавиться тим, що корисне, а українець тим, що гарне або дивне. Цей практичний погляд англіїців проявляється в кожній ділянці життя. Між іншим проявляється і в їх мові. Перед сотками ро-ків, коли англіїці також були народом **селянським**, то й бі-льше поетично гляділи на світ. От ще навіть у часах Шекспі-ра, перед триста роками, англіїці були досить співучим наро-дом! Тодішня англіїська мова була більш повнозвучна та гнучка й поетично проста».

чко. Положися легесенько, ось тутечки, на отсю мягеньку подушечку. Я тобі прннесу зимненької водички з нашої кринички, ти панешся, перестися та й здоровенька будеш». Годні ви це сказати, **так ніжно й так пестливо якою іншою мовою?** — А ось возьмім іще, для прикладу, дроблення слова «малий». Отже: малий, малезний, маленечкий, малесечкий, малесенький, малісінький, малюсенький, малюхний, малюцький, малючий, манісінький, масюсенький, масюсінський, маценський, мацісенький, маціський, маціський, маціський, маціський, маціський, маціський. — Або те дороге кожному з нас, слово «мама»: мати, матір, матка, матінка, матінонька, матіночка, матонька, матуня, матуся, матусенька; а далі: мама, мамка, мамонька, мамочка, мамунечка, мамуня, мамунця, мамусенька, мамусечка, мамуся, мамця; а ще далі: неня, ненечка, ненька. **Таких здрібнєлих слів є в українськїм письменствї, особливо в усній словесностї, дуже багато, і ними український нарїд висказує свої найглибшї, найнїжнїшї почування».**

Або берїть першу лїпшу пісню, ось берїм загально відому, та й ще на козацькї теми:

«Стоїть явір над водою, в воду похилився,
Сидить козак у неволї, **гїрко зажурився.**
Не хилися, явороньку, ти ще зелененький,
Не журися, козаченьку, ти ще молоденький!
Не рад явір хилитися, вода корїнь мїє,
Не рад козак журитися та **серденько нїє.**
Ой є в мене в Україні **рїдненькая мати,**
Вона ж мене **пожалує,** як свого дитяти.
Ой є в мене в Україні **рїднесенький батько,**
То він мене **приголубить,** як своє дитятко.
Ой поїхав в Московщину козак **молоденький,**
Горїхове **сїделечко,** ще й кїнь **вороненький.**
Ой поїхав в Московщину та там і загинув,
Свою рїдну Україну **навїки покинув».**

Ця сентиментальна-сумна нїжнїсть зовсїм не якийсь виняток, а типово-українське. Навпаки винятками, і то справдї рїдкими винятками, є піснї протилежного характеру, зокрема ті — що так скажемо — рїзанї з гранїту.

Ця ніжність і лагідність проявляється не тільки в мові чи піснях, не тільки в звичаях, особистому чи родинному житті й взагалі побуті, але на **всіх** ділянках українського життя, включно до політичного, де зовсім не чуже нам, а якраз типічне — визнання любови... ворогам («Гей українець не лишає ко всій Русі і к всім слов'янам любови») і взагалі цілому світові (культ всесвітнього братерства й т. д.) і то якраз тоді, коли нас вороги при співділанні або згідливій мовчанці отого «цілого світа» пхають до домовини.

А вже не говоримо про те, що ця наша лагідність - ніжність відпихала нас від такої «кровожадної» ділянки, як — військо. Не зважаючи на наші прекрасні військові старі традиції, традиції княжої й козацької держави, ми не від сьогодні трималися й тримаємося від війська здалека. Твердження, мовляв, що ж про Бога, хіба не будемо служити й проливати кров за окупантів — є лише частинно правдиве, а то й — вибачте за отвертість — просто вимівкою. 1 то не так тому, що ми й так проливали, і то обильно проливали, кров за наших ворогів★); і не тільки тому, що ми сьогодні, коли так багато говоримо про майбутню збройну розправу з ворогами, всеж навіть ті з нас, що можуть, не користають із можливости вишколюватися у не-ворожих (напр. американській чи англійській) арміях; але хочби тому, що в час існування Української Держави, коли то ми мали якнайширші можливості творити своє військо, яке до того було нам не тільки потрібне, але в якому було наше «бути», вже при перших спробах його організації, розлягалися такі голоси:

«Замиготіли в очах червоні жупани, кунтуші, запахло димом гармат, **свіжою кровю**, гнилим **трупом**. Бунчуки, булави, дипломати, пани-державці. Кріпак спішите на шляхтича перевернутись, острогами дзеленьчати, нагаєм помахувати. Війна здискредитувала мілітаризм, заплямувала **злочинність імперіялізму**, виявила всю **страшну шкідливість войовничої**

★) Лише в останній світовій війні служило в окупаційних арміях 4.000.000 українців, з чого 600.000 згинуло, а взагалі втрати наші через смерть, зменшення народин і збільшену смертність виносили 2.250.000 людей.

буржуазії всіх держав — невже зародки української буржуазії хочуть повторити історію всіх тих злочинств мілітаризму, яку мали старші її сестри? Українського мілітаризму не було, не повинно його бути й далі».

Певно думаєте, що це так голосив якийсь безвідповідальний осібняк-маняк? — Ні, це так писав перший прем'єр міністрів Української Держави, «чистокровний» українець, В. Винниченко^{*)}.

І не тільки він один. Ось вторував йому другий член найвищої еліти С. Єфремов:

«Була б велика шкода, коли б мілітарна поезія, хоч би й у формі козаколюбства, під удари тулюмбасів і барабанів, заглушили б великі й високі поривання нашого народу до справжнього поступу, а справжній поступ із мілітаризмом не дже собі великі приятелі»^{**)}.

І не думайте, що ці голоси були винятками. Навпаки винятками були протилежні голоси. А вже білими круками були такі особи як ідеолог української збройної сили Міхновсь-

^{*)} Зовсім не дивне, але якраз дуже характерне, що точно 20 років пізніше про того Винниченка читаємо: «Та ось 16 лютого 1937 р. з'явився В. Винниченко в Празі (з відчитом)... Він перейшов до теми свого викладу «Щастя й конкордизм» (себто згода, гармонія). Винниченко філософував на тему загального щастя, звязуючи свої загальні думки з соціальними проблемами. Той комуністичний лад, який уявляє собі Винниченко, має за підставу віру в конкордизм. Щастя людини й всього людства залежить у великій мірі від... гігієни відживлювання. Люди повинні перестати їсти м'ясо, навіть рибу, і не пити алькоголю, ні навіть таких наркотиків, як кава та чай (Винниченко сам вегетаріанець)». «Це викликає в людей кровожадність, що в свою чергу побуджує войовничі інстинкти». Отже як бачимо «травоїдність» із «травоїдними» ідеалами.

^{**)} І все це діялося в часах, коли наші вороги (також соціялісти!) так поступали: «Сам Ілліч (Ленін) заявив, що не замкне засідання, доки декрет про заснування армії не буде прийнятий і почав відразу виправляти декрет».

кий. І тому зовсім не дивно, що в тому часі, коли можна було легко створити мільйонову українську армію хочби з тої зреволюціонізованої російської армії, що знаходилася на нашій території, ми демобілізували й розпускали домів навіть зорганізовані українські частини, і у висліді Українська держава, опинилася без ніякої мілітарної сили в обличчі большевицької загрози, яка вже в кілька місяців потім насувала на Україну.

Але вертаймо до теми. Крім отакого упередження до війська (мілітаризму, імперіялізму і інших «злочинств»), замітне ще одно. Навіть у тій, від коли світ світом, домені людей твердих і безпощадних, де впродовж історії людства проявлялися найбільші драпіжники, — у війську — приходить до голосу також оця українська лагідність-ніжність. Ось читаємо в споминах першого команданта «Українських Січових Стрілців», людини надзвичайно ідейної й чесної, бл. п. М. Галуцинського:

«Не стидаююся признатися до того, що була ціла низка ночей, коли страшний плач тряс мною як у лихорадці. Ніякою силою волі не міг його опанувати. Одинокий спосіб був притулити уста до подушки й в той спосіб заглушувати те хлипання, щоб ніхто в сусідніх кімнатах його не чув».

В тому часі, коли французькі й німецькі генерали кидали, не моргнувши бровю, сотки тисяч людей на певну смерть (над одною Марною погибло 1,200.000 людей), читаємо в тих споминах таке про відправу кількох соток людей на фронт проти Москви: «Поважний гуркіт гармат було чути зовсім сильно, а тут стояло 600 молоді, добірної, цвіту народу, на те, щоб кинути й себе на жертву **кривавому** Молохові — війні. І жаль, дуже жаль мені зробився. Я замість промови хотів радше тим хлопцям сказати, щоб вони не йшли, щоб шукали лише таких способів, аби їм здавалося, що діло виповнили й себе не занепастили. Сьогодні я не в силі віддати мого неспокою й моїх сумнівів, що тоді рвали душу та зїдали нерви. Нині знаю те добре, що мій страх перед тим, що вислані добровольці пішли на очевидну погибель, був **непотрібний**». «Далекий гуркіт гармат пригадував дійсність, пригадував **страшну війну**, яка буде колись нестертою **плямою** в історії

європейських народів, а наші внуки та правнуки зачислять той час до **найдикших, найнекультурніших** періодів в історії людства».

А ось, що пише про команданта листопадового повстання у Львові, першого команданта Львова, й пізнішого **першого військового міністра** ЗУНР бл. п. Вітовського один із членів уряду ЗУНР (Д-р Л. Цегельський): «Бл. п. Вітовський був винятково симпатичним типом молодого високо ідейного та характерного офіцера — команданта сотні. Емоціональний, палкий, романтично настроєний, а при тім характерний, як рідко, був справді «лицарем без плями». Але не був ніяким організатором, ані стратегом. Вже першого дня (1 листопада) завважили ми (себто уряд) повну непорядність бл. п. Вітовського, як команданта, брак усякого ладу в команді брак дисципліни та **твердої, кермуючої руки**. Сам Вітовський так був зденерований, що **плакав**. Це ж не була його вина, що він із своїми нервами й **м'яккістю** на цю позицію не надавався».

Подібно пише про Вітовського й інший член тодішньої української політичної еліти (Д-р К. Трильовський): «Вітовський відійшов тому, що на тяжкі й неспокійні часи був просто **за добрий, за м'якосердний**. Автім не він один, але й **президент Національної Ради, а заразом держави**, Д-р Е. Петрушевич, і **президент міністрів** Д-р С. Голубович. Були це вправді цілком певно люди розумні й благородні, але на часи війни й революції **за м'яккі**».

Але це не лише голови держави й міністри мали таку ніжну вдачу. Ось напр. що писав у травні 1917 р. один **військовий фаховець**, полковник Долинський: «Події останніх днів у Києві, що ясно свідчать про появу мілітаристичних течій в Україні, мусять непокоїти всіх, хто щиро любить Україну. Такого роду **мілітаризм не на часі**, він **небезпечний** і може заподіяти біди новій будові. Я офіцер, пройшов середню й вищу школу військову, вложив у воєнне діло багато праці, но я рішуче заявляю: **Україні не треба ні козаччини, ні постійного війська** на подобу коронного. Хай не захоплює товаришів приклад польських, чеських і інших частин. Мене навіть дивує, що серйозні люди покликаються на них на зібраннях».

Або читаємо: «Пригадується мені 1925 рік, коли я, будучи учеником, любив бавитись із товаришами на Кайзервальді у Львові. Там стрічали ми в неділі б. українського **полковника**. Тоді працював він у Львові в гарбарні, як простий робітник. Оповідав він багато воєнних пригод, але якось завжди скаржився, що світ такий **жорстокий** і люди себе нищать. Щоб він не зачав оповідати, то кінчив неминуче оповіданням про **вишневі садки, лагідну вдачу українців** і т. д. Ми, малі хлопці, дивувались, що такий славний вояк, як полковник, може бути таким **чутливим**. Пригадувався чомусь полковник Богун. Тепер, коли читаю історію нашої програної, завжди стоїть мені перед очима той сентиментальний полковник і... не дивуюся, що ми програли».

А вкінці ще один характерний приклад, тим разом із стрілецької маси. В одному емігрантському часописі (1936) читаємо опис листопадового свята, на якому бувші стрільці «привітали вдову по українському стрільцеві між іншими й такими словами: «... з наших сліз і терпінь повстане Україна. Вона нас усіх пригорне до себе».

Справді дивно звучить ця своєрідна «визвольна ідеологія», і то якраз тому, що виходить вона з уст людей, які самі ж ще недавно творили мечем справжню визвольну ідеологію.

Винятки? — Ах, щоб це справді були винятки! Але ж беріть тоді наш народній гімн, отже це, в що звичайно вкладаються найсильніші почування й бажання цілого народу, що його співаємо всі — селяни, робітники, інтелігенція, військові — який відображує нашу вдачу й який zarazом — формує вдачу щораз то нових поколінь:

«Згинуть наші **воріженьки**
Як роса на сонці.
Запануєм і ми, браття,
У своїй **сторонці**».

«Воріженьки»!.. Це щось одиночне в світі! Одиночне не тільки тому, що не можна більш ніжно (просто пестливо!), назвати своїх ворогів і таке окреслення взагалі не існує в ніякій мові світу (ану, чи зможете перекласти слово «ворі-

женьки» на польську, московську, англійську чи іншу мову?!), але й тому, що не деінде, а якраз у національному гимні знаходиться прояв такої ніжності у відношенні до ворогів.

А міжтим, ось як виглядають наші «воріженьки» та й ще в освітленні одного з них (Максима Горького):

«Мені здається, що найяскрішою рисою московської національної вдачі це власне жорстокість. Найцікавіша риса московської жорстокості це її чортівська фінезія, я сказав би естетична вишуканість... Тут говорю про масову психологію, про народню душу, про гуртову жорстокість».

Беріть першу нашу стрічу з москалями — зруйнування Києва Андрієм Боголюбським в 1169, що описує літописець Нестор:

«Взятъ же бысть Киев, мѣсяца марта въ и (= 8) въ второу недѣли поста въ середу. И грабиша за в (= 2) дни весь град: Подолье и Гору и монастири и Софью и Десятинную Богородицю. И не бысть помиловання никомуже ни откуду же, церквамъ горяшимъ, крестьяномъ оубиваемомъ, другимъ ляжемымъ. Жены ведоми быша в плѣнь, разлучаеми нужею от мужии своих, младенци рыдаху, зряше материи своих. И взяша имѣнья множество. И церкви обнажиша иконами и книгами и ризами и колоколаы изнесоша всѣ, Смольяне и Соуждалци и Черниговци и Ольгова дружина. И вся святини взята бысть, зажьже бысть и монастирь Печерскыи святыя Богородица от поганых, но Богъ молитвами святыя Богородица съблюде и о таковыя нужда. И бысть въ Киевѣ на всихъ чловѣцѣхъ стенание и туга и скорбь неутѣшимая и слезы непрестанныя».

Про це пізніший історик писав: «Не раз брали Київ перед тим, але його брали досі претенденти, щоб цю столицю Руси собі присвоїти, при собі заховати. Тепер — його брав тяжкий ворог лише з тим, щоб його знищити, понизити, зруйнувати».

Чи говорити вам про Івана Грозного? Або про Петра I, що закатавав навіть власного сина? Чи говорити про царські каторги, Сибір? Ось голос із 1865 р.: «Російська ідея, то в суті річі монгольський цезаризм старого світа, себто негачія, погложення й знищення всіх прав людськості».

Чи говорити про новіші часи — про Соловки, про че-ка та про 1,900.000 розстріляних в її подвалах жертв лише за р. р. 1918-1922?

Читаємо: «В большевицькім племені воскресла стара Москва, Москва перших Іванів, які вогнем і мечем корили собі Новгород і Псков, які еднали в собі азійську хитрість і жорстокість із старомосковським сном про третій Рим. Певна себе, своєї вищости, ірраціональна сила, яка все пхала гіпербореїв на сплячий у сонці, лінивий, полудневий степ».

Або (чужинний голос): «Росія живе під сталінським режимом. Держава вернулася до часів царизму примітивного, відсталого, азійського — до часів московських князів. Цар Йосиф панує над народом рабів, в умовинах до найменших дрібниць пригадуючих старі часи».

А ось про вдачу «велікаво вождя» наших «воріженьків» (в освітленні Л. Троцького): «В 1924 р. літнім вечером, Сталін, Держинські і Каменев сиділи при пляшці вина, базікаючи про різні нісенітници. Аж врешті дійшли до питання, що кожний із них любить більш за все. Сталін сказав: «Найсолодше в житті — це намітити собі жертву, гарненько підготувати удар, безпощадно помститися, а потім піти спати».

А тепер інші «воріженьки»:

«У 1702 р. по здавленні повстання Палія 70.000 селянам відтяли ліві вуха, не говорячи про вбивання на палі, четвертовання й пятновання (випалювання пятна на лиці або на чолі). Франц Ксавери Браніцкі в час повстання Гонти й Залізняка післав на шибениці й палі понад 30.000 селян».

Це про давні часи. А про новіші, напр. 1930 р.:

«У кожнім місті й селі, куди загостила карна експедиція переводилося паціфікацію за такою програмою: відділ з 80 до 150 поліцаїв чи уланів оточував нагло село, щоб ніхто з мешканців не втік, опісля командант відділу ділив своїх людей на окремі загони, що мали виконати призначені завдання. Екзекуція відбувалася так: викликають вибрані жертви по черзі, здирають убрання й білля, кладуть на лавку або на підлогу, вкладають в уста мокру шмату, двоє людей сідає на голову двоє на ноги, командант визначає кількість буків — звичайно 25-50, а то 100 та більше. Коли нещасна жертва зімліє,

то відливають водою й катують далі! Крім чисто фізичних мук, видумували оті модерні кати ще й моральні муки. Наприклад, за кожним десятком нагаїв приказують жертві кричати: «Нех жие маршалек Пiлсудскi» або співати «Еще Польска не згiнела», то знову кажуть катованій людині цілувати «польську» землю й лаяти Україну. Не щадили навіть старців. На катуванні людей «праця» експедиції не кінчиться. Інші уланські загони чи відділи поліцаїв ідуть рівночасно по хатах і під претекстом пошукування зброї розшивають стріхи, розбивають вікна, образи, порять кожухи, подушки, висипають пірря, б'ють горшки, посуд, висипають муку та мішають її зо сміттям, піррям, болотом. Розбирають стіжки зо збіжжям і розкидають по цілому подвіррі. Найважніші завдання має та частина експедиції, що йде робити «ревізії» по культурно-освітніх і економічних установах. Цілковитому знищенні підпадають насамперед товари, продукovanі в українських підприємствах. Опісля експедиція демолує всю обстанову кооперативи, розбиває вікна, рубає підлоги, двері, вивіски! Така сама доля зустрічає кожну читальню «Просвіти», при чому насамперед нищать до ґрунту бібліотеки. У той спосіб знищено дощенту тисячі українських кооператив, читалень Просвіти з бібліотеками, театральним приладдям, музичними струментами, словом — усю обстанову, не виключаючи самих будинків. У селі Розкошниці, пов. Збараж, військо зігнало всіх людей на майдан і перебито нагаями всіх людей — чоловіків, жінок і дітей» і т. д.

Такі то наші «воріженьки», ще покищо панують у нашій «сторонці»...

Але справа не так у жорстокості наших ворогів, як у тому, що цій жорстокості ми протиставляємо нашу м'яккість і ніжність, і їхні прояви дехто — хто не знає нашої вдачі — може приймати за трусливість.

До речі, коли ми вже при «пацифікації»: в час «пацифікації» підносилися голоси, мовляв, як це так, люди, — сотки й тисячі людей — даються так спокійно катувати (тоді скатовано 15.000 людей) й не було ні одного випадку, щоб хоч один у відповідь на ляцькі bestіяльства кинувся хоч би голіруч на катів.

Характерне світло на цю справу кидає ось така подія з часів «пацифікації».

«В Лісниках, пов. Бережани, трапилось ще одне варварство, якого не поповнювали навіть татарські кочовики. Поліційна орда впала до хати німичного старця, який із давних давен зовсім уже не вставав із ліжка. Один поліцай із львівського полку питає старця: «А як дідусю, гадаєте, буде Україна?». А дідусь широко відповідає: «Бігме, пане, буде!» За ці слова старця скатовано. А коли його очутили, то на запит польського поліцай: «Чи буде Україна?», старець прошепотів **ту саму відповідь, хоч знав, що його знову чекають муки**».

Кожному ясно, що тут трусливості зовсім не було. І дарма, що тут ходило про німичного старця, який не міг кинутися на катів, але,—коли брати справу в масовім масштабі, з точки погляду психології маси, — то випадок цей характерний для тодішніх подій, характерний і у відношенні до тих, що могли кидатися на катів, але не кидалися й спокійно зносили ворожі муки. Коли у випадку німичного старця мали ми мучеництво сполучене з героїзмом, в інших було само мучеництво. І не трусливість повздержувала людей кидатися на катів, лише нездібність не тільки бути жорстокими або хочби відповідати на жорстокість жорстокістю, але нездібність чи непривичність взагалі кидатися на когонебудь, отже недостатка агресивності, себто кінець-кінців наша лагідність і ніжність. Коротко, бачимо тут — *dobry ludek guski*—як нас називають самі вороги. Справді добрий! На всякий випадок ліпший від польського «*ludku*», який у час польських невдалих повстань своїх (польських!) «панів», що їх дістав у руки (як це доводилося мені чути) різав — пилами (буквально!), як колоди полін.

Трусливість не є рисою української національної вдачі. Повторяю — національної. Навпаки, мучеництво є сильно звязане з нашим народом, є неначе національною ознакою. Мучеництво, подібно як героїзм, несовмісне з труливістю. В нас навіть, коли хочете, забагато мучеництва. Без ніякого порівняння більше мучеництва, ніж героїства. Поняття зближені, але не тотожні. Коли мучеництво має скорше пасивний характер, героїзм активне. Мучеництво звязане

з киданням переважаючих сил **ворога** на нас; геройство з киданням себе на переважаючі сили ворога. Мучеництво більше відповідає лагідності й ніжності вдачі, ніж геройство.

Якраз приклад на масове мучеництво дає «пацифікація», по якій якраз ті самі катовані, що їх дехто збірився підозрівати в трусливості, не побоялись наразитися на дальші, може далеко гірші, наслідки та розголосили по світі до найменших подробиць з поданням своїх прізвищ цей модерний наїзд ляхських вандалів.

Лагідність української вдачі своєрідна. Як було б похибкою утотожнювати її з трусливістю, так само було б меншою похибкою вважати її проявом почуття безсилля. Як це може не видаватися комусь дивним, але бачимо тут якраз щось протилежне. Наша лагідність це ніщо інше, як тільки **протилежність драпіжності!** Це брак агресивности; але не брак агресивности, присущий усьому тендитному, слабенькому, хирлявому, нікчемному. Бо ось що впадає в око. В нас лагідність сполучена в нашій вдачі з подивугідною **витривалістю** і з надзвичайною **обороноспособністю**. Повторюю: з подивугідною, як у ніякої іншої раси на світі. Здаймо собі справу з того, що наша раса, яка опинилася на перехресті Європи-Азії та Півночі-Півдня, на шляху постійних мандрівок народів, була впродовж тисячиль виставлена на такий жакхливий тиск, як ніяка інша раса, і всеж не тільки не була стерта з лица землі, не тільки втрималася на своїм місці, але навпаки, вийшла переможцем, поглотивши інші й то агресивні супроти неї раси, по яких навіть слід загинув. Отже як бачимо, лагідність або в данім випадку брак агресивности це сам по собі ще не доказ біологічної слабости, так само, як агресія інших націй сама по собі це ще не доказ їхньої біологічної сили.

Не від речі буде дати тут приклад із звіринного світа. Агресивним є не тільки лев, тигр, чи пантера, але й дикий кіт, що його неагресивний, лагідний, слонь може, поставивши на ньому легко ногу, роздусити на мязгу. Лагідність української раси можна б порівняти з лагідністю травоїдного великана, надто певного в свої сили, який міг би при прояві агресії загнати в кут усі найбільш драпіжні бестії, але який тим не

менше з здивуванням чи поблажливістю дивиться на агресію інших; такого великана тяжко вивести з «рівноваги» і реагує він хіба вже в крайнім випадку, але коли вже реагує, то навіть у джунглі робить спустошення. Коли б слонь умів робити вжиток із своїх клів і з своєї великанської сили, то він, а не лев, був би королем звірів. Але якраз тому, що він не вміє, не є королем, а навпаки це звіря, якого найлегше освоїти й зробити своїм рабом.

Чи не подібним лагідним великаном між людськими расами є українська раса? Коли б до її подивугідної великанської біологічної сили й витривалости додати агресивність, то їй було б запевнене володарство. І доки ми не усвідомимо собі, що якраз агресія-драпіжність дає право на панування-владу, і — що важніше — доки ми не станемо драпіжниками, що вміють робити вжиток із своїх зубів і пазурів, доти не суджено нам не тільки дістати в свої руки оте володарство, але хочби зрівнятися навіть із тим найменшим драпіжником.

А покищо ми з поблажливістю, здивуванням чи незрозумінням, а то й огидою дивимося на агресію інших. Як це на перший погляд не дивно, але це прояв отого навіть не усвідомленого почуття своєї біологічної сили, своєї расової переваги, це своєрідний «зов крові». Погляньте навколо себе, а побачите часто, оту поблажливу усмішку супроти чужої агресії, мовляв, ану хто довше витримає — чи ти нападаючи, чи я приймаючи пасивно твої атаки, і що скорше станеться: чи моя шкура лопне чи ти зуби виломиш? Проявляється тут своєрідний «зов тисячиліть», що — як читаємо — «не губила наша нація свого довічного характеру, сформованого тисячилітнім укладом життя й звязаного одвічно з українською землею, її природою, її підсонням, її психікою. Не згубила, не дивлячися на періоди, часом вікові, поневолення, на чужинецько-розбійницьке панування, на лютий терор, на фізичне винищення, на нелюдські умовини. Не згубила, бо ховає в собі невичерпані запаси одвічної енергії й життєздатности, бо переховує в собі невраховну динаміку свого національного ферменту, бо має ніким непереможені впродовж тисячиліть традиції до здорового розвитку».

І оця певність — певність скорше підсвідома, ніж усвідом-

лена — певність, що й без нашої агресії, а виключно завдяки нашій витривалості кожний виломлював собі зуби на нашій шкурі, — неначе всякла в нашу кров і опреділює реагування нашої раси на зовнішні товчки. Лише з тої точки дивиться на оте наше пасивне припинання агресії ворогів, на наше мучеництво, на наше не тільки невміння, але й небажання «кидатися», «копати» чи хочби «врізати поза вуха», і тоді навіть, коли це само напрошується. І з тої точки дивиться на оті спонтанні вибухи доведеного до крайности великана (гайдамачина, коліївщина, і т. д.), що змітав усе з дороги, але змітав доведений до крайности, а не на «холодно», пляново, підготовляючи удар так, як підготовляє його драпіжник. І з тої точки погляньте на такі дивогляди, що навіть тоді, коли маємо святе право й обов'язок, а що важніше повну можливість не то врізати поза вуха (навіть у буквальному змислі), але й кости поломати (також навіть у буквальному змислі), коли навіть зникає в нас поблажлива усмішка, то й тоді ми «затримуємо спокій», буваємо «вирозумілими», «культурними», «не даємося спровокувати».

Бо чим же іншим пояснити факти — факти, де проявляється **масова, національна** вдача — і де не тільки не треба кидатися голіруч на переважаючі, від голови до ніг узброєні, ворожі сили, але де треба лише дати поза вуха (але всеж треба дати!) **кільком** батярам, що провокують **багаточисленну** масу. Ось напр.:

«В с. Липю в турчанському повіті, другого дня Зелених Свят, селянська молодь влаштувала гарну могилу з березовим хрестом у честь поляглих Українських Стрільців. Місцевий священик о. М. Козак відправив при могилі Панахиду й виголосив проповідь, в якій зясував жертвенність і заслуги Поляглих за Батьківщину. Це релігійно-культурне свято не припало до вподоби польським робітникам. **Деякі** з них, присутні на Панахиді підчас проповіді, не зважаючи на святість місця, почали висловлювати на адресу священика зневажливі слова, а по панахиді дали повну волю своєму дикому шовінізмові. Зібралися перед читальнею Просвіти й тут почали викрикувати крайно грубі слова, що до живого ображали національні почування українців».

А маса, що хіба не боялася кількох польських батярів, — мовчала. «Не далася спровокувати» до «некультурних виступів».

Або читаємо: «Коли в час реферату в читальні Просвіти в Тенетниках референт згадав як большевицький наймит Шварцбарт убив Петлюру та висловився, що «царська Росія змінила свій білий прапор на червоний» — не міг докінчити, бо комунарі стали кричати: «Ганьба Петлюрі!». А один із них Міхалків (поляк) сказав: «Товариші, те що говорив Величко, то все неправда!». Так викрикували московсько-жидівські недобитки, що опісля зібравшись в гурт, перейшли Тенетники й Мартинів новий, співаючи комуністичні «песні» і «Інтернаціонал». Громадяни Тенетник слухали того всього й якимось ніхто не зважився провчити нахабних комсомольців».

Що ж це? — Трусливість? — Ні! Хіба цілі села не боялися кількох бешкетників. Але справа в тому, що в обличчі ворожих безчинств ми справила «заховуємо спокій», «дбаємо про повагу хвилі», «не даємося спровокувати», «поводимося культурно», тощо, себто проявляється тут наш брак агресивности, наша лагідність, наша своерідна самопевність, що в таких випадках полягає — як хтось висловився — в засаді: «кожне свинство приймати з як найбільшою дозою поваги».

Або: «Не обійшлося й тут, у Нагуєвичих, без провокації, тепер уже збоку тих осіб, які бажали ту святочну хвилю надужити для звеличання не Франка але московської диктатури над українським народом. Провокаційні похвали у честь диких окупантів Наддніпрянської України оплескувала групка спеціально замовлених і спроваджених «клякерів». Народна маса **дивувалась і ворожо мовчала**, не бажаючи профанувати свята».

Отже **кілька** жидів зривало жовто-блакитні прапорці й звеличувати московських катів, а **багаточисленна маса** «дивувалась» і «ворожо мовчала», щоб — «не спровокувати свята». А що, коли б так самим «спрофанувати» свято й порухавши кости кільком влізливим бешкетникам-провокаторам, не дати їм таки справді спровокувати свята?!

Далі: «Тут у Зверці промовляє далі посол, кажучи, що присутні були свідками, як його обкидали камінням і що постерункові не взяли його в оборону та просив вічевиків, щоб не дивлячись на те, були спокійні й не дались нічим та ніким спровокувати до якихнебудь з цього приводу виступів».

Отже кількох польських батярів важиться обкидати камінням людей у прияві багаточисленних зборів, а провідник ще й просить «заховати спокій» та «не датися нічим і ніким спровокувати». Та чи не закамінувати нам самим такого провідника, що в такий спосіб виховує нарід?! Бо ж не тільки в одіченій вдачі — в отій нашій лагідності й ніжності (себто біології), шукати нам причину отого масового в нас явища «кожне свинство приймати з як найбільшою дозою поваги», але у вихованні, у плеканні тої вдачі (себто в ідеології), в тому, що нас десятками й сотками років ось такі провідники укоськували й завзивали «заховувати спокій», «не датися спровокувати ніким і нічим», «поводитися культурно», не мститися, не відплачувати злом на зло, не кидатися на нікого, бо, мовляв, і так правда переможе. Міжтjm правда «сама» не переможе! Щоб правда перемогла, на те часом треба й зуби повибивати!

Панове, та ж це, що діється в Липю, Нагуєвичах, Тенетниках чи Зверці, складається на боротьбу цілого українського народу з ворогами. Та ж це, що діється в Липю або Нагуєвичах, це в мініатурі боротьба Україна-Польща чи Україна-Москва! І як можна виграти ту велику боротьбу, коли ми на тисячних пунктах воєнного фронту (оті всі Липя, Нагуєвичі, Тенетники, Зверці і т. д.) — «дивуємось», «заховуємо спокій» «ворожо мовчимо» й дбаємо про те, щоб «не датися нічим і ніким спровокувати»? А може б врешті таки «втратити спокій» і «датися спровокувати» до — ломання костей усім влізцям?!

Або читаємо: «Підкарпатський український люд-робітництво спокійно поставиться до всіх ворожих експериментів».

Та чому, до всіх чортів, має воно поставитися спокійно?! Чому вже раз не втратить свого спокою?!!

Або: «Ось дивіться, недавно було в нас народне свято, уряджують його люди, які належать до комітету,

а між тих людей впихається в останній хвилині осібняк, якого усунули з усіх товариств за його погані вчинки. Комітети чують, що цей осібняк компромітує їх та ціле свято і — **ніхто не вміє копнути!** Між нами можуть жити провокатори, злодії, всі про це знають, пристають із ними, часом у куті тихо нарікають на них, але отверто виступити — **не вміють копнути!»**

Копнути не вміємо! Як зможемо ми «копнути» 190.000.000 влізливих ворогів, коли не вміємо копнути одного-другого влізливого злодія чи провокатора?!

Або: «Та насувається питання. Чи бережанський староста та печеніжський постерунковий важилися б на свої слова, коли б знали, що стрінуться з належною відправою, з рішучою обороною своїх громадянських прав усіма можливими засобами. Тому влармося в груди і признаємось, що багато тут і нашої вини. У наших українських людей замало так званої цивільної відваги, занадто багато покірливості й смирности, які дозволяють (ворогам) трактувати собі нас із гори, дозволяють їм ображувати нас, **знаючи, що це мине їм безкарно.** Із таким станом річей у нас треба якнайбільш рішучо й енергійно боротися. Плекати в себе почуття гідности, почуття національної гордості, які ніколи не стерплять такої образи. Кожний мусить починати від себе й давати добрий приклад на кожному кроці другим».

Справді треба! Просто хочеться кричати: «Українці! Більше «некультурности»! Перестаньте вже, до всіх чортів, бути вирозумілими! Втратьте вже раз спокій! Дайтеся, на милість Бога, вже врешті спровокувати! Кидайтеся! Копайте! Робіть «свинства»! А все хочби тільки, тільки, і ще раз тільки тому, щоб інші вам не робили «свинства»!

І вже тут і там бачимо зворот. Але... але — як хтось сказав — «не так скоро відривається покоління від того, що сидить у ньому одідичене, не так скоро відказується чоловік від того, що ввійшло в його кров, передане йому, так сказати з материним молоком». Бо коли тут і там «не видержали нерви, не помогла повага хвилі, мов полум'я спалахнула образа, заговорило почування», заверещали не — вороги, але заверещала на вид крові таки наша, кість від кости, українська м'яккість:

«Щораз смілівіше виступають на український ґрунт усякі сподвижники бандитських метод у політиці, герої ножа й пропаганди різанини».

Це ж заговорила ця сама вдача, яка взивала нас досі «заховувати спокій», «не датися спровокувати ніким і нічим», тощо; це ж заговорила ця сама вдача, що закликала нас до «любови к всій Руси й всьому словянству» й яка прислухувалася з трепетом серця до кличів: «za nasza i wasza wolnosc». Це ж заговорила та сама вдача, що навіть військових наших заставляла виступати проти мілітаризму й скаржитися на жорстокість світа або й заливатися сльозами...

І за кожним разом, коли скоїться в нас щонебудь, що не має нічого спільного з лагідністю й ніжністю, за кожним разом, коли приходиться кидатися, боротися, а то й гинути в **твердій боротьбі**, чути істеричний вереск: «Гине українська молодь!» «Ідеологія ножа» та братовбивчої війни починає просякати в українську молодь. Головну вину поносять ті, які вчать, що найкращою ідеологією є ідеологія ножа. З такою ідеологією треба на кожному кроці боротися, бо вона веде наріз до знищення й упадку».

Різками засікти отаких пророків м'якості й — рабства. Чи їх філософія не пригадує філософію того китайця, який на звістку, що його два брати беруть участь у війні, поповнив самовбивство, залишивши таку записку: «Ліпше вмерти в мирі, ніж жити війною». Як жеж далека ця філософія від засад здобувців старинного світа, англійців: «Будьте нещадними, коли хочете бути великими». Якраз так далека, як далекою є доля китайців від долі англійців. І не тільки китайців...

Розпеченим залізом випікати нам оту ніжність, що її протиставляємо жорстокості ворогів. Та ба, чи наші вороги є якимсь вже таким спеціальним винятком? В тому часі, коли наш бувший прем'єр Винниченко, що ще недавно виступав проти мілітаризму й розпускав домів наші війська, (тепер) голосить теорії про «щастя й конкордизм-гармонію-згоду», — теперішній прем'єр Італії, Мусоліні голосить: «Волію силу пяти тисяч **карабінів** від згоди пяти мільйонів обивателів». Різниця між тими світоглядами якраз така, як між долею обох тих прем'єрів і рядом із ними їх народів.

Але ще далеко до Мусоліні інший великий італієць голо- сив: «Коли йде про роздумування над щастям рідного краю, горожанин не повинен затримуватися ніякою розвагою **спра- ведливості чи несправедливості, людяності чи жорстокості.** Істотна точка, яку треба поставити над всіма, це забезпечи- ти нації свободу й незалежність» (Макіявелі).

Або читаємо: «Німецька філософія, німецький ідеалізм має так само **насильницький** характер, як і держава. Право виводять німці з сили й **насильства.** Нітше вплив про надлюди- ну «**білявого хижака**», про «надчоловіка», про «народ панів»; він писав: «Громада, що відкидає завойовання, знаходиться в стані упадку». Гегель проголосив непомильність держави й єдиноспасаємість **війни й мілітаризму.** Шопентавер бачить скрізь **бій не на життя, а на смерть** між одиницями цих родів; кожне з них тільки те посідає, що **видерло** другому. Шлен- глер проголосив, що людина це **хижак, а не травоїд.**

А ось філософія англійців: «Організми постійно **вдира- ються** один у сферу існування другого. Змагання, що спосте- рігаємо серед людських рас, прагнення **заволодіти чужими землями,** властиве всім родам організмів». Або: «Правдиві дер- жавні мужі одушевлені тільки інстинктом **панування** й **любово** батьківщини; ось ті почування й методи, якими творилися імперії».

Або французи: «Право й справедливість не грають нія- кої ролі у взаєминах між народами, що мають нерівні сили». Чи таке: «Клемансо, найбільший француз своєї доби, що по- лишив Францію наймогутнішою державою на європейському континенті — не вірив в остаточну перемогу права. Найголо- вніша правда його віри була, що — як учить всесвітня історія — наприкінці **завжди тріюмфує сила** над абстрактною спра- ведливістю. Або, як він раз у розмові висловився: «**Сила є правом.**» Добре зорганізована й правильно ведена сила, ось у що вірив! Добро людства вимагає, щоб **сила перемогла сла- бість.**».

Або американці: «Коли б не почувати постійної, повся- комісної **небезпеки,** життя не давало б задоволення. В не- безпеці вся розкіш життя».

Або японці: «Після перемоги запни шолом **кріпкіше.**
1 не випадково ці всі народи є пануючими.

Автім про цілу нашу добу, читаємо: «Живемо в світі по дібнім до джунглів, де або доводиться зідати слабшого, або бути зідженим сильнішим». Або: «Історик Луї Мадлен у своїм докладі сказав: «Ми тепер живемо в умовинах, що нагадують залізний вік, а деколи навіть печерну добу. Цивілізація показується лише зовнішньою позолотою, за якою виявляються найбільш незмінні й первісні інстинкти. Всюди — війни й криваві роздори; а там, де покищо чоловік не кидається на чоловіка з зброєю в руках, ведуться такі приготування до різні й нищення, що робиться страшно за будучність людства».

Але ми читаємо ще й інші думки, напр.: «Хопитися сили? Та пощо?! Чи сила може перемогти правду?» — Хто ж це міг написати? Англієць, німець, італієць? — Ні, це написав Рабіндранат Тагоре, чоловічий представник 350.000.000 індусів, що їх тримають у шорах кілька тисяч англійських урядників. А ось інший не менш чоловічий представник того народу рабів, Магатма Ганді: «Непримінення насильства безконечно вище від насильства. Прощення заключає більше мужества, ніж покарання. Треба ненавидіти сатанізм, люблячи сатану». І що ж? — Індуси «прощають» англійцям і відай ще дуже довго будуть прощати...

Або читаємо таке: «Коли ти побідиш ворога силою, ти збільшиш його ненависть; коли побідиш його своєю любовю, ти не оставиш у ньому ніякої горечі». А чиї ці слова? Це слова Будди, що його визнавці творять найвдячніший об'єкт для зубів і пазурів нашої-хижаків.

Але чи часом ці філософічні принципи в роді «правда (сама) переможе», «любити сатану (ворога), ненавидячи сатанізм», «побіда ворога любовю» вам не знакомі не з книг індусів, але — українських?

Ось напр. читаємо: «Від часів Кирило-Методіївського Братства українська інтелігенція мріяла про визволення України, як наслідок якоїсь ширшої перемоги загальних ідей волі, справедливости та братерства народів». Або з новіших часів: «Ми вірили в Антанту, в Лігу Націй, в «солідарність міжнародного пролетаріату», в інтернаціональну демокрацію і т. д. і т. д. Але... все це не дало нам здійснення наших ідеалів». Або вже недавно читали ми на адресу одного українсь-

кого угруповання: «Але доктрина їх, яка нібито потрапить знищити в наших серцях большевизм, разить розв'язувати наші з ним відносини — «не в матеріяльній площині грубої сили», тільки — «**обернути ворога в друга**». Напевно це дуже шляхетні люди, але люди з подібною психікою не сміють бавитися в політику». Додайте до того «любов к всієя Руси» іт. п. аж до найновішого винаходу Винниченка про «конкордизм», а не дивно, що ми — поневолені. Зовсім не дивно! Зате дивно, що якраз Винниченко дивується, пишучи: «Чудний наш нарід — усе життя любив волю й все життя жив рабом».

Та нічого «чудного» в тому нема. Автім можемо навіть залишити ті, для декого такі страшні слова, як війна, нещадність, жорстокість, тощо. Справа в тому, що агресивна вдача не тільки в тому проявляється! Агресивність не призначена бути монополем генералів чи військових взагалі. Індивід із агресивною вдаччю проявляє її всюди там, де знаходиться. Та ж, на милість Бога, щодня бачимо власними очима агресивних супроти нас не лише польських чи інших ворожих «батарів» чи поліцаїв, старостів або військових, але й ворожих учителів, і священників, і суддів, і вчених, і політиків, і ремісників, і письменників, і купців, і промисловців, і робітників, і звичайних селян; кожний агресивний на свій спосіб і у своїм фаху. Ось напр. читаємо: «Чужий купець на наших землях це був ревний помічник чужої влади. Його завданням було здерти з мас населення як найбільше та визиском ділитися з пануючою владою: королями, старостами, дідичами. Це не були купці, а деруни. Чужий купець був п'явкою й галапасом на тілі нашого народу». Подібне (з модифікацією зогляду на фах) можна сказати про ворожих священників, учених і т. д. І так само як, поодинокі людська особистість проявляє свою агресивну владу в усіх своїх ділах, так і збірна особистість — нація з агресивною вдаччю проявляє її не в одній якійсь ділянці, не односторонньо, але в **усьому** своєму житті, на **всіх** ділянках життя.

Себто іншими словами: стримуючи чи не даючи розвинути нашої агресивності супроти кількох польських (чи інших) «батарів», поліцаїв чи старостів, ми тим самим стримуємо чи не даємо розвинути нашої агресивності й супроти ворожих учителів, священників, купців, ремісників, селян

і т. д., не даємо розвинутися взагалі агресивності нашої нації супроти ворожої нації. Агресивність не знає якоїсь «спеціалізації» чи виключності: тільки проти «батьків» або тільки проти купців. Агресивність проявляється супроти кожного й всього, що їй попаде на дорозі.

І навпаки: не думайте, що наш брак агресивності проявляється тільки в тому, що не вміємо кидатися, копати й ломати кости. На кожній ділянці нашого життя він проявляється. Ось напр. маркантний приклад, узятий із споминів одного нашого американського земляка:

«Трапилася нагода перевести основну агітацію за сколонізуванням останнього **стейту** (держави), який ще може хтось сколонізувати себто **стейт** Аризону. Там винайшли спосіб оживити пустинню й перемінити її в рай. Треба поселити 10.000 родин і за кілька років можна думати про захоплення в руки влади в **стейті**, значить мати свого губернатора, федеральних сенаторів, конгресових послів, представників до легіслятури й загалом усе, що на підставі голосування більшості горожан можна здобути. Словом: там можна було здобути територію для українського населення. Хоч це виглядає на фантазію, то більшою фантазією була мрія мормонів у половині мин. століття зігнати кілька тисяч людей на недоступні скелисті гори на Заході й там створити імперію. Вони їхали возами, гинули по дорозі, а своє осягнули. Оглянути тепер лише їх святині, то мимоволі схиляється чоло перед творчою силою мормонів і їх невгнутим провідником, Брайгамом Йонгом. Коли підписаний винайшов відповідних людей, що хотіли весь плян кольонізації сфінансувати й перевів основну агітацію під кличем **«На завоювання та труди»**, то на **безплатну** поїздку для оглянення земель зголосився тільки **один** українець крім ініціатора...».

Або: «Були спроби творити навіть цілі українські оселі, одну з назвою «Нова Україна», недалеко Нью-Йорку. Назви вулиць чисто українські. Недалеко до осередків праці. Купило будівляні парцелі кільканадцять українців і на тім скінчилося. Не було кому будувати домів. Очевидно, є різні заміти: в сторону засібності ініціаторів, умілости провадження діла, положення ґрунтів і т. п. Та з-поміж усього виходить на верх

одно: брак довіря в свої власні сили! Обіщували нашим людям, що то вони самі все зроблять для себе, збудують із часом підприємства, банки, школи, будуть мати свого вїйта... все те пусті звуки. Там, де зачинає будувати оселю старий, незнаний американець, — все одно, чи він жид, чи скандинавець, чи айриш — українець скорше купить землю й збудує хату, ніж у своїй власній оселі. Він знає, що фабрики чи підприємства українець там тепер не збудує. А як так то чого він має там осідати? — Його головна ціль дістати тепер добре платну роботу, а за працю дістати гроші. Це для нього щось реального й він те знає. Але зачинати щось самостійного й «непевного» — на це український робітник не пуститься. Підписаний прийшов після цієї невдалої спроби до висновку, що українець в Америці не спосібний творити промислово-міської оселі».

Це вправді діялося тисячі кілометрів від українських земель, але цей приклад, що ми десь за «великою водою» не здобули, хоч «можна було здобути територію для українського населення», і показалися «неспосібними творити промислово-міських осель» пояснює, чому ми і на рідних землях не створили пром.-міських осель і — не здобули землі для українського населення; бо це не тільки в Америці ми «не захопили в руки влади в стейті», але й на нашій землі сидять досі польські, московські, чеські, й румунські правителі, і досі наші міста в чужих руках і на українській території знаходиться 17,000.000 чужинців!..

І між тими фактами та взиванням нашого обкидуваного камінням посла в Зверці до «спокою» і закликаючого «не дасть нічим і ніким спровокувати» чи істеричними викриками нашої преси про «ідеологію ножа й різанини» є більша причина нова залежність, ніж це може декому видаватися.

А тепер дозвольте панове, на одне делікатне питання:

Чи Вам не впало в око, що всюди там, де бачите в нас незвичні для нашої національної владі явища, отже — скорість рухів і думання, політичну активність, активний спротив, революційні чини, агресивність — там майже зправила натрапите в проводі на — расово-нечистих українців, кровних мішанців із іншими расами, а то й зовсім чужої крові; а

коли й знайдете «расово-чистих», то передусім «мясоїдів» (а зокрема тих, що їх родичі вже були «мясоїдами»), і то ще не рідко таких, що перейшли чужу школу й виховання?!

Не вірите? — Тоді нема ради: будь ласка, потрудіться й самі розпитуйте про генеалогію наших політиків, публіцистів, учених, промисловців, директорів підприємств і установ і т. п. Напевно будете заскочені відкриттям, бо знайдете там мішанців московських, польських, німецьких, чеських та інших, а що більше знайдете там «чистокровних» москалів, поляків, німців та ін.

Лише зазначую: люди нерадо, а то й просто не хочуть признаватися до того, що вони мішанці, або й зовсім чужої крові, бо «расово чисті» ще більш нерадо про це слухають і — що гірше — набирають упередження до таких нововідкритих «чужинців». Тому також не шукайте генеалогії наших людей, хочби й історичних постатей, давно померлих, в «Українській Енциклопедії», бо тільки марно втратите час; а коли вже хочете заспокоїти вашу цікавість, то розвідайте про це десь «з далека», із десятих уст, розпитуйте «делікатно» дотичних людей чи їх близьких або друзів, або шпірайте по чужих книгах, може випадково щось знайдете*).

Але вертаймо до теми. Зачнім від найбільш у нас активного, неспокійного, революційного і т. д. і, коли хочете, «кровожадного» явища — українського націоналізму. Предтеча українського націоналізму, одинокий на свій вік мужчина —

*) Беручи повище під увагу, деякі з відомостей, що їх подаю тільки для прикладу, про деяких наших передових людей, і то так живучих, як і померлих, можуть бути тут і там не зовсім точними тимбільше, що навіть і ті рідкі писані джерела про наших великих історичних мужів дають нераз неточні чи неясні інформації; тим більше усні інформації, хочби й від членів дотичної родини, також можуть бути подібними. При живучих особах — мішанцях чи в цілості чужої крові — не наводжу якого саме походження вони є, обмежуючися до загальникового вислову «чужинного». Зате при членах конспіративних організацій для відмінности навпаки: наводжу їхнє расове походження, а не подаю прізвищ.

як висловивився колись І. Франко — поетка українського відродження, **Леся Українка-Косач** — італійсько-сербського походження *). Творець самостійницької ідеології першої української революційної організації Р. У. П. та ідеолог української збройної сили — **Міхновський** — мав у своїх жилах і татарську кров. Ідеолог сучасного українського націоналізму — **Донцов** — чужинної крові. А ось расовий показник основників і керманців організованого українського націоналізму, членів **Проводу О. У. Н.**: крім української, 1 мав — польську кров, 1 — чесько-німецьку, 1 — польсько-московсько-молдаванську, 1 — німецьку, 1 татарську, 2 — московську й лише 2 — «чистокровні» українці. Із членів **Команди У. В. О.** мало 2 — польську кров, 1 — чесько-німецьку, 1 — німецьку й 1 був «расово-чистий» українець.

Але ж не думайте, панове, що це лише «кровожадні» націоналісти мають монополію на мішану чи взагалі чужу кров. Не лише ідеолог українського націоналізму чужинного походження але й ідеолог українського консерватизму **Липинський** мав чужу, польську, кров. І ідеолог українського соціалізму **Драгоманів** також чужого, грецького, походження **). **І. Франко** мав у своїх жилах і німецьку кров. Провідник клерикального табору та греко-кат. церкви, митр. гр. **Шептицький** носій чужої крові. Провідник уенерівців **А. Лівіцький** має в собі і чужу кров. Чужу кров має провідник монархістів **П. Скоропадський**, подібно як і провідник соціал-демократів **Л. Ганкевич**. Додайте до того **Токаржев-**

*) Бабка **Лесі** — італійка **Де Боргаді**. Щодо сербської крові: **Степан Косач** згадується вперше в XII ст. як князь Сербії; після битви на Косовім полі 1399 р. коли вигинула майже вся балканська нетурецька знать, перебирається в Україну. 1710 р. ці Косачі є вже полковниками й комісарами стародуба на Чернігівщині.

) В Україні **Драгоманів вперше появляється на чигиринському дворі **Хмельницького**, як перекладач і дехто твердить, що він правдоподібно італійського походження, дехто знову впевняє, що **Драгоманів** грецького походження, так як і само ймення «драгоман» грецького походження.

ського й Русову, не говорячи навіть про інших, а будете мати заступлені чи не всі ідеології, світогляди та політичні табори.

Однак це не стосується тільки політичної ділянки, себто тої, де найбільше проявляється оцей «неспокій за будучність нації». Навіть і в такій монополній для української лагідності й ніжності ділянці, як поезія, там, де чуємо в ній незвичні в нас тони, стрічаємо також чужу кров. **Хвильовий**, оцей, що кинув визов Москві й наложив за це життям — московського походження (справжнє його прізвище — Фетільов); **Ю. Клен** — чужинного походження; **Рильський** — також. Чужу кров мають у собі **Косач, Королева, Крижанівський** та інші.

Не говоримо вже навіть про участь мішанців і чужинців на найбільш активному й zarazом кривавому українському полі — воєнному, отже зокрема про тих численних чужинців-військових, які віддали себе добровільно до послуг українських визвольних змагань, які своєю зброєю писали нову карту історії України й творили нашу визвольну традицію, і з яких не один наложив головою за Україну: **Шаманек, Вольф, Льонер, Кравс, Сінклер, Папп, Бернгубер, Кубіш, Губерт, Сериков, Алелюхин, Шестаков, Євський** і багато-багато других.

Але ж бо не тільки сьогодні бачимо між українцями носіїв чужої крові. Від нинішніх часів можемо перейти через «хлопоманів» польської крові — **Познанського, Рильського, Свенціцького** і т. д. — до козацької доби. **Морозенко** це **Stanislaw Mazowiecki**, отже польської крові. **Виговський** — польського походження. **Кривоніс** — шотландського. **Гамалія** — чужого походження(1). **Данило Апостол** також(2).

(1) Про Гамалію читаємо (В. Л. Модзалевській: Малоросійській Родословник, Київ, 1908, стр. 238): «В кінці ХУІІІ ст. Гамалії розказували, що вони «походять від старого польського шляхетського роду **Висоцьких**, що жили в Подільськiм воевідстві, в Летичівськiм повіті».

(2) Про Д. Апостола читаємо: «В однім документі стрічаємо вказівку, що родичем його був пан **Матвій Годлевскі**,

Богун мав у собі й польську кров. Кричевський — турецьку. Антонович — походив із малярського роду Джиджая. Самійло Зорка — був польського походження. Чужу кров мав у собі Орлик. Навіть творець козацької української держави Б. Хмельницький був чужинного походження(3). Відай чужого походження був Мазепа(4). Відомо, що на «Січ» взагалі приходило багато чужого елемента й про це читаємо таке: «На Запорозжя напливали люди не тільки з України, але й з Польщі, Волощини, Сербії, а навіть із найдальших країв». Однак це не тільки між козацтвом були носії чужої крові. Митр. Могіла був — волоського походження. Липа походив із німців. Герберт також із німців. Цертелев був болгарського

жонатий із Пелягією Григ. Зарудною й померлий до 1708 р. Тому, що родичем в Україні (в ориг. Малоросії) того часу називали й батька, і вітчима, і тестя, то окреслити родинний звязок між Годлевським і Апостолом неможливо (Див. Київська Старина, 1904. г. XII. стр. 140-142)».

(3) Українська Енциклопедія подає: «Родом із показаної шляхти». Грушевський пише про нього (т. УІІ. ч. II с. 462): «Богдан Хмельницький називає себе «уроджений Хмельницький», а на своїй печаті вживає гербу Абданк. Походження його батька одначе остає незвісним. Чигиринщина все була новою займанщиною різних приходців кінця ХУІ ст. Приходцем був і Мих. Хмельницький, але звідки прийшов він, це остало незвісним у пізніших часах, і сучасники переказують тільки різні здогади».

(4) Про Мазепу читаємо (Модзалевській: Малорос. Родословник, т. III. стр. 288): «Михайло(?) чи Никола(?) Мазепа (імені його не можна з точністю встановити) дістав від короля Сигізмунта I на леннім праві маєток у Білоцерківським повіті — «хутор Камінець» (пізніше село Мазепинці) з обовязком відбувати кінну службу при білоцерківському старостві. Київський воевода (1546-1544) князь Фридрих Глебович Пронській розширив його маєтки, наділивши його «селищем на р. Росі».

походження. **Цамбляк** — грецького. **Капніст**(5) також грецького.

Однак ідім ще далі — до княжої держави. Її основниками є чужинці-варяги. Ось напр. читаємо: «Воно може нам видаватися дивним. Як це так? Українці в українській державі не мали проводу? Але воно досі справді так було. Як творилася наша княжа держава, то в її організації головну вагу мали варяги. Це були приходці з скандинавського півострова, з Швеції. Називали їх також норманами, себто людьми півночі або вікінгами — войовниками. З варязького роду мав бути також княжий рід **Рюриковичів**, що вибрали собі Київ за столицю, а саме князі: **Олег**, **Ігор**, **Святослав**, предки **Володимира Великого** й **Ярослава Мудрого**. На кожний випадок варяги відіграли визначну роль в Україні на початку княжих часів. І так, коли князь **Олег** під **Царгородом** 907 р. вислав був до грецького царя послів, то їх імена звучать по-чужому **Карл**, **Фарл**, **Вельмуд**, **Рулав**, **Стеמיד**. У 912 р. в договорі **Олега** з греками виступають ці самі люди, а поруч них іще — **Інегельд**, **Карн**, **Фредав**, **Труан** і інші. В умові князя **Ігоря** 945 р. згадані знов імена **Вуефаст**, **Акун**, **Щибрид**, **Алдан**, **Туриберн** і інші подібні. Все це чужинці, скандинавиці. Можемо здогадуватися, що тоді весь княжий двір у Києві був норманський, що всі провідні місця займали ці варязькі ватажки, що й називали себе «великими й світлими князями». Варяги входили в ближчі звязки й подружжя з слов'янами, і так поволі слов'янщилися, українщилися. За **Олега**, що панував до 914 р., нема ще сліду слов'ян на княжому дворі. Але в **Ігоря** 914-918 вже інакше: дружина князя **Ольга** була вже місцевого роду. Син **Ігоря** й **Ольги** має вже слов'янське, українське імя — **Святослав**, 960-972. У найближчому оточенні княгині бачимо вже місцевих людей. Так поволі українське живло проникало в княжий двір. Але варяги ще далі залишалися на визначних місцях. **Святославовими** воеводами були **Ікмор** і **Сфенкел** —

(5) **Стамотелльо Петрович Капніссіс** — православний грек із острова **Занте**. **Василь Петрович Капніст** переїхав в Україну в 1711 р.

обидва чужинці. Коли Володимир Великий 973-1015 мусів вести війну з братом, подався сам до Швеції та спровадив собі звідтіля варягів. Ярослав Мудрий у перших часах свого князювання теж іще користувався варязькою допомогою. Він кілька разів покликав собі варягів. За Ярослава варяги приходять уже тільки як наймане військо. Провід узяли вже в свої руки самі місцеві «луччі люди» або бояри».

Отже, щож? Чужинці й мішанці в провіді? — Нічого винятково-сенсаційного в тому нема. Автім, коли вже про те мова, то ось у поляків: вождь польського повстання Косцюшко — носій чужої крові (до речі: правнук полк. Семена Палія по своїй матері); поет польського відродження Міцкевич — литовського походження; творець незалежної Польщі Пілсудскі — литовської крові; творець польської опери Монюшко, подібно як і творці польського історичного малярства — Матейко, Гроттер, Коссак та ін. — носії чужої крові; в польській родовій і інтелектуальній еліті (мистці, письменники, вчені, тощо) багато чужого елемента — німецького, чеського, українського, білоруського та іншого, і тут для прикладу та не надто шукаючи можна згадати колишні українські боярські роди Чарторийських, Четвертинських, Сапіг, Сангушків, Вишневецьких, Пузинів; берім хочби пізніших «українофілів», напр. Падуру, чи вкінці сучасного співака Дідура (українського походження) або Кепуру. В московській, передусім інтелектуальній еліті бачимо ще більшу участь чужинного елемента; візьмім хочби найбільших світочів і гордість московської літератури — Достоєвського, Толстого, Пушкіна, Лермонтова, Чехова, Гоголя, Тургенева — а побіч них цілу плеяду менших (автім не тільки в ділянці літератури!) всі вони також — чужинної крові. Можна б навести й приклади з інших націй, в яких провідні місця занимали чужинці й мішанці чи пришельці. Берім хочби провідників чеського відродження Коляра, Шафаріжа чи врешті Масарика, що всі є словацької крові. Що більше, творець німецького III Райху, Гітлер, австрієць, отже пришелець із півдня та з держави, яка до сьогодні не хоче нічого мати спільного з III Райхом(6);

(6) 28-III 1937 міністер закорд. справ Австрії заявив: «Поняття «німець» не покриває собою Австрії. Австрія має

його пророк, що з його євангелієм він не розлучається — Нітше — навіть словянської крові; перший німецький расист-ідеолог був письменник англійської крові Г. Ст. Чемберлен (що розвинув теорії першого расиста взагалі — француза гр. Гобіно), не говорячи вже про те, що провідне плем'я в німецькій расі це — прусаки — германо-словянські мішанці.

Отже не маємо причини спеціально соромитися чи бентежитися участю «чужинців» і мішанців у рядах української нації, хочби й на провідних місцях. Що більше, хтось недавно сприводу творчості одного українця чужої крові висловився: «Ось справді йде «воскресення день» і для України, коли вже й до неї пристають такі світлі, вищі душі з чужої нації». А вже на всякий випадок можемо зовсім спокійно розглянути цілу ту проблему.

Передусім треба ствердити, що ми не тільки брали від других націй, але самі давали другим народам. І то без ніякого порівняння далеко-далеко більше давали, ніж брали. Ми дали іншим народам цілу нашу родову аристократію, давали нашу інтелектуальну еліту, що більше давали майже в цілості наше мішанство, а навіть давали сотки тисяч нашого селянства. І то давали не тільки полякам і москалям, але й іншим націям, давали навіть американцям і англійцям-канадійцям. З замкненими очима та без страху перебільшити можемо сказати: ми зискували одиниці, а тратили тисячі. Отже, коли підходити до справи з того боку, то наш білянс є пасивний, і ми маємо право його вирівняти коштом других націй.

До речі: було б хибним твердити, що за зискані чужі одиниці ми дуже дорого заплатили (тисячі за одиниці), бо ніякого причинового зв'язку між нашими зисками й втратами не було: ми так само добре могли зискати й зовсім нічого не втратити, і могли ми лише втратити й нічого не зискати.

Так само на підставі факту, що українці чужинної крові й мішанці находилися чи находяться між елітою, було б хибним думати, що ми від інших націй брали високо квалітний елемент, а самі давали чужим націям «менше вартісний»

в центральній Європі місію, що її значення виходить далеко поза границі німецької точки бачення».

елемент. Це правда, що зискували ми добрий, а то й висококвалітний, передусім під моральним оглядом чужий елемент, уже хочби тому, що поневолена нація не притягає елементів, які кермуються низькими мотивами; також правда, що відпадав від української нації й менше вартісний елемент; але також правда й те, що втратили ми також висококвалітний елемент, бо всю нашу родову й інтелектуальну еліту, яка збагатила інші нації. Берім хочби тільки Московщину, і то часи Петра 1, коли то українці несли культуру в напів-дику Московщину будучи й головами прав. церкви, і основниками шкіл, і вихователями царських дітей, і ученими, і друкарями й т. д. не говорючи про цілий ряд учених, письменників, малярів, музиків і т. п. пізніших часів. Ось лише для прикладу вчені й письменники української крові, що відійшли до москалів або для них працювали: проф. Мечніков, Бодяньський, Потєбня, Карський, М. Ковалевський, Б. Кистяковський, Гоголь, Достоевський, Мик. Хмельницький, Никитенко, Щербина, Мордовцев, Соловйов, Велічко, Потапенко, Лукашевич, Стороженок, Горленко, Арабатин, Жуковський, Дорошевич, І. Короленко, Аверченко та ін.; з мистців: Щейкін, Солєнік, Левіцький, Боровиковський, Бортнянський, Мартос, Цесевич, Рєпін, Судковський, Врубель, Нєстерів, Мікєша, Мікєшин, Пімоненко та ін.

Взагалі ліпше не розглядати порушену справу в площині «якості», та й ще якості в доволі спрощенім розумінні, бо тим способом, ідучи по нитці до клубка, дійдемо до дуже ховзької, а що важніше зовсім безплідної проблеми «вищости» й «нижчости» рас, де з рівним правом, але з різними критеріями підходу, будуть доводити вищість, і то виключну вищість своєї раси і англосакси, і німці, і італійці, і японці, і москалі, і мадяри, та інші, навіть жида, і з неменшим правом (але з іншим критерієм) можемо доводити й ми. Автім усіх претенсійників цілого світа, а зокрема тих, що говорять про інферіорність нашої раси, можемо запевнити в тому, що коли б їх «перші» й «вищі» раси опинилися в цьому жахливому млинку тисячиліть, в якому витривала наша нація й, не дивлячись на ніякі натиски й сили, не зрушилась із місця — то з них би до нині відай, ані мокрого місця не залишилось; — здається зникли б так як зникли на наших землях (і то ще

при стрічі з нашою неагресивною нацією!) оті всі печеніги, половці та інші морні клобуки. І це зовсім вже не таке голословне твердження. Бо — коли про те мова — на який же тиск були виставлені на **теперішніх** своїх землях оті «перші» й «вищі» нації? — По правді сказавши, на ніякій! На **теперішні** свої землі прийшли вони **вितиснені** з Сходу, і це що від тоді мали вони спокій, мають до завлячення якраз нам, що на собі переносили весь тиск Сходу, не поступаючись із своїх земель. І це діялось не тільки перед тисячу роками чи більше, але й в новіших часах, і нині також. Якраз на їхню адресу читали ми недавно: «Україна перебрала й по своєму розвивала ту античну культуру східньо-європейської світової імперії. Зцивілізувалися наші дикі, як і ваші, племена, скрипилися й збудували давню київську імперію, вели свою торгівлю з півночі Балтійського моря долі Дніпром аж до Царгороду й далі, а суходолом на схід аж до Ірану, а на захід аж до Атлантику. Тоді то ваші, не менше від вас горді предки, гордилися своїм посвояченням з українським княжим родом, який і свою молоду культуру заносив аж до ваших країв, до ваших королів. Ви потім розвивалися й в силу вбивалися, коли Україна кровю розпливалась, боронячи себе й вашу горду тепер Європу від наїзду диких номадних наїздників із далекої Азії, спирала один кочівничий наїзд за другим, сперла навіть Джінгісханові горди, яким не оперлася навіть величезна своїми просторами Хіна, підпавши під владу маньчжурської династії. Скривавлена Україна себе не врятувала й знеможена під чужинцями протривала й по нині не перестаючи боротися за своє визволення, деколи й успішно, та й досі ще не остаточно, але з неустрашимою вірою в кінцеву перемогу. І після недавньої минулої війни, коли в одних із вас провалилося духове запілля й приневолило горду полеву армію до капітуляції, а в інших не менше лихо діялося, бо цілими дивізіями дезертувало змучене довгою війною військо, а ще інші без нашої вини порозпадалися в Європі аж до небуття, українські геройські війська без зброї й муніції, без тіків і без одіння та обуви врятували, спасли Європу, від нових варварів-номадів, які вже тоді сповіщали «всім, всім, всім», свій непереможний похід на захід, геть аж до Атлантийського океану. Україна вас спасла, а сама знову знеможена та не переможена гото-

висься до останнього вирішнього бою, бою за нашу й **вашу** свободу».

Отже коли ходить про справжню расову боротьбу, боротьбу тисячиліттями, про справжню **біологічну** силу й **расову** витривалість, то тут право на першенство й вищість таки скорше лишиться за нами, ніж за ким іншим.

Так само коли справу «першенства» чи «вищости» розглядати під кутом спротиву денационалізації, то й тут деякі «вищі» чи «перші» нації треба б було скинути з п'єдесталу, бо показалося б, що в тому часі, коли ми денационалізувалися під **тиском** навалюючої з усіх боків ворожої сили, інші (ті «перші») денационалізувалися **добровільно** й не тільки залюбки входили в склад інших націй, але взагалі були й елементом легким до винародовлення.

Справу вищости чи «першенства» не рішає також сама по собі агресія, бо по деяких агресивних націях та й ще супроти такої неагресивної нації, як наша, і слід загинув, коли наша встоялася.

Не встоявся б також підхід з точки «чистоти раси», культури й т. п.

Все це лише мимоходом і тільки для повказання, що інтересуючу нас расову справу ліпше не розглядати в площині «якості», «вищости» чи «першенства» **рас**, бо це й непотрібне, й безплідне. Справу треба ставити в іншій площині. Кожній нації і тій «найпершій», може в **даних обставинах і в даним часі** чогось бракувати, або щось друге вона може мати надмір. Чи це одне «щось» — прикмета, а друге «щось» — хиба, на те нема ніяких «об'єктивних» та й ще раз завжди ustalених критерій уже хочби тому, що світ не статичний, а динамічний, отже що було добре в IХ ст., не конче мусить добрим в ХХ ст. А zarazом подібно як кожна доба зокрема має свої потреби, так і кожна нація зокрема та в данім часі має свої потреби. Напр.: колись хліборобство уможливило нам скорше створити державу, ніж номадним народам, і це хліборобство стало основою нашого багатства й добробуту; сьогодні хліборобська виключність чи перевага стала причиною нашої матеріальної нужди та крім того закріплює нашу бездержавність. А з другого боку: **в тому ж самому часі**, коли нам хліборобство «боком лізе», ухліборобшення Бразилії

(та й ще українськими хліборобами!) є її життєвою потребою. Як бачимо, маємо тут контрасти місця й часу. Отже «об'єктивно» беручи, хліборобство дуже пожиточна річ, але в конкретнім місці й часі воно може також «лізти боком». Подібно: Бразилія (чи інша нація) зовсім не мусить потребувати якраз того, що потребує Україна.

Ось так треба підходити й до нашої національної вдачі, зокрема її основної риси — лагідности-ніжности. Чи лагідність - ніжність прикмета чи хиба? Коли треба було б висловитися про це на якимсь «об'єктивнім» «страшнім суді», то можливо осудили б не лагідність і ніжність, але — «звір'ячість» і напастливість. Однак до «страшного суду» далеко, а покищо живемо на грішнім світі, де панує закон над законами: боротьба й право сильнішого, де в добі радія, літаків і... Союзу Народів воскресла мораль людини з печерної доби; а надто ми, українці, живемо в пеклі національної неволі. І ось тут нам наша лагідність і ніжність «боком лізе». І ніде правди діти: потрібно нам хоч трохи «звір'ячости» й напастливости, щоб порухуватися з чужими напасниками й захоронитися при житті. Отже потрібно нам цього, чого недостає чи взагалі не має український расовий тип.

І якраз під тим кутом треба нам дивитися на чужорасові елементи в українській нації. Носії чужої крові можуть вносити до української нації те, чого нам бракує (агресивність, гін до панування) або що в нас недостаточно розвинене (державницький інстинкт і провідницькі здібності), подібно, як ми вносили чи вносимо до чужих націй те, чого їм недостає. І це зовсім неприпадкове, що всюди там, де бачимо так непривичні українській національній вдачі риси, як агресивність, «звір'ячість», чи навіть політичну активність, активний опротив, революційність, тощо, де бачимо твердіші-різкіші рухи й чуємо твердіші-різкіші тони (хочби в буквальному змислі) стрічаємося з українцями чужинної крові.

Коли для кого це цікаве, може студіювати, чи всі ці черти треба завдячувати присутності чужої крові, чи навпаки: цю присутність треба завдячувати якраз тим рисам; чи маємо тут і одне, і друге нараз. Та цікавіше є щось інше: обсервація нашого суспільного життя вказує, що чим у більшім

ступні проявляються донебудь ті непривичні для української національної вдачі риси, тим більше там расово чужого елемента. Берім напр. військову ділянку, почавши від княжих часів, почерез козацтво, аж до останніх наших визвольних змагань і теперішньої революційної боротьби, а не можна опустити з очей факту, що якраз вона притягала найбільше чужинців і мішанців. І навпаки: чим більше якась ділянка відповідає українській національній вдачі, тим менше там расового чужого елемента, а такі ділянки, як мистецтво, танки, спів і музика, лірика й взагалі красне письменство це справила майже виключні домени для «расово чистих» українців. А коли до такої домени входить несподівано «расово-нечистий» українець, тоді там брешуть зовсім інші тони, не лагідні й ніжні, а то й боеві, такі, що їх звичайно окреслюємо словом «сильні». Ось такі «сильні» речі напр. в нашій музиці можна справді на пальцях порахувати.

Ще одно замітне: чим у мішанців кров старша, себто чим її менше, і взагалі чим більше української крові в дотичнім мішанці, тимбільше затрачуються в ньому не-українські риси вдачі а беруть верх українські. Отже мішанець мішанцю не рівний: коли в одному переважає не-українська вдача, в другому навпаки. Не без значення є тут побіч отої **біологічної-кровної асиміляції**, ще й **асиміляція ідеологічна** себто духовий прояв расової лагідности й ніжности українського оточення: в горнилі тих двох асиміляцій затрачуються чужі расові риси. Проречистими прикладами можуть тут служити: Драгоманів (що його рід понад 200 років перетоплювався в українському расово-ідеологічному горнилі) з своєю ідеологією, і Донцов із своєю ідеологією.

В тому часі, коли чужа кров, так би мовити, «уштивнює» й «озвірює» нашу націю, — наша кров, що входить в інші нації, «уніжнює» їх чи, коли хто хоче, «окультурнює». Ми постачали іншим націям мистців, учених, письменників, поетів, музиків, співаків і т. д., а вкінці хліборобів.

Явище це, так би мовити, вповні нормальне, а до того тому, що ходить тут про чужі нації, можна б далі над тим не розводитися, коли б не одна дуже цікава обставина; обставина, яку треба розглядати не в площині мішання й відділо-

вування на себе якихсь двох рас, а виключно в площині мішання поневоленої нації з поневолюючими. Отже, як бачимо, проблема обмежена й буде торкати тільки асиміляційних взаємовідносин української поневоленої нації (і тільки за час її поневолення) з ворожими, займанщицькими націями і тільки з ними. Якраз це останнє — поневолення й ворожі займанщини — має при мішанні таких двох рас своєрідні наслідки.

Справа ось у чому: абстрагуючи від того, що під кожним оглядом легше перейти з рядів поневоленої нації до поневолюючої ніж навпаки, і не тільки легше але й зправила — корисніше (спеціально тоді, коли через екстермінаційний режим завойовників і відповідно до того денационалізаційні практики, навіть признавання до своєї, поневоленої нації є своєрідним героїзмом) — важніше те, що якраз денационалізаційні практики займанщицької влади морально заломлюють багато одиниць поневоленої нації, бо — як хтось висловився — «в цій атмосфері поширюється недовіря, фальш, облуда, нікчемність; очевидно, в душі чоловіка, з якої виривається найбільш істотну вартість, може зроджуватися все, що найгірше». Ці морально звихнені й надломані одиниці в першу чергу відповідають від своєї (поневоленої) нації, а що більше якраз вони творять gross «здобутків» нації-займанця. Але й без зради, «хруніяди» й низького відступництва не рідко ділає тут своєрідний моральний комплекс, витворений хочби тільки тим фактом, що зправила й нема тут місця на шляхетні мотиви. У висліді, коли навіть поневолюючий зискує й самі по собі дуже цінні елементи з поневоленої нації, всеж не рідко вони, коли не морально надломані, то не є в моральній рівновазі. В таких випадках зиски поневолюючої нації не вирівнюють її втрат, не рідко навіть і при придбанні — як це не дивно — геніяльних одиниць. Це неначе кров поневоленої нації мститься на расі поневолюючій, мститься часом і в другім чи дальших поколіннях. В таких випадках — коли ходить про нашу, поневолену, націю, — ми не «уніжнюємо», а таки «розслаблюємо», а то й розкладаємо ворожі нації.

Візьмім кілька маркантних прикладів.

Візьмім Достоевського, що був українського походжен-

ня. Ніхто не заперечить його геніяльності. Не збираємося заперечувати її ми. Але чи вийшла ця геніяльність на користь Московщині? Геніяльна творчість Достоевського була не менше «геніальним» — розслаблюванням Московщини, розслаблюванням усіх духових філярів її життя, розслаблюванням московської психіки. Автім тепер (1936) уже самі москалі стверджують: «Достоевський, не знати на кому **мстивши-ся**, не знати, на кого **ображений**, залишив нам не правдивий і скромний документ, а гнівно-запальне **обвинувачення**, «**зневіреної душі протест**». Почуття підказувало йому сказати цей протест — для зісilenня, для переконливості — з найбільш глибокими людськими почуваннями **внести отрую й туди**». І не допустимося великої ересі, коли скажемо, що розслаблення й загнивання цілої московської передреволюційної еліти га кінцеве ганебне її уступлення перед зовсім новою, пореволюційною, напів дикою, але й не розслабленою, її наслідницею, це у великій мірі діло Достоевського.

Але не тільки його одного. Крім інших, приклав до того рук перед ним, другий геніальний носій української крові — Гоголь, цей, що перший зачав глузувати й навчив москалів глузувати з дотеперішніх їх святощів.

Але й він не був першим із українців. Чи не першим був Теофан Прокопович, голова православної церкви за Петра 1, і голова осміяного «святейшого синоду», до якого то осміяння сам приложив рук; цей хоч і причинився до створення системи цезаро-папізму православної церкви, заразом відай чи не найсильніше підточив один із головних московських філярів — православя, а що важніше разом із тим і віру взагалі.

Поляки також щойно тепер зачинають стверджувати подібне явище. Читаємо напр.: «Панує тенденція до збільшування польського демографічного стану посідання через поглинання білорусинів і українців та до витворення тим способом словянської меляси (поворот до преісторії) не стільки синтетичної, скільки вибухової. Правдиве доливання руської «води» до польського «вишневого соку», при чому «вишневий сок» не тільки розводнюється, але передусім плісняє, потім заносить, а вкінці розкладається згідно з засадами, усталеними хемією польської історії (гл. ХУІ-ХУІІ-ХУІІІ ст. ст. у Польщі)».

Зате зовсім протилежне явище бачимо при переході з нації поневолюючої до поневоленої. Тут моральний комплекс здебільша дуже сильний. Передусім зправила нема всяких мотивів «вигідности» (часом навіть — упередження й нехоть стрічають), а якраз протилежна дійсність кладе тут печать ідеалізму. Нема тут викидів совісти, що комусь «кривду робиться» своїм переходом із рядів поневолюючої нації до поневоленої, а навпаки є підстави для почуття своєрідного героїства: це стання по боці слабшого, визискуваного й гнобленого, надихає своєрідною шляхетністю. А вже напевно нема тут почуття низької зради, плазуватого відступництва й безчесної дезерції з рядів своєї обездоленої нації та кинення її на поталу сильнішого; скорше є тут підстави для високоморального осудження своєї панівної раси, піднесення себе вище неї, піднесення себе до ролі її судді та у висліді стання до — боротьби з нею.

Тим якраз, і тільки тим, можна пояснити цікаве в нас явище, що неприєднані, просто закляті вороги Москви, а що більше якраз ті, що кинули рукавицю в лице Москви, рекрутуються з-поміж українців московської крові: приклади від Донцова почавши, через Хвильового-Фетільова (діяльність їх обох творить своєрідні етапи в боротьбі нашої нації з Москвою), а скінчивши хочби на одним із молодших публіцистів Мухинові — надто проречисті. Подібне у відношенні до Польщі можна ствердити в українців, що мають у собі польську кров. Що більше, це явище можна завважити й в українців, що хоч і не мають у собі чужої крові (біольогія), але виховались (ідеольогія) у ворожому середовищі. Відомо напр., що заїлі українські «шовіністи» й «полякожери» рекрутуються не тільки з-поміж мішаних родин, але й з-поміж тих українців, що вийшли з польських шкіл чи взагалі надихалися польською «ідеольогією». Або напр. самі поляки стверджують: «Думка про власну державу руську (українську в нинішній термінології) зродилася ще перед виступом Шашкевича в голові перемиського клерика, Николи Кміцикевича, члена тайного польського студентського товариства в Перемишлі. Отже руська (українська) незалежницька думка зродилася в голові русина — польського підпольщина, який ба-

чив із яким запалом говорять його товариші-поляки про незалежність Польщі».

Отже коли дехто з поляків (це сьогодні «білі круки!»), як рецепт для польської нації подає — «необхідність затримати етнографічну польсько-українську границю в чистоті», або коли німецькі расисти обстоюють чистоту нордійської раси, та між іншим перестерігають перед мішанням із слов'янами, а зокрема українцями, то ми можемо їм признавати рацію або ні, але ми мусимо з'ясувати собі, що це не є якийсь універсальний рецепт, для всіх рас і націй, а рецепт виключно для польської чи німецької нації. Що більше, мусимо собі з'ясувати, що в данім випадку як не мога краще здійснюється стара римська приповідка: «Коли двох робить те саме, це не те саме». Бо напр. мішання польської й української крові може бути для поляків зле, а для нас добре, і то не тому, що для української раси є якісь інші закони, ніж для польської, але тому, що в обох випадках маємо не тотожні, але **зовсім відмінні** процеси — в одному польонізацію українців (етнічно-расову), в другому українізацію поляків — і тим самим оба ці відмінні процеси дають відмінні наслідки: бо ж у першому випадку є перехід до **поневоленої** нації, в другому до **поневоленої**. І так само: коли поляки перестануть асимілювати (етнічно й кровно) українців, а ми зачнемо асимілювати поляків, то і вони й ми можемо поступати правильно, а що важніше — і їхне поступовання для польської нації, і наше для української може бути корисним.

Повищі приклади вказують, що нема більшої пехибки, як у расово-національних питаннях запозичувати чужі расові рецепти, бо кожна нація-раса це своєрідний, неповторний феномен, чи як хтось висловився — *species*, з не менш своєрідною сокутністю свого буття, отже, що добре для одної, не обов'язково мусить бути добрим для другої.

Не від речі буде піднести ще одну справу. Це правда, що попри лагідність-ніжність наша раса визначається подивугідною витривалістю; це правда, що наша раса вийшла побідницею з жахливого тисячолітнього млинка історії. Але як буде в дальших тисячоліттях — ніхто з нас цього не знає. Світ не стоїть на місці: змінилися обставини, змінилися засоби бо-

ротьби, та багато дечого змінилося включно до того, що тепер цілесвідомо плакаються расові прикмети, а навіть людські раси. Отже напевно не було б зле, коли б будучністю нашої раси ми принаймні поцікавилися, а ще ліпше було б, коли б ми не віддавали будучности нашої раси на рішення долі, але навпаки, щоб ми нашу власну долю взяли у наші власні руки й самі підготували собі будучність.

І ось тут натрапимо на таку справу: раса це ще не — **нація**. Нація може, але не мусить покриватися з расою. Читаємо напр.: «Національність не покривається з расою; однак кожний із нас належить одночасно і до якоїсь національности, і до одної з існуючих рас». Що більше, хтось, беручи на увагу, що взагалі нема чистих рас, навіть висловився: «Раса є абстракцією, тільки нації існують реально». Автім **українська кров** пливе в жилах не тільки українців, членів української нації, але й в членів **чужих**, а то й **ворожих**, націй: польської, московської, мадярської, чеської і т. д. аж до англійської включно; пливе в жилах тих усіх денационалізованих українців, що відійшли від української нації та перейшли до чужих і що сьогодні є поляками, москалями, мадярами, чехами й т. п. та пливе в жилах їх нащадків. З того, признаєте панове, хіба дуже мало користи нам, українцям, чи ліпше: українській нації, Україні. А з другого боку є **українці** (члени української нації), в яких жилах пливе **чужа кров** і з того, признаєте панове, Україна має більше користи. Отже важніші для нас є не носії української крові (бо вони можуть бути поляками, москалями, чехами й взагалі чужинцями та й ще до того нашими ворогами), а **члени української нації** (і коли вони мають польську, московську, чеську та іншу кров). Або іншими словами: важнішою для нас є не українська кров, а **Україна**, важнішою є не українська раса, а **українська нація**. Це тимбільше, що теоретично беручи, українська раса може існувати, але разом із тим, у тому ж часі українська нація може зникнути з лиця землі, підпавши **духовим** процесам денационалізації. Якраз до такого «рішення» української проблеми змагають наші вороги (інакше не денационалізували б нас!). Автім чи такі справді не відпадають від української нації тисячі й десятки тисяч «расово чистих» її членів, носіїв

української крові? Отже проблема не дуже то так абстрактно-теоретична. Небезпека є реальною. І як довго існуватиме небезпека для української нації, так довго критерієм усіх критерій, приматом усіх приматів має бути — нація і тільки нація, а не щось інше. Отже й расові справи повинні бути підпорядковані інтересам нації.

Тільки з такого становища можна підходити до наших расово-національних проблем, зокрема до расових рецептів, оскільки їх хтось хоче давати.

Коли ж би ходило про рецепт для Української Нації, то чи не повинен він виглядати так:

1. ДІЯГНОЗА

1. Висилення організму, а зчерги за велика смертність *) через:

- а) підвиживу,
- б) вегетаріянство
- в) недостачу гігієни **).

2. За м'ягка влача,

3. За багато песимізму.

*) Так напр. читаємо: «В порівнянні до кількості населення польської держави, в третій частині 1936 р. найбільше вінчань було між євангеліками, бо 76 на 1.000 мешканців; між римо-католиками було 74 на тисячу; між жидами 64, між греко-католиками лише 59, а між православними найменше, бо тільки 42 на 1.000 мешканців. Отже найменше вінчань було між греко-католиками й православними, себто між українцями. Що ж до уродин, то в порівнянні до кількості населення, найбільш родилося греко-католиків, бо 28,3 на тисячу,—потім 26 римо-католиків, 25 православних, 19 жидів і 19 євангеліків. Зате вимерло в тому часі найбільше греко-католиків, бо 17 на тисячу, потім православних 15, римо-католиків 14, євангеліків 12, жидів 10. З того всього бачимо, що серед українців (греко-католиків і православних) було найменше вінчань, найбільше уродин і найбільше вмирало. І в за-

II. ТЕРАПІЯ

1. **Дієта:** а) їсти багато напів-сирого м'яса;
б) крім споживання м'яса, взагалі як найліпше відживлятися.
2. Піднести гігієну,
3. Як найменше спокою; з тою метою зокрема поглищувати як найбільше «звірячої» ідеоології.
4. Частинно змінити заняття: додати торгівлю й промисл, і на це віддати $1/2 - 3/4$ часу.
5. Більше погоди духа (зокрема оптимізму й сміху)
6. Частинна трансфузія чужої крові.

гальному прирості українці стоять щойно на другому місці, хоч уродин мають найбільше».

) Так напр. читаємо: «Крайня матеріальна нужда нашого села, його поважний занепад моральний і його жалюгідна несвідомість гігієни взагалі, а супружчої гігієни зокрема, спричинює, що село плодить нині калік, сухітників та ідіотів. Наш приріст приходить на світ у **70% нездоровий, бо нива, на якій він прозябав і розвивався, була непридатна для людського життя й здоровля. З болем підкреслюємо, що **половина** щорічного приросту йде ще перед народженням просто в **гріб**».

Або: «Найбільша смертність немовлят у Польщі припадає на населення греко-кат. віроісповідання, бо **18.5** випадків смерті на 100 народин. Для евангеліків це відношення є **15.3**, для римо-католиків **14.3**, для православних **14**, для жидів **5**, для інших пересічно **11.5**».

Або: «Не можемо позбутись прикрого притаду з нашого сільського побуту; того сірого побуту з його низькими, похиленими хатами, брудними, цвяхами забитими віконцями, холодною глиняною долівкою й печами, що вічно курять і димом вжираються в очі. Стаєте на порозі хати й тут уже вдаряє в вас важка, насичена людським потом, запахом страви, куря-

Трансфузія чужої крові? Себто, як? Мішані подружжя? — Сохрань Боже! До мішаних подруж це дуже далеко! І взагалі трансфузію чужої крові можна робити без мішаних подруж. І то не тому, щоб мішані подружжя самі по собі не могли сповняти цієї ролі (трансфузії крові). Вони можуть, прекрасно можуть! Однак діло в тому, що як довго ми в стані поневолення, так довго цей засіб замість приносити нам користь, за малими винятками, зправила приносить нам шкоду. Ми вже маємо за собою дуже багату й сумну практику з мішаними подружжями. Це правда, що мішані подружжя дали потрібні нам, отже цінні елементи. Але — повторюю — це не було правилом, а винятком; зате в умовах нашої дійсності (поневолення!) мішані подружжя зправила були засобом *денаціоналізації* українців, отже приносили нам шкоду. Читаємо напр.: «Колись було на тих наших західних межах далеко більше українців. Старі люди ще тямлять, як польських сіл там майже не було, тільки самі українські. Попольщились вони через мішані подружжя. Котрий українець оженився з полькою, або українка вийшла за поляка, то вже пропали. Дітей таких мішаних родин завжди христили в костелах — про це польські священики добре дбають — і так поволеньки попольщили цілі села. Ідучи сьогодні через чисто польські вже села, люди показують вам місце і кажуть: «Тут ще недавно стояла «руська церкв». У кожному селі була. Та й тепер ще багато наших українців польщатся через мішані подружжя, але вже менше, бо щораз менше таких подруж буває».

Таке було не тільки на західних границях, але й всюди на рідних землях, а тим більше на еміграції.

чим сопухом і т. і. атмосфера занедбаной мужицької хати й ви раді б що хутчіш тжати надвір. А коли не злякає вас перше враження й останетесь, щоб зблизька приглянутись життю в сірий мужицький буддень — то ніколи не здивує вас хочби найсумніша статистика захворюнь і смертності нашого галицького села. Ви найдете її причину й зрозумієте, що це не тільки економічна нужда й соціяльне подавлення, але й щось інше, важніше, яке має своє джерело в темноті й гігієнічній відсталості наших сільських людей».

А з другого боку ось що пишуть наші вороги про землі також положені на захід. границях (1), але які не дивляться на низьку національну свідомість та на те, що вони висунені найдалі на захід, бо майже під Краків, та оточені з всіх боків польським морем, всеж не підпали зовсім процесові денационалізації, заховали свою відрубність та є захоронені для українства: «Криниця-село є 100-відсотково лемківським селом. Автім воно завжди так: **нема ніякої мішанини**. Лемківські села, хоч би розсіяні по воевідстві, творять **замкнені цілості**. Бережуть свою окремішність. На Лемківщині майже **нема мішаних подружж**».

Автім усе це відомі справи й не треба надто їх доказувати. Тому обмежимося до ствердження: мішані подружжя не є самі по собі для нас шкідливими, **расово шкідливими**, оскільки його продукт залишається між нами. Зате частіше — можна навіть сказати — зправила так буває, що замість українізувати чужинку (чужинця) батько (мати) сам денационалізувався, а син, кровний мішанець, уже був чужинцем. Отже зовсім відворотний від бажаного наслідок: замість приєднати до української нації расово чужі елементи й збагатити українську націю расовими мішанцями, відпадали, і далі можуть від української (поневоленої) нації відпадати її власні, расово «чисті» члени, а продукти расового змішання збільшать чужі, та й ще ворожі раси. Така небезпека не тільки реальна, але вона від соток років воплочується (2), відриваючи від нашої нації великі шмати її тіла, зокрема вищі верстви. Лише у виняткових випадках, зокрема при сприятливих зовнішніх обставинах, мішані подружжя принесли нам користь, збагативши своїм продуктом нашу націю.

(1) Щодо мішаних подруж в советській Україні, то в рр 1925, 1926 і 1927 вони виносили в українців 3,08%, 2,99% і 3,36% у мужчин, і 4,84%, 4,24% і 4,56% у жінок. Щодо національних меншин в Україні (не тратити з очей, що їх чисельно менше, ніж українського населення!), то аналогічні числа про мішані подружжя виносили: між німцями 11-12%, у москалів 26-39%, у поляків 31-42,48%.

(2) Про давні часи читаємо напр. таке: «Коли польська влада довідалася, що в мішаному подружжі охрищено дитину

І якраз тому не можна допоручувати мішаних подруж, як засіб, та й ще як масовий засіб для нашої нації так довго, як довго вона буде знаходитися в стані поневолення. З хвилиною, коли ми станемо державною нацією, справа вповні зміниться, бо ми з поневоленої перемінімося в пануючу націю. Тоді мішані подружжя втратять небезпечний для нас характер ворожого денационалізаційного засобу, а навпаки можуть стати одним із наших засобів трансфузії чужої крові та асиміляції чужинців.

Але як довго не здобудемо державности, так довго повторяти старі похибки не маємо найменшої потреби. Ми вправді сьогодні сильніші, ніж були перед 50 чи 100 роками, але тим не менше, як довго будемо знаходитися в стані поневолення, так довго мішані подружжя, і то в несприятливих обставинах зокрема із членами ворожих націй під-займанщинами або з членами чужих націй на їхніх землях, будуть представляти для нас небезпечне ризико, яке в ніякому випадку не можна допоручувати як засіб вливання чужої крові до нашого організму.

Отже? — Передусім треба ствердити, що трансфузія чужої крові не є для нас чимсь самим по собі абсолютно необхідним, та й ще такого (масового!) характеру засобом, як це якраз є зо справою виживи, зміни заняття чи ідеології. Що більше, треба сказати, що вона не є диктована виключно расовими моментами й без неї навіть можна б обійтися, коли б ходило тільки про «озвірювання» нації, бо цю функцію сповнятиме також вижива, заняття й ідеологія. Зате трансфузія крові є передусім необхідним наслідком іншої необхідности: необхідности нашої експансії супроти ворожих націй, зокрема супроти 17.000.000 не-українців, які знаходяться на нашій те-

в православній вірі, то таку дитину проти волі родичів перехрищено на латинський обряд. Отже Тайна Хрищення Православної Церкви не признавалася ні католицьким духовенством, ні польською владою. Такий порядок запровадив був ще Ягайло 1423 року, який на жадання поляків сам дав себе перехристити в католика з православного. Він навіть припоручив був урядникам «Руської землі» й львівському арцибіскупові, щоб пильно наглядали за виконанням його розпорядку».

риторії. Отже необхідно є **асиміляція чужинців**. Асиміляція **етнічно-національна**, не кровна. Щойно по ній може слідувати асиміляція **кровна**, біологічна. Себто наперед притягнім чужинця до української нації, отже зробім із нього українця, а вже потім із тим **українцем** чужої крові мішаймося кровно.

Тяжка справа? — Певно, що тяжка. Але нічого іншого нам не лишається. Не треба було, дорогі панове, допустити до того, щоб на наших землях усадовилося 17 мільйонів (себто майже половина нашої кількості) чужинців. А коли вже таке сталося, то мусимо собі усвідомити, що стоїмо перед альтернативою: або зробити таку операцію з ними, або чекати, що вони, змайоризувавши нас чисельно, подібну операцію зроблять із нами. В першій випадку це наше життя, в другому це наша смерть. Це ніякі фантазії, ніяке безпідставне «панікмахерство», але найреальніша дійсність, яка кричить до нас кожного дня числами й фактами, і справді треба бути короткозорим, щоб не бачити, до чого воно йде. А йде ось до чого:

17.000.000 чужинців не народилися на нашій землі за одну ніч. Нинішній стан витворювався десятками й сотками років. Не дуже то треба нам зараз кидати камінням на наших батьків, дідів і прадідів, що допустили до цього. Бо ось, що стверджують напр. самі поляки, обговорюючи свою давнішу денационалізаційну систему: «Литовці й українці не здавали собі тоді справи з того, доки зміряють, не здавали собі справи що йдуть у напрямку цілковитої затрати своєї національної свідомости». І далі ці поляки стверджують: «Однак сьогодні вже так не є. Сьогодні вже не тільки визначніші польські публіцисти здають собі справу, що якраз ліберальна політика ягайлонської доби вела до національної асиміляції. Здають собі із того справу й ті, що були колись об'єктом цієї політики, себто литовці й українці».

Коли таке пишуть самі вороги, то як із одного боку можна вибачити нашим предкам, бо не знали «до чого воно йде», так із другого — ніхто не вибачить нам, і то не тільки тому, що навіть вороги вважають, що ми «сьогодні здаємо собі справу», як передусім тому, що ми маємо перед собою тих 17.000.000 і можемо собі легко обчислити, що за 10 років їх може бути вже майже 20.000.000 осіб, за 40 років — 30 міль-

льйонів, а за 60 років їх число може доходити до 40.000.000. А за 100? А за 200?*)

Кому більше дано, від того більше вимагається. Коли ж ми маємо за собою тисячолітню історію українського народу, коли маємо за собою 3 періоди української державности, коли маємо за собою славні діла, а разом і похибки наших батьків, дідів і предків, то якраз на нас (тимбільше, що не щадимо доган нашим батькам, дідам і предкам) лежить обов'язок не робити нових похибок, та й ще таких, яких годі вже буде виправити нашим нащадкам. А передусім лежить обов'язок не замикати очей не тільки на теперішність, але й на близьку будучність, яку ця теперішність підготовляє. Дехто деклямує про «вічність» нації. Це дуже гарно, але з «вічністю» не маємо потреби так дуже спішитися, коли вона призначена нам якимсь фатумом: вона нам не втіче! А що ж коли її треба щойно вибороти, і взагалі нам самим її створити? Тоді треба нам спішитися! Спішитися не з деклямаціями про «вічність», які можемо залишити нашим нащадкам, але спійно зайнятися політикою української нації принаймні на найближчих 50-60 років, себто на час мікроскопійно малий супроти вічності, але час, який кожний із нас може ще прожити й в якому може власними руками творити цю вічність.

І ось стає перед нами питання: чи хочемо допустити до

*) Це тільки 15% за 10 років. Міжтим напр. поляків на Волині було в 1921 р. — 179.935, а за 10 років — 327.856, з чого на імміграцію припадає 100.902 осіб, а на природний приріст за 10 років — 47.019 осіб, себто 26%!

Для порівняння про український природний приріст читаємо: «До війни українські землі мали природний приріст, який виносив від 18 до 19%». Або: В підсоветській Україні на 1.000 мешканців припадало природного приросту в рр. 1891-1900: 19,2, в 1901-1910 — 18,2, в 1911-1913 — 20,2, себто природний приріст виносив річно 1.8-2%; в 1924-1925 — 24,0, в 1926-1927 — 23,2, в 1928-1929 — 19,5. На Півн. Кавказі природний приріст для 1926 р. виносив — 27,4%, для Криму — 27%. Щодо природного приросту на Поліссі, то він в роках 1923-1926 виносив — 27,8, в рр. 1927-30 — 24,1, в 1931 - 34 р. р. — 19,6.

того, щоб за тих 50 чи 60 років, отже час, що його не один із нас доживе, було 40 міль. чужинців на наших землях? Коли ні, то мусимо вже сьогодні протиділати тому.

Отже потреба знищення ворожих остої на наших землях, диктує нам **етнічну**, а зчєрги **кровну** асиміляцію чужинців на наших землях.

1 жидів? — Ні! З жидами не треба нам мішатися кровно, і то на всякий випадок у час нашої неволі й бездержавности. Чому? — Передусім напевно не тому, що німецькі расисти проголосили остракізм жидів. Це для нас так само є обоятним, як і обоятним повинно б бути, коли б завтра німецькі націоналісти проголосили фільожидівську політику. Ми маємо виходити виключно з інтересів української нації. І якраз зогляду на характерності української раси треба ствердити наступне: мішання з жидами **розслаблювало** б і без того лагідну й неагресивну українську расу-націю.

Отже не рїшає тут дотеперїшня обоятність, упередження чи ворожість жидів до українських визвольних змагань, або їх економїчний визиск українського населення, чи голе расове упередження, так само, як те все не є рїшаючим при нашїм підходї до асиміляції поляків і москалів. Що бїльше, коли вже про це мова, то жиди тут повинні б мати в нас першенство, бо вони не окупанти, легко асимілюються, отже мали б ми менше мороки з ними, нїж із іншими; а щодо їх обоятности, упередження чи ворожости до наших визвольних змагань, то воно не таке вже страшне (на всякий випадок не таке, як окупантів), бо воно не щось виключно чи спеціально скєрмоване проти українців, а впливає з жидівської житєвої засади — стояти на сторонї сильнїшого; себто, коли тим сильнїшим будемо ми, то положення автоматично зміниться. Що бїльше, треба ствердити, що жидівська підприємчивість, рухливість, торгівельний змисл та багато дєчого іншого, що ціхує ту стару расу, нам придалося б. Навіть трохи отої зненавидженої цілим світєм жидівської нахабности, і то нам придалося б.

Однак куди важнїшою від того всього є інша обставина: жиди це нарїд **бездомний, бездержавний**, і то вже тися-

чі років*). Дві тисячі років жидівської бездержавности не залишилися без наслідків на цілм укладі їх життя, а голов-но на їх психіці. У жидів недостає, як у ніякій іншій нації (хіба за винятком циган), що так скажемо, **державницького інстинкту**. Доказом на те є не тільки оце тисячолітне бездомне їхнє волочення по світі, але навіть хочби нинішня справа «жидівської домівки» — Палестини, без якої жида 2.000 років знаменито обходилися й, що важніше, і сьогодні добре обходяться. Хоч дехто впевняє, що жида є панамі в цілм світі та мають цілий світ у кишені, себто й всякі можливості перевести свої наміри, то не дивлячись на кольосальну пропаганду (що зачалася зрештою не так дуже давно!) й величезну матеріальну підтримку, а що важніше, не дивлячись на переслідування жидів у ряді країн (переслідування, що датуються не від сьогодні, а від глибокого середньовіччя!) та замикання перед ними брам других, до нині жида не тільки не є панамі Палестини (панамі є араби, чи ліпше — англійці), яка тим самим не є ніяким «жидівським домом», але їхнє населення (на загальне число населення Палестини **1,336.000** душ) начисляє там сьогодні всього **370.000** душ, себто **5 разів менше**, ніж їх є в одному Нью-Йорку, приблизно **10 разів менше**, ніж їх є на **українських землях**, а взагалі **2,2%** числа всіх жидів у світі! Що більше, навіть таке окричане жидівське місто в Палестині, як Яфа, що має **62%** жидів, чи Єрусалим з **60%** жидів, є менше жидівські, ніж... наше Рівно, що начисляє **71%** жидів, або Пинськ з **74,6%** жидів чи Бердичів з **64,4%** жидів, не говорячи про менші містечка, які начисляли ще не так давно — як читаємо — «на Волині, наприклад, Камінь-Каширське — **99%** жидів, Грицево — **98%**, на Поділлі — Фельштин — **95%**, у Бершаді —

*) Крім того, читаємо напр.: «Коло Р. Хр. було жидів у Палестині — **700.000**, Єгипті — **1,000.000**, Сирії — **1,000.000**, у сумежних краях — **1,500.000** у дальших краях — **80.000**, разом — **5,000.000**». Себто, навіть у часах існування жидівської держави, (і то як римської провінції, а перед тим незалежної), лише 1/7 частина жидів була нею охоплена.

85% і т. д.» *). Автім це чи якраз не завдяки замкненні різних країн перед жидівською еміграцією й безвихідному положенні великої маси жидів вдалося досягнути тих кількостей тисяч, бо ще в 1922 число жидів у Палестині виносило 83.790, а в 1931 — 174.610 (рахуйте природний приріст!), не дивлячись на те, що «жидівську домівку» створено ще в 1918 р. та що число жидів у світі виносить (1936 р.) — **17,291.000** душ. Зокрема характерно, що з гітлерівської Німеччини, яка проголосила остракізм жидів, виемігрувало до Палестини до 1935 р. всього — **5.464** жидів, хоч, здавалося б, якраз для німецьких жидів Палестина повинна являтися справжнім визвольним раєм. Так само ще питання, скільки жидів залишаться в Палестині, коли конюнктура в світі поправиться, а разом із тим можливість влаштування в інших країнах**). А вже не говоримо про те, скільки тих жидів було б там нині, коли б жиди емігрували не при матеріяльній підтримці (це ж грубі мільйони!) цілого жидівства***)) та мо-

*) Згідно з переписом у 1928 р. в СРСР жило 2.601.000 жидів, із того в сов. Україні 1,574.400 жидів, себто **60.4%**, у відношенні до загальної кількості населення сов. України — **5.4%**. Що ж до Західних Земель України (в цілій Польщі є 3,150.000 жидів), то читаємо: «У Польщі що 10-ий мешканець жид. Але в зах. частинах польської держави жидів дуже мало, зате... на українських та білоруських землях, число жидів доходить до **14%**, себто один жид припадає тут на 7-8 мешканців. **Такої маси жидів нема ніде більше в світі**». «Коли ж узяти на увагу лише самі міста (а дві третини жидів на наших землях замешкує по містах), то там відсоток жидів дуже великий. У багатьох містах жиди творять **абсолютну більшість**, а в більшості міст вони є **найчисленнішим населенням** серед самого міського населення, що займається на передмістях хліборобством».

***) Цікаво, що в рр. 1926-1929 з Польщі виемігрувало до Палестини 9.896, і за цей час **вернуло назад із Палестини — 5.417**, себто коло **55%**. З Румунії в тих роках виемігрувало до Палестини 1.142 жидів, а **вернуло назад із Палестини 22%**.

***)) Так напр. читаємо: «Міжнародня жидівська організа-

ральній підтримці цілого світа, але на таких самих умовах, як емігрують звичайні смертельники до чужих країв (а що ж було б до свого «національного дому!»).

Коли жиди таку велику недостачу державного хотіння й державницьких здібностей проявляють у питанні власної національної державности, то тим менше можна числити на присутність такого хотіння й таких здібностей у тих жидях, які опускають ряди жидівської нації, а точніше — зривають із жидівською релігією, і асимілюються з іншими націями, себто коли вони у відмінності від інших (а на всякий випадок у далеко більшій мірі, ніж інші) затрачують і те одиноке справді сильне, що в них є: расово - національне почуття! Чому у відмінності від інших? Тому, бо — як читаємо (Batault) — «юдаїзм є менше релігією жидівського народу, ніж жидівський нарід є слугою й невільником релігії, яка панує над ним. Стоїмо не супроти національної релігії, але супроти релігійної національності. Жидівська релігія обіймає в собі всі національні традиції жидів; є вона передусім втіленням історичної минувшини народу. Юдаїзм впродовж 2.000 років не був тільки релігією, був завжди й передусім **батьківщиною**. Жидівський нарід стається стисло народом на

ція, що недавно вирішила була зібрати поміж жидами 15 міл. долярів на допомогу для німецьких жидів, постановила тепер зібрати далеко більше, бо аж **50 мільйонів долярів** (себто понад мільярд фр. фр.). За ці гроші хоче ця організація якнайбільше вивезти жидів із Німеччини. За такі гроші легко буде німецьким жидам устроїтись у Палестині». Або читали ми (1936 р.). «Сер Герберт Самуель, був. високий комісар для Палестини, організував в Англії й в Америці першу поміч еміграційну для німецьких жидів. В інтерв'ю він сказав: — Плян наш полягає в тому, щоб 100.000 молодих жидів видістати з Німеччини й усадовити. Для переведення цього потреба приблизно готівки в сумі 3 мільйонів фунтів (себто 315.000.000 фр. фр.). Досі вже три англ. родини жертвували на цю ціль 250.000 фунтів, отже 1/4 готівки вже є. Дві американські організації вже віддади до диспозиції разом мільйон долярів».

службі обряду, поза яким ані не існує, ні не має рації існування».

Сєбто, коли жид визбувається своєї релігії, не тільки кінчиться в ньому почування приналежності до жидівської національності, але, що більше, у відмінності від не-жидів, зірвання з жидівською релігією (релігійною національністю) означає zarazом знищення чи там виродження одідичених тисячилітніх національних (релігійних) традицій. Англієць, німець чи інший не-жид проявляють свої одідичені традиції, коли не в своїй нації, то в **іншій**. У відмінності від них жид не може віддавати другим націям державно-творчих здібностей, бо їх взагалі не має, а своє расово-національне (а точніше: релігійне) почуття траить або випачує його з хвилею відступлення від своєї релігії (релігійної національності). Цього не було б хіба тоді, коли б жиди переходили до інших (не-жидівських) націй, які визнавали б також юдаїзм; але таких націй на світі нема. І якраз жидівська расово-релігійна **виключність** і бездержавність, та й ще серед чужої подавляючої більшости, є причиною, що жиди є вічно незадоволеними з свого доквілля, а що більше, це витворило в них своерідний дух бунту супроти того доквілля, зокрема проти держави. І то не тільки проти чужої держави, але цей дух бунту переноситься навіть і на свою (жидівську) державу, бо й жидівська держава — як кожна держава — мусіла б іти на компроміси й не могла б бути 100%-овим втіленням жидівської виключности й релігійного месіанізму. Читаємо: «**Дух бунту** у жидів стався відвічним призвичаєнням, родом дідичности історичної й традиційної, у яких підстав находимо виключність і релігійний месіанізм».

Отже жиди мішаючися з іншими націями, не тільки не вносять до них державницький і національний інстинкт, але, навпаки, скорше вносять своерідний **дух бунту проти держави**.

Крім того, треба знати, що в жидів у відмінності від інших (а на всякий випадок у більшій мірі, ніж в інших) враз із відступництвом від своєї й асиміляцією з чужою нацією проявляється своерідний «комплекс меншевартости» та

щось у роді почуття «ні пес, ні баран», і то принаймні так довго, доки через кровне мішання не зникнуть виразні й маркантні зовнішні прикмети жидівського расового типу тисячоліттями плеканою в чистоті й відокремленні від інших рас (жидівський фізичний тип). На перший погляд дрібниці, але в своїх наслідках вони мають переважне значення.

І не перечать тому всьому приклади патріотизму того чи іншого засимільованого жида. Зокрема приклад великого англійського державного мужа, жида Дізраелі, це дуже цінний виняток, і цей виняток, якраз тому, що він такий цінний, лише потверджує загальне правило, що жиди це елемент без державницького інстинкту.

Але не тільки без державницького інстинкту. Відомий жидівський письменник Л. Фейхвангер недавно (1. 1937) заявив: «Мене часто питали, чи я письменник жидівський, німецький чи космополітичний. Я на це можу відповісти тільки так: — **Мій розум інтернаціональний, але моє серце жидівське**». І так може відповісти не тільки Фейхвангер. А коли такий жид асимілюється й тратить жидівське серце, то і коли він на те місце дістане інше серце — німецьке, французьке, польське, московське чи українське (в гарячість серця в елементах, які щойно втратили жидівське серце, може дехто сумніватися) — то розум його всеж остане — інтернаціональним. Але буває й так — і це відай таки частіше — що й розум, і серце стають — інтернаціональними. Цей **інтернаціональний** характер жидівства це найяркіша його риса. І це якраз причина, що всюди там, де хочби злегка заносить інтернаціоналізмом, бачимо жидів (засимільованих і незденаціоналізованих). Багато описано паперу, щоб виказати, що жиди це творці інтернаціонального соціалізму (Маркс, Ляссаль, Гесс і т. д.), що вони головні сподвижники світової (інтернаціональної) революції, або що в «батьківщині інтернаціонального пролетаріату» СРСР, займають чи занимали на деяких ділянках 99% провідних місць. Але ж бо жиди не менш заступлені на протилежнім кінці — в інтернаціональним фінансовім капіталі, світовій (інтернаціональній) торгівлі, тощо. І так само бачимо їх в інтернаціональній масонерії. І взагалі всюди там, де щось має характер «світовий»,

інтернаціональний, космополітичний, або хочби ним заносить чи де можна такий характер напати: світова преса - інформація, кіно, музика, наука і т. д. Інтернаціональний жидівський розум, до чого лише не діткнеться, інтернаціоналізує, обезличнює з національного.

Отже жиди для нашої нації представляли б не центробіжні, але відосередкові сили, не мобілізаційні, але демобілізаційні, не зісилиючі, але розслаблюючі, не спаюючі, але розкладові, або що на одно виходить: не національні, але інтернаціональні елементи. Міжтим **поневолена** нація потребує якраз елементів посилюючих, центробіжних, мобілізаційних, спаюючих, які ставлять на божеський пієдестал націю, а не інтернаціонал, і державнотворчих. Ми українці, та й ще в стадії свого **поневолення**, не можемо бажати інтернаціонального розуму та інтернаціонального серця кого б то не було, ані експериментувати, що в процесі расового мішання затратяться вповні жидівські расові прикмети. Бо мішання жидівської старої раси, що її ціхують **інтернаціональні й протидержавні** нахилності, із нашою, ніжною й неагресивною, що через кількасотлітню неволю не має **належно розвиненої, високої національної свідомості** й століттями, з покоління в покоління передаваних, **вроджених державно-творчих здібностей** — відай дало б зовсім небажаний продукт*).

Все це зрозуміємо ще ліпше, коли розглянемо справу національної свідомості і державницьких здібностей українців.

Треба ствердити: як наслідок довгих віків неволі наша національна свідомість залишає багато до бажання. Читаємо напр.: «Коли запитати тамошнього (з Пряшівщини) брата про його національність: Хто ти? — почуєте відповідь: Я руснак». Або така відповідь: «Москалями ми ніколи не були й не будемо. Були ми «руснаками», а тепер будемо українцями». Як бачите один — назвемо його — негативний бік (мо-

*) Читаємо: «В Сх. Європі (СССР, Польщі, ЧСР, Румунії), де тепер живе коло 7 мільйонів жидів, число зденационалізованих жидів виносить 14 мільйонів. В решті Європи, де тепер живе менше, ніж 3 мільйони жидів, число зденационалізованих жидів виносить 16 мільйонів».

скалями ніколи не були й не будемо) окреслений ясно й рішучо; та вже з дозитивним боком (українці-руснаки) справа не так мається. І то не тільки на Закарпатті, де маємо й «руснаків», і «карпаторосів» і т. д., але й на інших землях, де мали ми чи маємо не тільки українців, але й «русинів», і «малоросів», і «лемків», і «кубанців» і т. д. аж до «тутешніх». Цікаво, що в нашому й найбільш національно неусвідомленому землякові є почуття відокремленості від інших, хоч нема почуття приналежності до української нації. Тому це скорше почуття племінне, а не національне. Це, що сьогодні на всіх просторах українських земель і взагалі всюди там, де живе українське населення, першою й найбільшою нашою журбою, на яку затрачується gross сил нашої еліти, є плекання національної свідомості — факт знаменний. І хоч це також незаперечний факт, що почуття расово-племінної окремішності або — що на одно виходить — якраз селянві-хліборобові, найбільше звязаному з українською землею й наймаркантнішому представникові української раси, треба завдячувати те, що ми як наряд втрималися на поверхні землі в тому часі, коли винародовилися всі інші наші верстви — всеж значення того факту не треба перебільшувати, вже хочби тому, що наше селянство не було предметом ворожого денационалізаційного наступу в тій мірі, що наша родова інтелектуальна еліта та міщанство, на яких звернено «перший огонь» ворогів. Але важнішим від цього, подібно, як і від факту, що якраз не в рядах селянства виплекався сучасний українізм (навпаки, він мусить щойно завойовувати для себе широкі селянські маси!) і тому не селянин є його репрезентантом — важнішим у данім випадку є те, що якраз оце расово-племінне почуття намагаються тепер використовувати вороги для себе, і то проти українізму. Бо що ж це є оті всі ворожі «регіональні» політики — творення «карпаторуського» народу, «відкривання» гуцульського племені, насаджування лемківської відрубності (від адміністративної відмежованості, почерез церковну аж до мовної!) і т. д. аж до відкривання на Поліссі «білорусів»?! Щож це є, як не намагання паралізувати розвиток української національної свідомості, себто намагання звернути почуття расово-племінної окремішності нашого населення проти україні-

зму, або іншими словами: намагання поставити українську расу проти української нації?!

Це — побіч факту денаціоналізації «чистокровних» українців, а з другого боку українізації чужорасових елементів — черговий доказ на те, що не можна ототожнювати расу з нацією, і що в нас повинні мати примат національні, а не расові моменти тимбільше, що в нас українська національна свідомість ще молода, вона не передавалася століттями з покоління в покоління, вона так би мовити, ще не всякла в кров і кість.

Щож до державотворчих здібностей, то й вони не розвинені в нас у належній мірі, і то не так тому, що ось уже кількасот років ми є без власної держави, але — і це важніше — тому, що в час неволі, зокрема в кінці XVIII і XIX ст. як читаємо — «серед української інтелігенції почала ширитись революційна ІДЕОЛОГІЯ, негативне ставлення до російської держави, а zarazом і до держави взагалі, та легковаження державної організації для нації; революційно-народницький напрям тяг за собою занедбання української національно-державної традиції». Наслідки цього проявляються не тільки в тому, що ми сьогодні, одинокий тої величини нарід в Європі*) не визволений і ще роздертий між чотирьох займанців, і що ми не використали недавно справді винятково-щасливих обставин для закріплення просто чудом повстакої нашої держави, але навпаки неначе все робили, щоб цю державу як найскорше завалити й то робили всі, почавши від голів урядів (які між ін. розпускали потрібні для оборони країни війська), почерез «махнівщину» й сотки «отаманів» і «отаманчиків» (творених і здоланих і, що найгірше, згори), а на селянах (з пашковецькими республіками або кличем «моя хата з краю») скінчивши. І правильно хтось сказав: «Ми мали всякі дані й нагоди стати державою. Ми самі загирили свою долю. Не нарікаймо ж на нікого як діти».

Але не тільки в тому це проявилось. Це проявляється й в нинішнім нашій політичній житті в тому часі, коли вороги

*) В Європі є 19 держав, що мають менше населення, ніж тільки самі Західньо-Українські землі!

робили й роблять усе можливе, щоб нас розділити, розбити й розпорошити: подібні їхні намагання як в етнічній площині для розбиття нас як нації, бачимо й в політичній, а всякі «фільські» групи, що доходять не тільки до заперечення Української Нації, але навіть й заперечення нашої народньої окремішності — того пророчистим доказом. Справи надто всім знані, щоб над ними розводитися.

Можемо обмежитися до ствердження, яке ми недавно читали: «Наші вороги вживають усіх зусиль, щоб поділити нас провінціонально, регіонально, орієнтаційно, політично й морально. Відосередкові чинники, що бувають у нашому національному організмі, є просто загрозливі».

Ці відосередкові сили в нашій національній організмі посилюють не тільки вороги, але й ми. І це дотичить не тільки політичної ділянки, але й національної. Візьмим напр. хочби справу латинників, що її тільки тепер зачинають у нас добачати. Так читаємо (У. 1937):

«Українці привикли вважати кожного римо-католика за поляка, не дивлячись на те, що вони не всі за таких себе мають. Є сотки тисяч римо-католиків на нашій землі, які почувують себе українцями, говорять між собою українською мовою, тримаються українських звичаїв, як носії, весільних та похоронних обрядів. Тимчасом ніхто з нас ними не интересується, і неначе **насилу своєю поведінкою вмовляє в них, що вони є поляками**». Або: «Так називало латинників і політично невироблене сільське населення, яке гляділо на національність ще очима з часів Сагайдачного, так почав на них дивитися політично молодий український рух. Для нас довгі часи поляком був кожний латинник, а таких, що переходили в український табор, вважали ми неофітами й як усі неофіти, звичайно, щоб закріпити за собою свою національність, переходили дуже часто на греко-католицизм. Сьогодні бачимо ясно, що такий підхід до питання латинників це була одна з найбільших помилок нашої довоєнної політики. Бо якщо ми були б попроварили між латинниками плянову й послідовну пропаганду в тому напрямку, що вони належать до одного великого українського народу так само, як греко-католики й православні, якщо ми вбивали б були в їхні голови переко-

нання, що **релігія це не народність**, і тому кожний латинник може бути попри це дуже добрим українським патріотом, — тоді, здається зовсім інакше виглядало б обличчя й характер галицької землі. Міжтим головню під впливом латинського клиру, українське село, хоч **мовно залишається й надалі українським**, одначе **національно** починає вже перед війною, а ще більшим темпом по війні ярко ділитися. До цього збільшеного по війні темпа **польонізації** причинюється повстання польської держави. Вона кладе собі за ціль зеднати для польської національної рації **всіх латинників**. Хибна наша політика у відношенні до латинників причинилася дуже багато до того, що сьогодні **польська національна свідомість** робить «чимраз більші поступи серед них».

Чи не цікава тактика наших ворогів, тактика справді плянова, яка знає, чого хоче, отже державницька. Одні (москалі) використовували для себе **єдність** нашої релігії з їхньою (православ'я), щоб не тільки нас денаціоналізували, але знищити нас як окремий нарід і заперечити взагалі нашу **національну окремішність**; другі (поляки) використовували для себе **різниці** наших обрядів, щоб розбити нашу національну єдність і то не дивлячись на те, що об'єкт їхнього наступу **різвився** від них і расово, і мовно, і культурно, і побутово, тощо. А ми? Ми в тому часі самі відкидали (і відкидаємо) членів **нашої** раси-нації, які й говорили нашою мовою, жили між нами, дотримували наші звичаї, тощо, тому тільки, що вони обрядом різнилися від більшости. Себто ми не використовували й не використовуємо **спільнот** між нами, але скрупулятно вишукували й вишукуємо найменші **різниці**, різниці від стандартної більшости.

Це вишукування різниць, це відпихання одних членів нації від других, бачимо не тільки в справі латинників. А на території замешкання греко-католицької більшости не відкидаємо від себе православних, як — москалів? Чи справа москвофільства, і то в змислі не політичної орієнтації, але відмінного «неукраїнського» народу, має денебудь у світі відповідну аналогію? Чи не в цьому відпиханні одних від одних та кож шукати взагалі **одну з причин** нашої денаціоналізації? Тут відкидаємо від себе латинників, там православних, деін-

де сектантів, то знову москофілів, там «шляхту», щоб вкінці відкидати тих, хто «не звідси»! А справа робітнича, яка й до сьогодні фактично знаходиться в руках чужинців, і не тільки утруднює українізацію наших міст, але сама спричинюється до чужого характеру тих міст і денационалізації нашого населення?! Чи це тільки завдяки ворожій політиці, чи також і тому, що робітник це не селянин («господар нашої землі»), що робітництво й робітнича справа відбігає від штампу селянськості нашої нації, отже від стандарту нашої селянської більшості (отих 90%), що селянина ідентифіковано в цілості й без решти з українською нацією й тому на його усугубленні в цілості стала наша культура, економіка й політика, що з ним зв'язано наше «бути чи не бути», злегковаживши все інше — робітництво, міщанство, справу захоплення міст, торгівлі й промислу? Та ж щойно сьогодні зачинаємо самі себе переконувати, що робітнича справа, це також «плоть від плоті» наша справа, що робітнича економічно-соціальна справа це таки наша національна справа, що соціальна робітнича справа це ані не справа самого тільки робітництва, ані тим менше його чужих опікунів, але загалу українського громадянства! І чи не тому, що робимо це щойно сьогодні, це робітництво в час визвольного зриву не було з нами, а не тільки поза нами, але й проти нас?

Оце «проти» (а не «за»), оце залюбки ставлення внутрі нашого організму когось проти нас (а не з нами), оце скрупулянтне вишукування різниць (а не спільнот) між нами й відкидання (а не притягання) одних від одних, оце посилювання (а не послаблення), а то й творення (а не нищення) відосередкових сил у нашій організмі покутує в нашій житті до сьогодні, ослаблює нашу національну спільноту й скріплює наш бездержавний стан. Не ходить навіть про національну спільноту в розумінні таких залізних монолітів, що їх втварили з своїх націй Мусоліні чи Гітлер, але хочби про те, що — як хтось висловився — «противенства партійні, соціальні, станові, релігійні й інші не можуть бути рішальними перепонами до консолідації нації — в розумінні життя спільними ідеалами й відчуження необхідності спільної боротьби».

Бачив брак наших державницьких здібностей Липинський

і намагався цьому зарадити. Будучи сам фанатичним українцем чужої крові, закликав до притягнення до української державницької праці й до національної асиміляції чужонаціональні елементи на нашій землі. Однак тим не менше плян Липинського й нереальний, і хибний. Нереальний тому, що його вибір впав на чужонаціональне (польське й московське, та спольщене й змосковщене) дворянство-поміщицтво, як **суспільну клясу**, що її карта в історії України вже замкнена раз на завжди. Однак і коли б так не було, то плян цей ще хибний тому, що є в ньому, так би мовити, відворотний порядок поступовання: не наперед українізувати чужинців, а потім тим **українцям** предоставити провідництво, а навпаки: наперед давати **чужинцям владу**, і **то найвищу, державну владу** над Україною в руки, а у висліді самочинно наступить їх українізація. Різниця між тими двома родами поступовання велика. Якраз така, як напр. між зукраїнізованим москалем Хвильовим і москалем в українській вишиваній сорочці Постишевим, або хочби між зукраїнізованим поляком Липинським, якому лежало на серці добро української нації, і змосковщеним українцем Лизогубом, якому лежало на серці добро Росії. Це й не дивно, бо **національна свідомість і почування** незукраїнізованого чужинця **перемогають** завжди і то не тільки там, де вони виставлені на вогневу пробу, але взагалі там, де вони приходять до голосу.

Тому **влада**, як засіб українізації чужинців, це надто небезпечне ризико, не говорячи про те, що не може це бути масовим засобом виховання провідників (не тільки тих найвищих!) державних і інших. І взагалі треба ствердити, що «покликання варягів, щоб над нами панували» могло бути добрим перед тисячу роками, але вже за гетьман.-козацької держави бачимо при державній кермі тільки українців (і між тими **українцями засимільованих носіїв чужої крові**). Тим менше оправдане воно в нинішній добі націоналізмів, де національне почуття вибивається на перше місце.

Отже? — Отже справа українських державницьких провідників, і провідників взагалі, та справа українського державництва це справа виключно **українців** («чистокровних», мішанців та засимільованих), а не чужинців, і тому мусить

бути переведена в нашім власнім колі. Як? — Так як справа української національної свідомости. **Українська** національна свідомість це виключно справа **ідеології**, справа духова, спіритуальна, а не біології, і взагалі не фізіологічна, отже ані не раси, ані харчу, ані не заняття, тощо. І в **ідеологічній**, і тільки в **ідеологічній** площині, треба нам полатогдити справу українського провідництва й державництва не тільки тому, що так наказує наш **національний інтерес**, а й тому, що факт занедбання української національно-державної традиції, легковаження державної організації для нації, брак державницького світогляду й у висліді брак державнотворчих здібностей маємо до завдячення, коли не виключно, то першусього — **донедавній нашій ідеології**. Отже, що одна ідеологія завинила, хай друга, відмінна, **направить**.

Один мій приятель пише мені: «Ви не звернули уваги, що «чисті» українські типи виходять із села, де нема відповідної культурно-спіритуальної підготовки, тим часом, як «нечисті» виявляються плідними й творчими та «хижими» тому, що вони бодай від двох, а то й трьох поколінь знаходяться в атмосфері міста. Отже тут треба було б підходити з точки погляду **противенства селянської хліборобської культури** (Ви навіть були підійшли близько до тої теми), природно лагідної, і культури міської, навіть у деяких моментах культури великоміської, себто культури «нових джунглів». Думаю, що цих кілька слів для Вас цілком вистане, щоб зрозуміти мій погляд. Щоб зробитися «хижими», треба **здобувати місто** — інакше кажучи — треба взагалі поширюватися національно з одної тільки селянської верстви на всі існуючі в кожній нації верстви. Коли ми будемо мати своє купецтво, свої вищі кляси, свою військову клясу, свою відповідно поставлену пресу, що виховуватиме маси у відповідному дусі, або інакше кажучи, коли матимемо повну націю, ми матимемо таких самих «чистих» хижаків, як і «нечистих». Культура сільська й міська. Оточення спокійних нив і нервове оточення міста. Не треба теж забувати, що до останніх часів, провідні кола нашої інтелігенції виходили з кол **духовенства**. Який це вплив мало на спіритуальний склад нашої «еліти», можна б перевести дуже цікаву й переконливу студію. І то тим більше, що саме священнічі сини найменше женихалися з чужинками

— що може викликати враження, що вони репрезентували «чистий» український тип, і тому смиреннікі та блаженнікі. Тимчасом тут треба звернути увагу на спіритуальне оточення. Ми мусимо стояти на точці, що не фізіольогічний фактор, а спіритуальний є рішаючий».

Із усім повищим я вповні згідний із рівночасним зазначенням, що хоч спіритуальний - духовий фактор (ідеольогія!) для нації є рішаючим, але й фізіольогічний (біольогія!) не є вже зовсім без значення. А духовий фактор є рішаючим для нації тому, бо нація це першусього спіритуальна-духова реальність, оцей «кожноденний плебісцит» — як її назвав ще Ренан — і без спіритуального фактора нація взагалі не була б нацією, а щолиш етнічною масою, себто сирим расовим матеріалом для нації. Але ж бо нація не тільки сам «дух»; це також «кров і кість» (оцей расовий матеріал), при яких приходять до голосу фізіольогічний фактор (не тільки кров, але й харч та ін.). Заперечувати його годі. І коли він не має для нації першого й рішаючого значення, то це не означає, що він зовсім без значення. Подібно як спорідненість крові, також не мають рішаючого значення для нації — мова (напр. ірляндці), територія (напр. жида), релігія та історичні традиції, авсеж годі заперечувати взагалі їх значення для нації. І подібно фізіольогічний фактор має вагу для нації, і вага ця не така то вже маленька. Що більше, можна заобсервувати навіть своєрідні збіжності чи залежності між фізіольогічним і спіритуальним фактором (побут-заняття-харч-кров-вдача-ідеольогія), а правило «в здоровому тілі здоровий дух» можна примінити не тільки до людських одиниць, а й до людських збірнот.

З другого боку треба ствердити: **НАЦІЯ** має бути для нас приматом усіх приматів, а не раса. Коли б зникла наша нація з лица землі, наша раса стане погноєм чужих націй, себто як історичний феномен перестане існувати; це можливе тоді, коли б українська нація улягла силі ворожих націй-хижаків. Зате українська нація може існувати й тоді, коли б українська раса в нинішній її формі перестала існувати, перемішавшись з іншими расами; це знов можливе тоді, коли б силі української нації улягли інші нації. В обличчі майбутніх ти-

сячиль, в обличчі «вічності», стоїмо й перед одною, і другою можливістю, і вже сьогодні мусимо вибирати шлях, по якому маємо йти.

А коли так, то на питання: «Чи дбати нам про чистоту раси?», треба відповісти: Дбаймо про силу нашої нації, а про чистоту раси можемо не дбати, оскільки це не шкодитиме силі нашої нації.

Один із сучасних будівничих нації-моноліта сказав: «6.000 років історії дають нам виразні вказівки на те, що треба бути **сильним**». Сильними треба бути й нам — українській нації — бо інакше згинемо в оточенні сильніших від нас. Це треба нам собі виразно сказати й мати широко отворені очі так на оточуючий нас світ, як і на самих себе, зокрема на наші недостачі й слабі сторінки. Німецькі расисти не соромилися показати на недостачі своєї раси-нації й не соромилися забратися до її зміни на ліпше. Італійські фашисти також не замикали очей на хиби своєї нації, і цю м'ятку, розслаблену й розспівану націю «макаронників» переміняти в націю здобувців. Не соромімся цього й ми. Запихання голови в пісок найменш відповідне, бо не даючи можності побачити й виправити наші недостачі й хиби, причинюється до закріплення дотеперішнього нашого невірничого стану, який чейже повинен викликувати в нас скорше румянець сорому, ніж бажання його змінити через усунення всіх перешкод внутрі нас, і поза на ми. «Право на життя—як хтось висловився—здобувається не самозакоханням і самореклямою, а самокритикою, а нераз і лянцетом хірурга». Тому скажім собі отверто: Ми досі були розніжненими й розслабленими, а від тепер хочемо бути сильними й будемо все робити, щоб такими стати. Або, як хтось висловився: «Ми досі хотіли серед народів-хижаків створити якесь царство смиренних ягнят, що далі дверей своєї кошари нічого не знають і нічого не хочуть», — а від тепер хочемо бути також народом-хижаком.

Цю ціль — силу нашої нації — покладім перед усіми нашими цілями й ідеалами. Все для неї! Ій підпорядкуймо особи, родини, групи, класи, расу. На її услуги поставмо нашу культуру, релігію, економіку, політику. Ії добиваймо-

ся різними способами: духовими й фізичними, ідеологією й біологією.

Треба нам для тої цілі змінити національну вдачу? — Мінняймо, використовуючи спіритуальні (ідеологія) і фізіологічні (біологія) фактори. Хай цю вдачу мінєє на сильні тони настроєна наша поезія й красне письменство, музика, мистецтво, преса й публіцистика! Хай її мінняють із церковних проповідниць, з професорських катедр, з театральних естрад, з політичних трибун! Хай її мінєє фізично-духова культура на спортових грищах! Хай її мінєє міська культура «нових джунглів»! Хай її мінєє м'ясний харч! Хай її вкінці мінєє кров українців, засимільованих членів рас-хижаків!

Треба нам для сили нашої нації завойовувати міста? — Завойовуймо! Творім їх остої — український промисл і торгівлю, та кидаймо їх на боротьбу з ворожим промислом і торгівлею! Творім українське робітництво й українське міщанство, та зробім їх авангардою й головною силою нашого наступу на ворогів! Творім вкінці романтику міста!

Треба нам для сили нашої нації зірвати з селянською однобічністю? — Зриваймо й творім повну націю! Зриваймо з монопольною досі в нас культурою «вишневих садків» у фізичнім і духовім значенні, а творім міську культуру, культуру «нових джунглів»!

Треба нам для сили нашої нації асимілювати частину чужонаціональних елементів, що заливають нас на нашій території? — Асимілюймо! Треба частину з них витиснути з нашої території? — Витискаймо!

Треба для сили нашої нації плекати здорове тіло в поодиноких членів нації? Треба піднести гігієну тіла, супружжя, житла? Треба піднести число уродин? Збільшити приріст населення? Стримати еміграцію? — Робім це все!

Вживаймо всіх засобів, що можуть як найскорше перемінити кожного з нас поокремо — «чистокровного» й мішанця — на хижаків, і всіх нас як нарід на нарід-хижака! Це зовсім не проблема тисячиліть, ані соток літ! Проречистим при-

кладом може служити під тим оглядом італійський нарід, з яким наш нарід має багато спільних рис (щодо влачі, побуту і історії) і про якого читаємо: «Політично італійський нарід ніколи ніякої поважнішої ролі не відгравав. Навпаки, був об'єктом політики інших сил. Мало того. Світ накинув йому понижуючу роллю прошака в «поетичному» лахмітті, якому в простягнену долоню з ласки кидається «уна шольда» й італійському народові було з тим добре». Але не добре було з тим Мусоліні й під його рукою італійська нація перейшла ґрунтовну метаморфозу за нецілих 20 років і то ще при вжитті тільки спіритуальних (ідеологія) засобів. «Хіба ж перед 20-ти роками — пише мені один приятель — італійці не були прикладом народу «мандоліністів» і «макаронників»? А тепер, як бачите, вони творять імперію. При чому фізіологічно (расово) вони залишилися тими самими».

Але не тільки італійська нація перебула чи перебуває ґрунтовну метаморфозу. Переходить перемену й німецька нація. Переходить чи краще вже перейшла — японська. Ось напр. читаємо: «1 не минуло ще 40 років, коли Японія з нічого, з застою й тихого миру, перемирлилася в справжню великодержаву». Переходять на наших очах перемери й інші нації. 1 немає в тому нічого небувалого й надприродного. Один із дослідників-націологів (Челлен) стверджує: «Нації без сумніву е особисто закрашені істоти з окресленими як фізичними, так і психічними характеристичними рисами, які, очевидно, підлягають змінам, подібно до характеру поодиноких людей, але в незрівняно повільнішій темпі». Автім, чи за останніх, кажім, 50 років не наступили й між нами величезні зміни, зміни на шляху формування з аморфної етнічної маси — української нації? Коли б так ще не так дуже давно — коли то свідомих українців на всім просторі українських земель можна було, відай, на пальцях порахувати й коли то наша літературна мова ставляла щойно перші кроки, а такі речі, як підручник історії України, український часопис чи под. залишалися в сфері фантазії — хтось поставив ті завдання, які до сьогодні вже переведені, то неодному впали б руки, хоч до зневіри не було б найменших причин.

Отже не впадаймо в зневіру й ми сьогодні перед величною черговою завданням, що стоять перед кожним із нас і всіма нами разом. Кожний із нас («чистокровний» і мішанець), а не то наші діти й далші нащадки, та всі ми разом як нарід, можемо перейти засадничі й великі зміни, коли тільки цього схочемо. Отже завдання, які стоять перед нами, реальні й сповними, і то більшість із них вповні, а інші (напр. асиміляція мільйонів чужинців) у великій частині сповними ще за нашого життя, розуміється, під услів'ям напруження всіх наших духових і фізичних сил. Не біймося цього напруження, бо як хтось сказав: «Народи відновляються лише в боротьбі». Або: «Хто хоче жити, мусить бути по стороні життя, мусить усякими силами поборювати в собі вроджений нахил до пасивності й інерції; жити це творити й здобувати, а не засиджуватися й уживати». Що більше, тішмося, що такі великі завдання перед нами, бо ми насправді на початку своєї життєвої дороги, бо перед нами отворені двері історії, бо ми маємо що здобувати в тому часі, коли інші не тільки дійшли, але й усвідомили собі, що дійшли до максимальної границі своєї спроможности й сьогодні лише уживають та боронять своїх здобутків. Бо, як читаємо: «Мало коли буває в того, який боронить уже здобутого, стільки активної сили, що в того, який щойно намагається здобути намічену ціль». Тому то й наступ наших ворогів на нас уже психічно заломаний! Пам'ятаймо це, бо це сприяє нашому наступові.

І ще одно пам'ятаймо. Не тільки інші нації (як напр. італійська чи німецька) переходять ґрунтовне переродження (перша ідеологічне, друга ідеологічно-біологічне), але для нашої нації це не перше основне переродження, яке вона має перейти й яке вона вже започаткувала. Ми тільки за останню тисячку років перейшли 4 основні метаморфози: 2 рази були ми народом-хліборобів-траводів і оба ці рази це було звязане з нашою бездержавністю й неволею. Але 2 рази вже були ми **воєнним народом**, народом лицарів: вперше, на самому порозі історичних часів ми здобували й здобули степ, та силою нашої **воєнної потуги** затвердили на ньому свою владу, утворивши княжу державу; вдруге стали ми **воєнною нацією** козаків. Це ж ми були вже отим «племям сла-

вного роду Руського з насіння Яфетового, що грецьке царство на морі й суходолі воювало». Це ж ми творили «військо, що за Олега, монарха руського, в своїх моноксіях плавало по морю й по землі, приправивши до човнів колеса». Це ж ми «за Володимира Святого, монарха руського, воювали Грецію, Македонію, Іллірику». Це ж до нас відносяться слова: «Християнству — цілий світ про це знає після Бога — ніхто такої прислуги не зробив, як греки окупали, еспанський король могутньою фльою, військо запорозьке відвагою й перемогою. Що інші народи словами й промовами воюють, то козаки на ділі виконують. Сам Бог кермує ними... правницю їх кріпить і силу на морі й суходолі поширює... щоб невірних татар і турків громили й страшили». А вороги-турки про нас писали: «Можна сміло сказати, що на всій землі нема людей сміливіших, що менше дбали б про життя, менш боялися б смерті; ця голота своєю зручністю й відвагою у морських боях страшніша від усякого іншого народу».

Цю втрачену агресивність і внутрішню силу, отже те, що ми вже мали, маємо відзискати.

І вкінці памятаймо, що також не один раз переходили ми біологічні зміни й не один раз переводили ми асиміляцію чужих елементів. Ми перетопили у собі різні раси й племена, ми перетопили в собі різні культурні впливи, про що читаємо: «З часом чуже, приносить, гублячи свою першородну приналежність, ставало істотно українським і робилося невідомою часткою української культури й побуту; чужі впливи підпадали в свою чергу впливам плідотворної української землі, асимілювалися й вступали в симбіоз з автохтонною культурою».

Тепер перед нами 5-а переміна, переміна в націю-здобувця, неначе поворот до преісторії для відзискання своєї давньої агресії й сили. Переміна вповні здійснима тим більше, що переводитимемо її цілесвідомо. Маємо всі дані для її здійснення. І мусимо її перевести тимбільше, що маємо зокрема психологічну підготовку для неї не тільки між нашим молодим поколінням, що приходить до голосу, але й частинно між відходячим старшим поколінням, яке устами одного

з героїв Кобилянської каже про свого сина (молоде покоління):

«Виточить із нього граніт, бо нам треба сильних!»,
а що більше навіть між прототипом нашої м'яккості — селянством, яке устами одного з Стефаникових героїв каже:

«Мнекому ніколи не варт бути, бо менекий чоловік нездалий до нічого!».

ПІСЛЯСЛОВО

У повищих розділах порушив я низку справ, досі мало торканих або й зовсім непорушуваних нашою публіцистикою, хоч це справи, з якими стрічається кожний із нас постійно в щоденнім житті. Тому старався я представити їх найбільш релефно, з чого може повстати враження однобокого розуміння поодиноких проблем чи перецінювання мною їх значення. Далекий від одного й другого, зате з наміром надати права громадянства тим дразливим, занедбуваним чи замовчуваним справам — кидаю їх, унятих у певну систему, на публичне форум. Коли ця розвідка заставить наші ширші суспільні кола призадуматися над порушеними справами та над їх розвязкою, а то й витягнути відповідні висновки — її завдання буде сповнене.

Автор.

ВІД ВИДАВНИЦТВА

З причин від нас незалежних, звязаних з перенесенням друку «Українського Слова» (в якому друкувалася праця п. Мартинця тижневими фейлетонами) до іншої друкарні, до цієї відбитки не увійшов останній розділ праці п. з. «Забронзовимо наше минуле».

ЗМІСТ:

1. Ідеологія чи біологія?	5
2. Українці, навчіться асимілювати!	49
3. Чи дбати нам про чистоту раси?	94
4. Післяслово	171
5...Від видавництва	173
